

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Remziye EKİCİ

DESTİNASYON YAŞAM SEYRİ ve YEREL HALKIN TURİZM
GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Remziye EKİCİ

DESTİNASYON YAŞAM SEYRİ ve YEREL HALKIN TURİZM
GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Danışman

Doç. Dr. Beykan ÇİZEL

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Remziye EKİCİ'nin bu çalışması jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

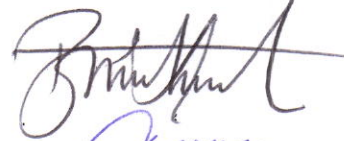
Başkan

: Doç. Dr. Cem Oktay GÖZELER

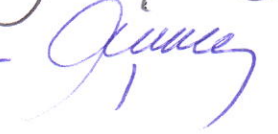
Üye (Danışmanı)

: Doç. Dr. BEYKAN GİZEL

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Bayram BİÇAK

Tez Başlığı: "Destinasyon Yorum Sayısı ve Yerel Halkın
Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi"

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 23/08/2013

Mezuniyet Tarihi :.../...../2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTİNASYON YAŞAM SEYRİ

1.1 Destinasyon Tanımı ve Özellikleri	3
1.2 Turizm Destinasyonu	5
1.2.1 Destinasyon Yaşam Seyri	7
1.2.1.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli.....	12
1.2.1.2 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeliyle İlgili Çalışmalar.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

2.1 Turizmin Etkileri.....	31
2.1.1 Turizmin Ekonomik Etkileri.....	34
2.1.2 Turizmin Çevresel Etkileri	36
2.1.3 Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	38
2.2 Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumları	44
2.3 Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarını Etkileyen Faktörler	48
2.4 Yerel Halkın Turizme Karşı Tutumlarını Açıklamada Kullanılan Sosyolojik Modeller.....	60
2.5 Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti.....	67
2.6 Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARINI İNCELEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1	Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları	72
3.2	Araştırmanın Yöntemi	75
3.2.1	Araştırmanın Modeli ve Değişkenleri	75
3.2.2	Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	81
3.2.3	Veri Toplama Aracı	82
3.3	Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	84
3.3.1	Güvenilirlik Analizi	84
3.3.2	Geçerlilik Analizi	87
3.4	Verilerin Analizi	91
3.5	Araştırmanın Bulguları	91
3.5.1	Demografik Bulgular	91
3.5.2	Model Bulguları.....	92
SONUÇ		99
KAYNAKÇA.....		105
EK 1 – Anket Formu		121
ÖZGEÇMİŞ		123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Destinasyon Ürününün Kavramsal Modeli	4
Şekil 1.2 Ürün Yaşam Eğrisi	8
Şekil 1.3 Butler'ın Destinasyon Yaşam Seyri Modeli.....	14
Şekil 2.1 Turizmin Etkilerinin Algılanma Aşamaları.....	46
Şekil 2.2 Yerel Halkın Turizm Bakışını Anlamaya Yönelik Çerçeve.....	46
Şekil 2.3 Algılamalar, Tutumlar ve Davranışlar Arasındaki İlişki.....	47
Şekil 2.4 Doxey İrridex Modeli.....	61
Şekil 2.5 Sosyal Değişim Teorisi Modeli.....	65
Şekil 2.6 Topluluğun Turizme Bakış Açısı	68
Şekil 3.1 Antalya Haritası.....	73
Şekil 3.2 Yıllara Göre Turist Sayısı (Kaş-Kalkan).....	74
Şekil 3.3 Yıllara Göre Turist Sayısı (Manavgat-Serik).....	75
Şekil 3.4 Araştırmanın Modeli	76
Şekil 3.5 Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum İfadeleri İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	90
Şekil 3.6 Kaş ve Kalkan LISREL Path Modeli	93
Şekil 3.7 Manavgat ve Serik LISREL Path Modeli.....	96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Butler'ın Turizm Yaşam Seyri Modelinde Kullanılan Ölçümlerden Örnekler.....	15
Tablo 1.2 Turizm Bölgesinin Gelişim Aşamaları ve Belirleyicileri.....	16
Tablo 1.3 Destinasyon Yaşam Seyri Modeliyle İlgili Çalışmalar	24
Tablo 2.1 Turizmin Pozitif ve Negatif Ekonomik Etkileri İlgili Çalışmalar.....	36
Tablo 2.2 Turizmin Pozitif ve Negatif Çevresel Etkileri İlgili Çalışmalar	38
Tablo 2.3 Turizmin Sosyo-Kültürel Yapı Üzerine Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler	41
Tablo 2.4 Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerinin Yerel Halk Tarafından Algıları İlgili Araştırmalar	42
Tablo 2.5 Turizmin Pozitif ve Negatif Etkileri.....	43
Tablo 2.6 Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesine İlişkin Modeller	69
Tablo 3.1 Kaş-Kalkan'a Gelen Turistlerin İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Turist Sayıları.....	73
Tablo 3.2 Manavgat-Serik'e Gelen Turistlerin İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Turist Sayıları	74
Tablo 3.3 Ankette Kullanılan Ölçek ve İfadeler.....	83
Tablo 3.4 Ölçüm Aracının Güvenilirliği İle İlgili Bulgular (Faktör Yükleri, Tek Boyutun Varyansı Açıklama Oranı).....	86
Tablo 3.5 Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum Ölçeği Korelasyon Tablosu	89
Tablo 3.6 Ankete Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Elde Edilen Bulgular ..	91
Tablo 3.7 Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Kaş ve Kalkan).....	94
Tablo 3.8 Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Manavgat-Serik).....	97

ÖZET

Turizm, özünde insan odaklı bir faaliyet olması ve son yıllarda hızla büyüyen kitlesel bir hareket özelliğini kazanmasından dolayı olumlu ya da olumsuz önemli etkilere sebep olmaktadır. Turizmin sebep olduğu bu muhtemel etkilerin incelenmesi özellikle ev sahibi toplumun yapısında meydana gelen değişimlerin belirlenebilmesi açısından oldukça önemlidir. Turizm destinasyonlarındaki yerel halkın turizm etkilerini ve gelişimini algılayışları ve bu gelişim ve etkilere karşı edindikleri tutumun belirlenebilmesi, başarılı ve sürdürülebilir turizm politikalarının uygulanabilmesi adına oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri ve turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti değişkenlerini, turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum ile ilişkilendiren hipotetik model, Butler'ın (1980) Destinasyon Yaşam Seyri modelindeki belirleyicilere göre belirlenen iki turizm destinasyonu için ayrı ayrı test edilmiş, değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Amaca yönelik olarak, Antalya ilinin Kaş-Kalkan (270 kişi) ve Manavgat-Serik (250 kişi) halkından seçilen toplamda 520 kişilik bir örnekleme anket uygulanmıştır. Yapısal eşitlik modeli ile test edilen modelin iki bölge (Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik) için geçerli olduğu, ancak modelin değişkenleri arasındaki ilişkilerin farklılaştığı görülmüştür. Bulgular iki bölge için karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Destinasyon Yaşam Seyri, Sosyal Değişim Teorisi, Turizm Gelişimi, Yerel Halkın Tutumu, Antalya.

ABSTRACT

Tourism cause significant positive or negative effects on due to its being essence of a people-oriented business and gaining mass movement feature growing rapidly in recent years. The examination of the potential effects caused by tourism is important for determining the changes especially in the structure of the host society. Residents' perceptions of the effects and development of tourism in the tourism destinations and analyzing the attitudes related to development and tourism effects are very important for development and successful application of the regional and national tourism policies.

In this study, a theoretical model developed regarding how personal benefit of tourism development, perceived positive effects, perceived negative effects and the resident satisfaction variables are related with the support of tourism development has been tested separately for the two regions defined by Butler (1980) model markers, relationships between these variables have been examined and compared. As purposive, questionnaires were applied to a sample of 520 people selected from Kaş-Kalkan (270 resident) and Manavgat-Serik (250 resident) districts of Antalya province. This model tested with structural equation model is valid for these two destinations but it was seen that relationships between the variables of the model were varied. Results were evaluated and interpreted in comparison to the two regions.

Keywords: Destination Life Cycle, Social Exchange Theory, Tourism Development, Attitude of Resident, Antalya.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, farklı destinasyon gelişim aşamalarına sahip bölgelerdeki yerel halkın turizmin gelişimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgisini ve tecrübesini benimle paylaşan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Beykan ÇİZEL ve desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen Öğr. Gör. Şevket YİRİK'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anketlerin doldurulmasında yardımını esirgemeyen arkadaşım Arş. Gör. Selami Gültekin'e teşekkürü bir borç bilirim.

Remziye EKİCİ

Antalya, 2013

GİRİŞ

Günümüzde turizm en fazla gelişme gösteren sektörlerden biridir. Hizmet endüstrisi olan turizm, insanları, toplumları ve çevreyi etkileyen sosyal bir olaydır. Birçok ülkede, turizm endüstrisi temel bir ekonomik faktör haline gelmiş ve destinasyon, toplum ve kültürleri yaygın bir şekilde etkilemiştir. Turizmin gelişmesi ile birlikte turist sayısının artması, doğal ve kültürel çevreden başka yerel yaşam üzerinde de olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Turizmin bahsi geçen bu olumlu/olumsuz etkilerinden en çok etkilenen paydaşlardan bir tanesi de varış noktasında yaşayan yöre halkıdır.

Turizmin etkileri ve gelişimi yerel halkın turizm gelişimine ilişkin algı ve tutumları üzerinde etkili olabilmektedir. Turizmin etkilerinden bu derece yoğun etkilenen yöre halkının bu etkileri nasıl algıladığı ise oldukça önem teşkil eden bir konudur. Bir yörede sağlıklı ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi için yerel halkın turizme bakış açısı, yerel halkın tutum ve davranışlarının açıklanması oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü halkın turizm gelişimine yönelik algı ve tutumlarının bilinmemesi turizm gelişimini durdurabilir ya da sekteye uğratabilir. Yani, turizm gelişimi büyük oranda yerel halkın iyi niyetine bağlıdır. Onların desteği, memnuniyeti ve turizm gelişimine olumlu bakmaları başarılı ve sürdürülebilir bir turizm gelişimi için gereklidir.

Bu çalışmada, ilgili yazında yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumu üzerinde etkileri olduğu belirtilen değişkenler (turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti) arasındaki ilişkiler yapısal denklem modelleme ile ölçülmüştür. Araştırma kapsamına alınan turistik destinasyonlar (Kaş – Kalkan ve Manavgat - Serik) Butler'ın (1980) destinasyon yaşam seyri modelindeki belirleyicilerden biri olan yöreyi ziyaret eden turist sayısındaki değişim baz alınarak iki bölgeye ayrılmıştır. İlgili yazın taraması ile yukarıda sözü edilen değişkenler arasındaki ilişkiler için oluşturulmuş hipotezler örnekleme yer alan iki bölge için ayrı ayrı test edilmiştir. Yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumlarının incelenmesi amacıyla yapılan bu tez üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde destinasyon tanım ve özelliklerine, turizm destinasyonu kavramına, destinasyon yaşam seyri, Butler yaşam seyri modeline ve ilgili çalışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, turizmin genel olarak etkileri ile sosyolojik yönü ve yerel halkın turizmin gelişimi desteğine ilişkin tutumunun incelenmesi ve tutumları etkileyen faktörlere yönelik araştırmalara ve tutumlara ilişkin sosyolojik modellere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın amacı, kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, araştırmanın modeli ve değişkenleri, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin analizi ve araştırmanın bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgular ışığında değerlendirmeler yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DESTİNASYON YAŞAM SEYRİ

1.1 Destinasyon Tanımı ve Özellikleri

Turizm literatüründe Türkçe olarak destinasyon kelimesi, “turizm alanı, turizm merkezi, turizm bölgesi, turizm istasyonu, turistik çekim merkezi” ifadeleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Kelime anlamıyla ise destinasyon, gidilecek yer, hedef, varış yeri, çekim yeri, çekim merkezi anlamına gelmektedir (Redhouse, 2013). Gürbüz’e göre (2005) ise destinasyon kavram olarak, bölgeye gelen turistlere yönelik olarak yerel ölçekte sunulan mal, hizmet ve tatil deneyimlerinin bileşimidir. Usta (2009) destinasyonu; yarattığı ve sunduğu çekiciliklerle kendi başına talep oluşturan ve temel ziyaret amacı sırasında ortaya çıkan ikincil ihtiyaçların karşılanması için planlanmayı gerektiren bir yer parçası olarak tanımlamıştır. Turistik ziyaretler belli özelliklere sahip bir “yer”e doğru yönelmekte ve turizm ile ilgili girdiler buradaki ihtiyaçların doyurulması amacıyla ortaya çıkmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü’nün (UNWTO) yaptığı kısa tanım ile “bir turistin en az bir geceleme yaptığı fiziksel ortamı” ifade eder ve çekicilik unsurları, destek hizmetleri gibi birçok turistik ürünü içerir (www.unwto.org.tr).

Page (1995) destinasyonları çeşitli bileşenler toplamından oluşan bir turizm ürünü olarak ifade etmektedir. Destinasyonunun bu özelliği nedeniyle farklı destinasyon tiplerden bahsetmek mümkündür. Destinasyon tipleri çeşitlilik göstermekle birlikte turist destinasyonlarının temel tipolojisi aşağıdaki gibi kategorilendirilebilir.

- Başkentler (Londra, Paris, New York) ve kültürel başkentler (Roma)
- Metropolitan merkezler ve duvarlarla örülü kentler (York) ile küçük kale kentler
- Büyük tarihi kentler (Venedik, Oxford)
- İç kent alanları (Manchester)
- Canlandırılmış deniz kıyısı alanları (Sydney Darling Harbour)
- Endüstriyel kentler
- Deniz kıyısı resortları ve kış sporu resortları
- Özel olarak yaratılan turist resortları
- Turist eğlence merkezleri (Disneyland, Las Vegas)
- Kültürel sanat şehirleri (Floransa)
- Uzman turist hizmet merkezleri (Kaplıcalar)

Şekil 1.1 Destinasyon Ürününün Kavramsal Modeli

Kaynak: Murphy, P., Pritchard, M. P. ve Smith, B. (2000). The Destination Product and Its Impact on Traveler Perceptions, *Tourism Management*, 21 (1): 43-52.

Özdemir (2007), çok boyutlu bir yapıya sahip destinasyon kişiliğini “bir turizm destinasyonuna ilişkilendirilmiş insan karakteristikleri grubu” olarak tanımlamaktadır.

Tanımlarda bahsedilen destinasyonla ilgili temel özellikler ise şunlardır (Usta, 2009):

- Bir “**yer**”in turizm gelişimi açısından önem taşıması için, bazı turistik talep çekiciliklerine sahip olması gerekir (Doğal ve kültürel çekicilikler gibi).
- **Yer**, turistlerin yükledikleri anlam çerçevesinde, onların bireysel özellikleri ile ilgili boyutları da içermelidir (Yaş, meslek, zevk, eğitim, medeni durum v.b).
- “**Yer**”lerin kültürel kimlikleri benzer bile olsa, kendilerine özgü ve geçmişten kaynaklanan değerleri bulunmaktadır.
- **Yer** ve çevresi, birlikte sahip oldukları olanaklar ile kendi başlarına turizm kaynağı olamazlar. Bunlar, ancak bir turizm ihtiyacına yanıt verebildikleri zaman kaynak niteliği kazanırlar.
- Belirli merkezlere yakın veya uzak da olsa “**yer**”ler birbirlerinden kendilerine özgü niteliklerle ayrılabilir. Turizm amaçlı geliştirme sırasında, yerin kendine özgü karakter yapısı dikkate alınmalıdır.

- **Yer** turizm gelişimi açısından çevresinden soyutlanmış bir arazi parçası değildir.

Gelişim sürecinde çevredeki diğer yerlerle karşılıklı bir fiziksel ilişki içerisinde olmalıdır. Destinasyon gelişim sürecinin de bu etkiler doğrultusunda gelişme göstermesi mümkün olabilir.

1.2 Turizm Destinasyonu

Destinasyon; turizm kavramının olmazsa olmaz unsurlarından biri iken; turizm gelişimini etkileyen en önemli sosyal ve ekonomik faaliyetlerden birisidir. Turizm ise bir destinasyonun gelişimine katkıda bulunabilecek potansiyele sahiptir. Bu durumda turizmde yaşanan gelişmeler ise destinasyonun turizm hareketleri içindeki yerini etkileyebilmektedir.

Geniş bir tanımla turizm destinasyonu, insan beyninde belirli bir imaja sahip markalaşmış ulusal bir bölge ve önemli turistik çekiciliklere, çeşitli turistik etkinliklere, turizm gelişim potansiyeline, yeterli ulaşım imkânlarına ve turistik tesislerin gelişimi için yeterli coğrafi alana sahip bir bölge olarak tanımlanmaktadır (Ersun ve Arslan, 2011, s.231). Destinasyon kavramına yüklenen anlam, bölge tanımına bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Destinasyonu tanımlamak için seçilen özellikler turizm gelişiminin boyutları ile ilgili olduğunda, analiz edilen bölgeler turizm destinasyonu olarak adlandırılabilir.

Brooker ve Go'ya (2006) göre bir destinasyon ürünü tek bir varlık değildir, ama doğal çevre, kültürel değerler, eğlence, sanat, çekicilikler, yiyecek ve içecek işletmeleri, konaklama, ürün ve hizmetlerin birleşimidir. Turistik destinasyon, bir veya birden fazla turistik çekicilikleri içerebilen ve gelirlerinin önemli kısmının turizmden elde edildiği şehir, kent veya bölgeye denilmektedir.

Turistik destinasyon, yerel turlar, yiyecek içecek hizmetleri, konaklama, alışveriş olanakları ve diğer turistik etkinlikler gibi bir dizi ticari turizm hizmetleri ile sahiller, ormanlar, doğal görünüm gibi doğal unsurlar, tarihi ve kültürel değerler ve yerel halkın yaşam tarzı gibi, sosyo-kültürel varlıklar gibi ticari olmayan unsurları da kapsayan turistik çekiciliklerden oluşmaktadır (Fuller vd., 2007). Bir başka tanımda da, ziyaret edilen yer anlamına gelen turistik destinasyon, çeşitli turistik değerlere ve özelliklere sahip ve turistlerin ziyareti süresince ihtiyaç duyabileceği turistik ürünleri sunabilen coğrafi bir mekân olarak tanımlanmaktadır (Çalhan, 2010, s. 16).

Coltman (1989) turizm destinasyonunu “yabancı turist veya günöbirlikçilerin hizmetlerine sunulmuş farklı turistik ve doğal çekiciliklere sahip olan bir alan” olarak tanımlarken; Shaw (2000) “turizm amaçlı seyahat edenlere çok yönlü turizm ürünü sunan coğrafi alan ve bölgeler” şeklinde tanımlamaktadır. Buhalis (2000) ise turistik destinasyonu, turistik tüketicilerin geçmiş deneyimlerine, eğitim düzeylerine, ziyaret amaçlarına, kültürel birikimlerine seyahat planlarına bağlı olarak yorumladıkları algısal bir kavram olarak ifade etmektedir.

Turizm destinasyonu; turist toplumunun yerel toplum içinde bulunduğu coğrafi bir yer ya da bölge olarak tanımlanmaktadır (Tinsley ve Lynch, 2001, s.372). Bir turistin en az bir gece kaldığı fiziksel bir mekân ve bir günlük seyahat süresinde destek hizmetleri, çekicilikleri ve turist kaynakları gibi turizm ürünlerini içeren, öncelikle toplumun, hizmetlerin, iş alanlarının, gelir ve giderlerin yer aldığı bir sistem olarak değerlendirilmektedir.

Pike (2008) turistik destinasyonları, turizm ürünlerinin, deneyimlerinin ve müşterilere sunulan soyut diğer ürünlerin karışımı olarak ifade etmektedir. 18. ve 19.yüzyıllarda geniş turizm endüstrileri geliştiren birçok resort ve alanlar destinasyon çekiciliğini arttırmak için broşürler, posterler ve el kitapçıkları kullanmışlardır. Genel bazda bu destinasyon kavramı; turizm pazarlamaları tarafından yaratılan deneyimler, kırsal bir alan, ülkedeki bölgeler, ülkeler gibi grupları coğrafik anlamda temsil etmesiyle geliştirilebilmektedir. Turist bakışı açısından ise bir destinasyon; geleneksel tatil yerleri, çevresel destinasyonlar, iş turizm merkezleri, bir yerden bir noktaya ulaşma, günü birlik destinasyonlardır. Destinasyon kavramı özünde turistlerin ziyaret ettikleri ve kaldıkları noktalardır.

Goeldner ve Ritchie (2006), turistik destinasyonu, ziyaretçilerin çeşitli türdeki seyahat deneyimlerinden zevk aldığı belirli bir coğrafi alan olarak ifade etmektedir. Turistik destinasyon, turistik tüketicilere toplu bir turizm deneyimi sunan birçok farklı ürünün bir araya gelmesinden oluşan karma ürün özelliğindeki ürünleri barındırması bakımından seyahat ve turizm sisteminin özünde önemli bir yere sahiptir. Turizm-mekân ürünü olarak turistik destinasyon, çekim ürünleri, aktiviteler ve tesisler, yardımcı hizmetler, ulaşım noktaları gibi turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarlanan ve kurulan tesisler ile bu tesislerdeki hizmetler topluluğunu kapsamaktadır. Leiper (2004), ise turistik destinasyonu, insanların seyahat ettikleri ve oralarındaki belirli özellikleri görmek, anlamak, yaşamak ve hissetmek için bir süreliğine konakladığı yerler olarak tanımlamaktadır

Bahar ve Kozak'a (2005) göre bir turizm destinasyonundan söz edebilmek için aynı kültür, iklim ve doğa koşullarına sahip, doğal ve kültürel zenginlikleri olan, müşterilere sunulabilecek o bölgeye özgü aktiviteler geliştirmiş, konaklama, beslenme, ulaşım ve iletişim olanaklarına sahip, kamusal hizmetlerin sunulduğu turist çekim merkezlerinden oluşan, belli bir marka ve imajı bulunan coğrafik alan olmalıdır (s.78). Bir yerin, bölgenin turistik destinasyon olarak ifade edilebilmesi için, ulaşım, konaklama, yeme-içme, gece kulüpleri, parklar, müzeler, ören yerleri ve benzeri eğlence-dinlenme ve turistik imkânlarının varlığı ve destinasyonların etkin bir şekilde yönetilmesi ve pazarlanabilmesi için, destinasyonları oluşturan unsurları, bu unsurlar arasındaki ilişkileri ve özelliklerini anlamak oldukça önemlidir.

Tüm bu tanımlar dikkate alındığında, turistik destinasyonun, turistik çekiciliklere sahip, turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek tüm turistik ürünleri barındıran, yoğun olarak turist ziyaretine ev sahipliği yapan, turistik tesisler ve hizmetlerle desteklenmiş coğrafi bir mekân olduğu söylenebilir.

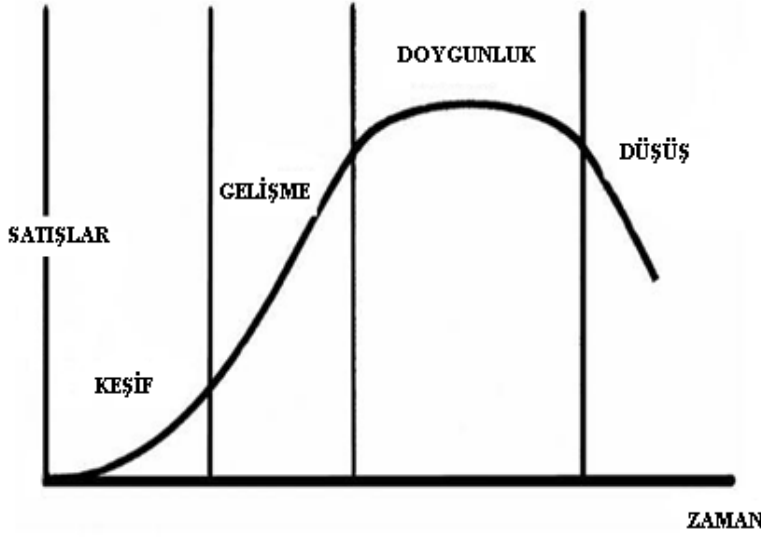
1.2.1 Destinasyon Yaşam Seyri

Yaşam seyri kavramı, gelişim ve değişim aşamalarını belirtmek amacıyla birçok çalışmada uygulanmıştır. Aslında bu kavram ilk olarak; başlangıç, doğum, çoğalma ve yeniden doğuş aşamalarını içeren farklı birey türleri jenerasyonlarındaki dairesel bir döngüyü belirten biyolojik anlamda kullanılmıştır. Gelişim kıvrımı modelleri yaşayan organizmaların ve nüfusun gelişimindeki sayısal değişimi belirtmek amacıyla biyolojik olarak kullanılmıştır. Bu biyolojik gelişim kıvrımı modeli S biçiminde gösterilerek 4 aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama yavaş yavaş gelişimin olduğu aşama iken, gençlik aşamasında hızlı bir gelişim, yavaş yavaş olgunlaşma ve yaş ilerledikçe organik çöküntü ise son aşamadır (O'Hare ve Barrett, 2008). Ürün ve ürün gruplarının satış çizgileri insanların yaşam ve ölümle ilgili biyolojik analogisine benzer şekilde ürünün pazara girişinden çıkışına kadar olan dönem aşamalara ayrılmıştır. Bütün ürünler ve hizmetler belli bir yaşam eğrilerine sahiptir. Yaşam eğrisi, ürünün piyasaya sunulması, piyasadan geri çekilmesi ve belirli evrelere ayrılması sürecinden bahsetmektedir. Bu süreçte pazara sunulan ürünün şirketin satışları bakımından önemi oldukça fazladır. Ürünü pazara sunan şirketin ana hedefi karlılık oranlarının artmasıdır ve bu anlamda ürünün yaşam eğrisi yönetimi oldukça önemlidir (Komninos, 2002, s.3).

Ürün Yaşam Eğrisi modeli pazarlama literatüründeki temel yaklaşımlardan bir tanesidir. Her ürünün bir pazara giriş, büyüme, doygunluk ve düşüş dönemleri yaşayacağı varsayılmakta ve her dönemin kendisine özel koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Kotler' e (2003) göre bir şirketin pazarlama ve rekabet stratejileri zamanla ürün, pazar ve rakipler değiştikçe değişim gösterir. Ürün yaşam eğrisi yeni bir ürünün pazardaki aşamalarını tanımlar.

Ürünler düşünüldüğünde başlangıç aşamasında, ürün farkındalığı eksikliği ve başlangıçtaki kayıplardan sonuçlanan yüksek fiyatlardan dolayı satış oranları düşüktür. Gelişim aşamasında, ürün tanındıkça ve fiyatlar düştükçe yaygın bir kabulleniş ve kârların artması; Olgunluk aşamasında kârların düşmesine neden olan rekabetçilerin varlığı ile satışların düşmesi; Düşüş aşamasında ise ürünlerin modasının geçmesi ya da yeniliklerin yok olması, kâr oranının düşmesi ürün yaşam seyri kavramını açıklamaktadır (Toh vd., 2001, s.427).

Başlangıç, gelişme, olgunluk ve düşüş aşamalarını içeren her ürün için ayrı ürün, fiyat, dağıtım ve tutundurma çabaları uygulanır. Ürün yaşam eğrisi kavramının temel varsayımı; ürünlerin sınırlı bir ömrü olduğu, ürünlerin kendi yaşam eğrisinin farklı aşamalarında düşüş ve çıkışları olduğu ve böylece ürünlerin her aşamada farklı pazarlama stratejilerine gereksinim olduğudur.

Şekil 1.2 Ürün Yaşam Eğrisi

Kaynak: Kotler, P., 2003, “Marketing Management”, Prentice Hall, Uluslararası Basım, 11.Baskı.

Ürünlerin klasik yaşam seyirleri modelinden esinlenen turizm yaşam seyri modeli, destinasyonları ürün olarak görmektedir. Son zamanlarda turizm yaşam seyri modeli, turizm literatüründe en sık söz edilen ve kullanılan modellerden biri olmuştur. Destinasyon yaşam seyri gelişim modeli; klasik ürün yaşam seyri kıvrımını, yavaş bir giriş periyodu, hızlı bir gelişim ve daha düşük bir gelişme süreci, sonunda ise muhtemelen düşüş süreci olarak yakından incelemektedir (Butler, 2009). Turistik bölge de bir ürün olarak değerlendirildiğine göre yaşam eğrisi analizinin diğer önemli faydası da, bölgenin ve bölgenin pazarlarının nasıl geliştiğinin anlaşılması için bir zemin yaratması ve stratejik kararların verilmesine yönetsel rehberlik sağlamasıdır (Cooper, 1995). Turizm bölgeleri de bir ürün olarak algılanıp tüm boyutları ile incelenmelidir. Her ürün de karşımıza çıkan ürün yaşam seyri benzer şekilde turizm bölgeleri için de karşımıza çıkmakta hem ürünün özellikleri hem de içinde bulunduğu yaşam dönemi bize ürünün/turizm bölgesinin gelişimi için gereken planlama yaklaşımları konusunda ipuçları vermektedir.

Choy' a (1992) göre destinasyon yaşam dönemi modeli de standart ürün yaşam dönemi modeli gibi evrimsel bir döngüyü takip eder; doğma, büyüme, gerileme ve ölüm döngüsüdür. Ürün yaşam döngüsü modelinde ürün değişmeden kalır ve her dönem için farklı pazarlama çabaları ve stratejileri oluşturulur. Eğer bir ürün değiştirilmeye yönelinir ise döngü tekrar başlar. Turizm cazibesi olan bölgede, arz ve talepteki değişimlere bağlı olarak değişimin evrimsel bir sürecini yaşar. Turizm bölgesinin niteliği ya da arzı değiştiğinde yaşam döngüsü tekrar başlayacaktır. Bu bakış açısıyla destinasyon yaşam döngüsü modeli iyi bir tanısal araçtır.

Destinasyon yaşam eğrisi; zaman içinde destinasyonların (otel, park, resort, tatil köyleri, şehirler, köyler, bölgeler ve adalar) kuramsal gelişimlerini aşamalar itibariyle grafikte açıklayan evrensel bir model (Agarwal, 2002) ve bir destinasyonun gelişimini zaman ve yer açısından temsil eden dinamik bir kavramdır (Grabler, 1997).

Butler'a (1980) göre turizm destinasyonlarının dinamik olduğuna dair çok az şüphe vardır ki destinasyonlar zamanla gelişirler. Bu gelişim tercih seçenekleri değişimi, ziyaretçilerin ihtiyaçları, gün geçtikçe yozlaşma, başlangıçta destinasyon için popüler olan orijinal doğal ve kültürel kaynakların zamanla değişimi ya da yok olmaları gibi çeşitli faktörler ile oluşmaktadır. Bu çekicilikler devamlılığını sürdürürken bazı durumlarda farklı amaçlar için kullanılabilir ya da ithal çekicilikler ile kıyaslanıldığında daha az önemli olarak görülmektedirler.

Turistik bölgenin yaşam eğrisi kavramı; bölgenin turizm bakımından nasıl geliştiğini açıklayan bir modeldir ve bu kavram pazarlama ve planlamada bir rehber olarak kullanılmaktadır (İçöz, 1994). Destinasyon yaşam eğrisi farklı yaşam eğrilerinden oluşur. Bir ürün farklı bölümler için farklı yaşam eğimlerine sahip olabilmektedir. Bu durumda destinasyon ürün bileşenlerini farklı şekilde kombine eden ve farklı turizm tipleri aracılığıyla destinasyonda yer alan turistler yaşam eğrilerini de farklı şekillerde etkilemektedir. Her destinasyon, destinasyon yaşam sürecinin her evresinden geçmemektedir ve bu süreç destinasyondan destinasyona bağlı olarak değişmektedir. Bu süreç turizmin gelişimine, ulaşım olanaklarına, hükümet politikalarına ve pazar trendlerine bağlı olarak destinasyondan destinasyona farklılık göstermektedir. Dolayısıyla destinasyon yaşam eğrisi destinasyon yönetimi ve pazarlama faaliyetleri açısından stratejik kararlar verebilmek açısından bir rehber özelliği taşımaktadır.

Destinasyon yaşam eğrisi kavramı turizm planlaması teori ve uygulamalarını, özellikle bölgedeki uzun dönemli değişimlerin tahmin edilmesi, arazi kullanım stratejileri, ekonomik kalkınma ve pazarlamanın uyumlaştırılması açısından geliştirmede önemli bir potansiyele sahiptir. Yaşam eğrisinin her aşaması farklı kapasite eşiklerini ortaya çıkarmakta ve farklı politika yaklaşımları gerektirmektedir (Getz, 1992). Destinasyon yaşam döngüsü adına yapılan

uygulamaların çoğu ise üç farklı amaca yöneliktir. İlki destinasyonun gelişimi analizi ve incelemesi adınadır; ikincisi turizm pazarlaması ve planlaması alanında yardımcı olması ve üçüncüsü ise tahmin yürütmede bir araç olmasıdır (Russell ve Faulkner, 1998).

Yaşam eğrisi kavramının etkili ve böyle bir amaç için uygulanabilir olabilmesi için de turizm ürününün yaşam eğrisi aşaması tahmin edilmesine bağlıdır. Bölgesel turizm yaşam eğrisinin uygulanabilir duruma getirmek için; bölgede bu gelişme ile ilgili bir analiz birimi, ilgili pazarlar, yaşam eğrisi aşamaları, çevresel (ekolojik ve fiziksel), sosyal (kültürel ve psikolojik), ve ekonomik boyut olmak üzere üç boyut içeren taşıma kapasitesi (Diedrich ve Buades, 2009, s.513) ve ölçüm süresi gibi değişik kavramsal ve ölçümsel kararlar düşünülme zorundadır. Bu boyutlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır (Haywood, 1986):

- **Analiz Birimi:** Ürün yaşam eğrisini uygulanabilir yapma çabasında önemli ve birinci adım, bölgenin ya da bölgedeki analiz biriminin tanımlanmasıdır. Ürün yaşam eğrisi analizi belli bir zamanda bölge, alt-bölge, bölge halkı, belirli bir turizm işletmesi, ya da belirli bir ürün için mi ele alınacak? sorusu sorulmalıdır. Uygulamada ideal durum, düzenli şekilde bir bölgenin bütün düzeylerinde ürün yaşam eğrisi analizlerinin yapılmasıdır. Turist alanı bölge, kasaba ya da şehir midir? Anahtar sorusu cevaplanmalıdır.
- **İlgili Pazarlar:** Turistik alan ürün yaşam eğrisi uygulamalarının çoğu turizm pazarını homojen ve sanki tek bir pazar olarak saymaktadır. Bu geleneksel yaklaşımlar, her biri değişik ilgili turist özelliklerine göre daha da bölümlendirilecek tamamen farklı pazarlara girmenin mümkün olduğunu görmezlikten gelmektedir.
- **Yaşam Eğrisi Aşamaları:** Genellikle uygulamada (S) şeklindeki yaşam eğrisi kullanılmakla birlikte her turizm bölgesinin yaşam eğrisi farklı şekiller alabilir. “Her destinasyon bütün aşamaları yaşamalı mıdır?” anahtar sorusu cevaplanmalıdır.
- **Yaşam Eğrisi Aşamalarının Belirlenmesi:** Yaşam eğrisi kavramının uygulanabilmesi için aşağıdaki iki anahtar soru yanıtlanmalıdır.
 - Bölgenin turistik ürün yaşam eğrisi aşaması nasıl belirlenecektir?
 - Bölgenin turistik ürün yaşam eğrisinin bir aşamasından diğerine ne zaman geçtiği nasıl belirlenecektir?

Bütün turistler ziyaret edilen destinasyonun taşıma kapasitesi üzerinde aynı etkiye sahip değildir. Kimileri daha uzun kalır, kimileri farklı sezonlarda gelir, kimileri ise yerel halkın gelenekleri konusunda daha az ya da çok bilinçlidir, bu yüzden, sadece turist sayılarının ölçüt olarak kullanılması bazı araştırmacılar tarafından sorgulanmaktadır. Haywood (1986)’a göre, destinasyon yaşam döngüsü uygulamasında yaygın ölçüt yıllık ziyaretçi sayısıdır. Fakat bölge

yaşam eğrisi için bir gösterge olarak turist sayıları kullanılacaksa, aşağıdaki faktörler de dikkate alınmalıdır;

- Bölge içinde turistlerin dağılımı
- Ziyaretçilerin kalış süreleri
- Turistlerin özellikleri
- Yılın hangi zamanında ziyaretin yapıldığı
- **Ölçüm Süresi:** Birçok turizm alanında yaşam eğilimi yıllık verilere dayanmasına rağmen, üç aylık ve aylık veriler de kullanılabilir.

Birçok destinasyon kendi pozisyonlarını bilseler de yaşam döngüsü aşamalarını keşfetmek gerçekten zordur. Knowles (1996) yaşam döngüsünü belirlemede etkili sekiz faktörden bahsetmektedir: Pazar gelişim oranı, gelişme potansiyeli, ürün dağılımları, rekabetçilerin sayısı, rekabetçiler arasında pazarın dağılımı, müşteri sadakati, giriş engelleri ve teknolojidir. Gelişim belirleyicilerini belirlemede diğer bir yaklaşım ise yoğunluk gelişim oranları, sürekli gelen müşterilerin ilk defa gelenlere oranı, kalış süreleri, ziyaretçi profilleri, kişi başına harcama ve ziyaret (paket/bağımsız tur) düzenlemesidir.

Yaşam dönemi kavramının tamamlayıcı bir diğer boyutu ise turizm bölgesinin yaşam döneminin değişik aşamalarında farklı turist tiplerini çekeceğidir. Destinasyon ürün bileşenlerini farklı şekillerde tamamlayan ve farklı turizm türleri aracılığıyla destinasyonda yer alan turistler yaşam eğrilerini de farklı şekillerde etkilemektedirler. S.Plog' un (1973) 'Why Destination Areas Rise And Fall In Popularity' çalışmasındaki varsayımına göre turistik bölgeler kendi tarihsel gelişme süreçleri içindeki farklı aşamalarında bazı hâkim psikografik grupların heveslerine uygun olarak popülerliğini artırma ya da yitirme eğilimine girerler. Plog ziyaretçi profilini üçe ayırmıştır:

Allocentrics: Bir lokasyonu ilk kez ziyaret eden ya da keşfeden ziyaretçi profilidir. Bu gruptaki ziyaretçiler maceraperesttirler ve yeni deneyimler yaşamak isterler.

Midcentrics: Bu ziyaretçi grubu, makul, öngörülebilir, erişilebilir ve konforlu alanlar ararlar. Popüler olmuş ya da olmaya başlamış yerler ilgilerini çeker.

Psychocentrics: Bu ziyaretçi grubu, çok az seyahat eden, lokasyonda az süre kalan ve çok daha az para harcayan kimselerden oluşur.

Turizm destinasyonlarının (çekim bölgesi) belli bir yaşam süresine sahip oldukları turizm literatüründe geniş ölçüde kabul edilmiştir ve turist destinasyonları döngüsü üzerine araştırmalar 30 yıldır sürmektedir. Hobs (1913), Webster (1914) bu konuda geniş araştırmalar yapsa da Gilbert (1939) sadece İngiltere bazında olsa da destinasyonların gelişimi bakımından

genel ve teorik bilgileri tartışan ilk yazarlardan biridir. Beşeri coğrafya alanında uzman E.W.Gilbert (1939) İskoç coğrafi dergisinde İngiltere'deki sağlık merkezleri ve adalar için ilk kez destinasyon yaşam seyri kavramı fikrini öne sürmüştür. Destinasyonların özellikle morfolojisi ve gelişimleri araştırması ise ikinci dünya savaşı sonrası başlamıştır.

Destinasyon Yaşam Döngüsü ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan birisi Walter Christaller (1963) tarafından ortaya koyulan ve geniş bir ilgi uyandıran araştırmadır. Walter çalışmasında ressamların boyamak için dokunulmamış ve sıra dışı yerler aradıklarını ve buldukları yerlere bir süre sonra şairler, film dünyasının ünlüleri, gurmeler gibi bir sanatçı kolonisinin geldiğini, artan ilginin ardından otelleşme ve ticarileşme süreçlerinin başladığını söylemektedir. Bu aşamadan sonra bölgeye hizmet sunmak üzere işçilerin, ziyaret etmek üzere özgün ziyaretçilerin ve ticari sanatçıların geldiğini, bölgenin popülerleşerek seyahat acentelerinin ilgisini çektiğini ve artık sadece paket turlar düzenlediğini belirtmiştir. Walter' a göre gerçek sanatçılar artık farklı özgün yerlerin arayışına geçerler ve bitmeyen döngü tekrarlanır.

Turizm aktivitelerini analiz eden, değerlendirmesi için katkılarda bulunan araştırmacılar turizm destinasyonu ile ilgili gelişme teorileri üretmişlerdir. Literatürde, 1980'li yıllarda Hovinen'in (1981) Pennsylvania Lancaster ve Butler'ın (1985) İskoç eyaletinde bu modeli test ettikleri bilinmekte ve 1990'lı yıllarda ise Cooper ve Haywood çalışmaları yer almaktadır. Gilbert,1939; Stansfield,1978; Young, 1983 gibi çeşitli çalışmalar da yaşam döngüsü kavramı aracılığıyla destinasyonun çeşitli aşamalarını açıklamaya çalışmışlardır. Ama yine de Butler (1980) zaman geçtikçe destinasyonun çekiciliğini kaybettiği ve ziyaretçi sayısı arttıkça, taşıma kapasitesi aşıldıkça var olan destinasyonun yeni destinasyonlarla rekabet edemeyeceğini öne süren bir model geliştirmiştir.

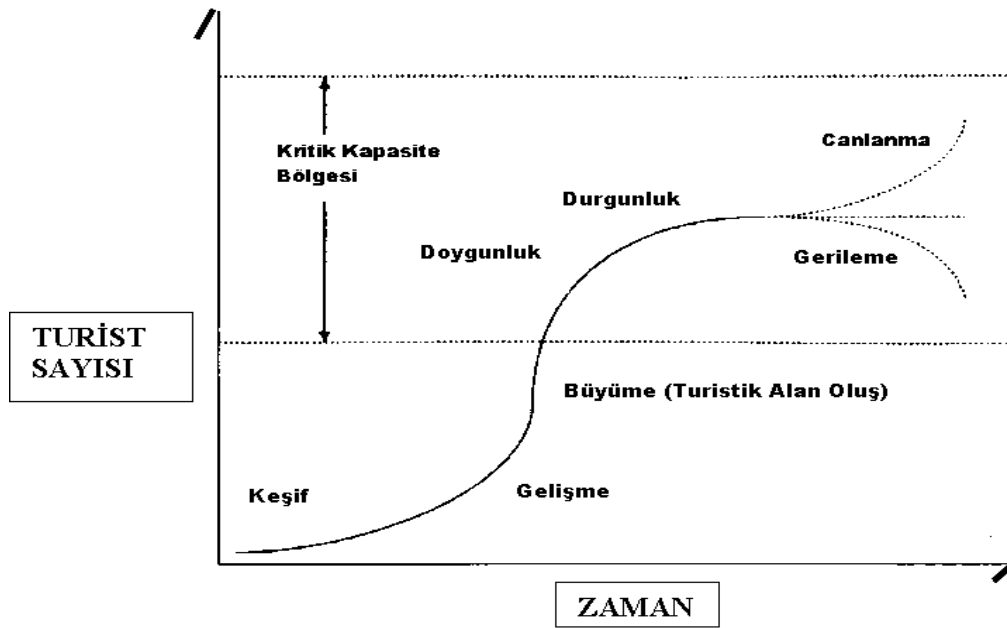
1.2.1.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli

Turistik destinasyonlar zamanla nasıl gelişir? Turizm alanının gelişimi evreleri pazarlama bilimindeki ürün yaşam sürecine benzetilerek ürün satışları yerine turist sayılarını ölçüt olarak 80'li yıllarda ilk kez R.W. Butler tarafından bir model geliştirilmiştir (Toh vd., 2001, s.427). Turizm alanı yaşam döngüsü modeli; birçok destinasyonun başlangıçtan büyük gelişime, doygunluk zamanlarına ve sonunda durgunluk ve gerileme dönemine kadar uzanan bir döngüyü açıklamak ve destinasyon taşıma kapasitesine bağlı kalınarak destinasyon pazarlama ve planlanmasında faydalanılmak ve düşüş döneminde gereken önlemleri alabilmek amacıyla ilk kez Butler (1980) tarafından öne sürülmüştür.

1950'lerde İngiltere eyaletindeki destinasyonları ve tatil yerlerinde yaşadığı kişisel deneyimleri ile Butler'ın destinasyon yaşam seyrine olan ilgisi başlamıştır. 1966'da Avrupa

kıtasına olan ilk deneyimi Opatija’da gerçekleştirmiştir. Sonraki ziyaret yeri ise Mallorca’dır. Böylece 1960’ların sonlarına kadar Avrupa ve İngiltere turizminde olan köklü değişikliklere açıkça şahit olmuştur. O zamanlarda çok az insan bu değişikliklerin ölçüsünün farkındadır ve bu konu üzerinde çok az yazı yazılmıştır. 1960’larda ve öncesinde Gilbert (1939,1954), Ogilvie (1933), House (1954) ve Barratt (1958) tatil yerleri gelişimi, turizm pazarı, tatil yeri morfolojisi üzerinde analizler yapmışlarsa da o zamanlardaki turizm literatürü oldukça kısıtlıdır. Bu ilk araştırmacıların Butler TALC (Tourism Area Life Cycle) modeli gelişiminde etkisi oldukça yüksektir. Fakat bu araştırmacıların çalışmaları sonradan gelen destinasyon yaşam seyri çalışmalarına öncülük etmiştir. Hatta 1972’de Brougham ve Butler 'The Applicability of the Asymptotic Curve to the Forecasting of Tourism Development' isimli ilk TALC versiyonu (1972) ile gündemde olsa da bu araştırma ‘The Resort Cycle’ olarak 1980 yılında ilk olarak basıma sunulmuş ve belirli, özel destinasyonların gelişim sürecinden daha çok, turist destinasyonlarının yer, mekânsal gelişimine vurgu yapılmıştır

Butler’ın (2011) çalışmasında, destinasyondaki değişiklikler, ziyaretçilerin tercihleri, isteklerine ve el yapımı ya da doğal çekicilikler ve hizmetlerin kötüye gitmesine dayandırılmaktadır. Döngü kavramı TALC modeli adına kullanıldığında, yaygın bir şekilde doğal ya da kontrol edilemeyen bir değişiklik sürecinden bahsetmektedir. Bu döngü Şekil 3’te S kıvrımında Y eksenini (zaman) ve anahtar değişken (ziyaretçi sayısı) şeklinde gösterilmektedir. Bu kıvrım ise turizm gelişimi oranlarının farklılığı, ziyaretçi sayıları, ulaşılabilirlik, ziyaretçilerin zevklerinin değişmesi, hükümet politikaları, kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik etmenler, benzeri rekabet destinasyonlarının varlığı gibi iç faktörlerden etkilenmektedir (Butler, 1980) ve bu faktörlerin her biri çeşitli aşamaları ya hızlandırmakta ya da geciktirmektedir.

Şekil 1.3 Butler'in Destinasyon Yaşam Seyri Modeli

Kaynak: Butler R.W. (1980), "The Concept of Tourism Area Cycle of Evolution Implications for Management of Resources", Canadian Geographer, 24(1), s,9.

Pazarlama literatüründe yaşam eğrisi için satışlar ölçü olarak alınmakta iken destinasyon yaşam eğrisi kavramı ölçüm seçimine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, turizm sektöründe gecemeler, yatak kapasiteleri ortak başarı belirleyicisi olarak ele alınırken, turist varışları yaşam eğrisi için daha uygun görülmektedir. TALC yaşam eğrisi ise destinasyonu ziyaret eden turist sayısını dikkate almaktadır.

TALC modelinde, ziyaretçinin artan talep doğrultusunda büyüme ve gelişme, diğer alternatif ölçümler mümkün olamadığından ziyaretçi sayıları bakımından ifade edilmektedir. Birçok destinasyon için güvenilir ziyaretçi sayıları azlığı bu ölçüm aracını güvenilir bir sonuç elde etmek için daha zor kılabilir. Bu model ise gelişimin bu ölçüm aracı ile tanımlanabilir aşamalarını (Keşif, gelişme, büyüme, doygunluk, durgunluk, gerileme ve yenden canlanma) öne sürmüştür. Turizm alan gelişiminde çeşitli modeller olmasına rağmen, doğumundan olgunlaşmaya kadar turizm alanlarında en iyi bilinen zamansal odaklı gelişim döngüsü Butler'in (1980) önerdiği turistik alan yaşam döngüsü modelidir. Butler'in (1980) modelini kullanmış önceki çalışmalar; mikro düzeyde tatil köyleri, doğal çekicilikler ve şehirler vb.; makro düzeyde adalar veya ülkeler vb. ve farklı zamansal ölçekler ve metodolojiler uygulamıştır.

Tablo 1.1 Butler’ın Turizm Yaşam Seyri Modelinde Kullanılan Ölçümlerden Örnekler

<u>CALIŞMA</u>	<u>ÖLÇÜMLER</u>
Akiş vd. (1996)	Destinasyon yaşam döngüsünü ortaya koyan faktörlerden 10 yıllık veriler
Hovinen (2002)	-Yıllık gelen turist sayısı -Turizm sektörünün yarattığı brüt satış miktarı Turizm altyapısındaki değişiklikler
Faulkner ve Tideswell (1997)	-Turizm gelişim düzeyi -Turist / Yerel halk oranı -Turist çeşidi -Mevsimsellik
Hernandez vd. (1996)	Destinasyon yaşam döngüsünü ortaya koyan faktörlerden 10 yıllık veriler
Karplus ve Krakover (2004)	-Uzun süreli olarak aylık geceleme bilgisi -Altyapı yatırımı -Güvenlik Göstergeleri
Russell ve Faulkner (2004)	Farklı girişimcilik aktiviteleri
Tooman (1997)	Destinasyon yaşam döngüsünü ortaya koyan faktörlerden 10 yıllık veriler
Weaver (1990)	Destinasyon yaşam döngüsünü ortaya koyan faktörlerden 10 yıllık veriler
Weaver ve Lawton (2001)	Destinasyon yaşam döngüsünü ortaya koyan faktörlerden 10 yıllık veriler

Kaynak: Latkova, P. (2008), “ An Examination of Factors Predicting Residents’ Support for Tourism Development”, PhD Thesis, Michigan State University, USA, s.56.

Butler 1980 yılında, ziyaretçi sayısı ve alt yapıyı dikkate alarak bir destinasyon bölgesinin gelişimini belli dönemlere ayırmış ve açıklamıştır. Butler turizm gelişimini altı aşamalı yaşam döngü modeli olarak formüle etmiştir. Bu modelde turistik bölgenin yaşam dönemi sırasıyla aşağıdaki evreleri kapsamaktadır. Bunlar: Keşif, Gelişme, Büyüme, Doygunluk ve Durgunluk, Gerileme/Yeniden Canlanma dönemleridir.

Tablo 1.2 Turizm Bölgesinin Gelişim Aşamaları ve Belirleyicileri

Keşif

- Bölgenin gelişiminin ilk aşamasıdır (Ziyaretçi Özellikleri: Allocentrics turist grubu)
- Doğayı arayan ve bir ölçüde maceracı özellikleri olan az sayıda ziyaretçi
- Gelen turistlere hitap eden yerli halkla olan ilişkilerin düzeyi yüksek olma eğilimi

Gelişme

- Bölgesel tanıtım yoğunluğu
- Turist sayısında yavaş yavaş artış ve turist sezonu ortaya çıkması

Büyüme (Turistik Alan Oluş)

- Turist sayısı oldukça artmıştır (Ziyaretçi Özellikleri: Midcentrics turist grubu)
- Turistik faaliyetlerin gelişimi, artan tanıtım çabaları ve destinasyonun fiziksel görüntü değişikliği
- En yoğun turizm dönemlerinde turist sayısının halkın nüfusundan fazla olması

Doygunluk

- Ziyaretçi artış hızında yavaşlama ve bununla birlikte artışın devam etmesi
- Hedef bölgenin ekonomisinin büyük bölümünün turizme dayanması
- Yerel çabalarla turizm sezonunun uzatılması

Durgunluk

- Turist sayısında en üst düzeye ulaşma ve kapasitede son nokta (Psychocentrics turist grubu)
- Sağlam bir destinasyon imajı olmasına rağmen artık destinasyonun popüler olmaması
- Konaklama sektöründe gerileme sinyalleri ve düşük iş imkânları

Gerileme/Yeniden Canlanma

- Ziyaretçi sayısının azalma eğilimine girmesi ve taşıma kapasitesinin aşılması sonucu gerileme
- Bölgenin çekim gücü özelliğini kaybetmesi ve günlük ziyaretçilerin artışı (Gerileme)
- Bölgenin çekim gücü özelliğinin kazandırılmaya çalışılması (Canlanma)
- El değmemiş doğal kaynakların kullanılması ve kumarhaneler ile destinasyonu canlandırma (Atlantik şehri gelişimini canlandırmada kumarhanelerin yasallaştırılması, Disneyland ve Disneyworld gibi yapay çekiciliklerin turizme kazandırılması)

Kaynak: Tooman, L. A. (1997). Application Of The Lifecycle Model In Tourism. *Annals of Tourism Research*, 24 (1), 214–234.

TALC modelinde belirli bir zaman ölçeğinden bahsedilmemektedir. Bazı destinasyonların bu döngüyü yaşamaları bir yüzyıl alabilecekken bazıları ise daha kısa sürede

yaşayabilmektedir. Ama genel kanı ise destinasyonların en fazla iki on yıllık sürede böyle bir döngüyü yaşayacaklarıdır (Butler, 2011). Model, her destinasyonun tüm bu aşamaları sırasıyla yaşayacağını savunmamaktadır. İlk aşamaları atlayan (Atlantik Şehri) veya sürekli bir düşüşün görülmediği bazı destinasyonların (Niagara Şelaleleri) varlığı da bilinmektedir

Stanley Plog'a göre destinasyonlar yıkımlarında kendi tohumlarını içermektedir. Destinasyon geliştikçe daha geniş bir turizm pazarına ulaşılabilen, hizmetler ve ürünler geliştikçe, sonuç olarak farklı ve çok sayıda turistleri çekmektedir. Bu süreç bölgeyi doygunluk noktasına getirmekte ve destinasyonu çekici kılan özellikler kaybolmaktadır. Bu aşamaları yaşayan destinasyonlar Butler modeline göre destinasyonun performansını pazar bölgelerinde tehdit eden durgunluk aşamasında birçok zorlukla karşılaşabilmektedir. Bu zorluklar aşağıdaki ifadeleri içermektedir (Faulkner, 2002):

- Sosyal ve çevresel etkiler bakımından kabul edilebilir değişiklik sınırlarını aşmak
- Destinasyonun önemini kaybetmesi ile eskiymiş altyapı sistemleri algısı riski ve demode imkânların sonucu olarak pazar beklentilerinin karşılanamaması
- Destinasyon tarafından sunulan ürünlerin müşteri ihtiyaçlarının değişimlerine ayak uyduramaması
- Pazar ihtiyaçlarına daha fazla uyum sağlayan daha yeni ve daha rekabetçi destinasyonların var olması ile destinasyon pazar paylaşımının yok olmaya başlaması

Turizm destinasyonu durgunluk aşaması sonrası ise üç farklı senaryo yaşayabilmektedir. İlki, sağlanan hizmet ve ürünlerin aynı seviyede kalarak turistlerin sabit sayılarını koruma eğiliminde olan sabitleme dönemi iken; ikincisi bir turistik destinasyon farklı ve yaratıcı turistik ürünler ile yeniden canlanma evresi yaşayabilmekte ve son olarak turist destinasyonu düşüş aşamasına girebilmektedir (Gonçalves ve Aguas, 1997).

Bu modelin amacı, destinasyonların dinamik doğalarına dikkat çekmek, gelişim sürecini öngörmek ve uygun müdahaleler (planlama, yönetme ve geliştirme) ile düşüş aşamasından kaçınılabileceğine vurgu yapmaktır. Bu düşüş aşamasında ise anahtar nokta taşıma kapasitesi unsurudur (Butler, 2011). Destinasyonun taşıma kapasitesi, beklenmeyen bir kötüleşme düzeyi oluşmadan önce belli bir zaman süresince desteklenebilecek ziyaretçi miktarı olarak tanımlanabilir. Destinasyonun yaşam süresi ve taşıma kapasitesi kavramları dinamik tarzda birbirleriyle ilişkilidir. Taşıma kapasitesi destinasyonun yaşam seyrini şekillendirmede etkilidir. Adalar gibi sınırlı gelişime sahip ve kitle turizm pazarına yetecek miktarda fiziksel kapasiteye sahip olmayan yerlerde şayet taşıma kapasitesi göz ardı edilirse, kontrolsüz gelişmiş hedef bölgenin ve yerel halkın büyük olasılıkla olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır (Uysal ve Baloğlu, 1994, s. 36). Bu sebepten dolayı kapasite, ne kadar turist bölgeye çekilebileceğinden

çok, ne kadar turistin yerel halk tarafından arzu edilebileceği olarak tanımlanabilir. Modelin önemli noktası ise destinasyonun taşıma kapasitesini aşan gelişimi engelleyerek yönetime müdahale etmektir (Butler, 2009). Önemli olan destinasyonun “ne kadar ziyaretçi yeterli?” sorusunu cevaplayabilmek ve destinasyonun ziyaretçi potansiyelini belirleyebilmektir ve bu da tamamen destinasyonların taşıma kapasitesine bağlıdır.

Gelişim sınırları aşıldığında ya da o noktaya yaklaşıldığında, yer eksikliği, yüksek arazi fiyatları, yeni gelişim ihtiyacı gibi faktörler bölge yakınına yeni destinasyonların gelişimini sağlayacak ziyaretçi kalitesi düşecek ve böyle bir senaryoda kaçınılmaz düşüş aşaması gerçekleşebilmektedir.

Model bağlamında destinasyonların kaçınmaya çalıştığı gerileme, bölgenin fiziksel ve sosyal şartlarındaki baskılar yoluyla gelebilir. Ayrıca gerileme ya da duraklama, iş dalgalanmaları (arz şokları dâhil), geçici moda, alternatif mekânların fiyatları, ya da rassal olumsuz olaylar (fırtınalı hava), destinasyonun yerleşim yeri veya destinasyonun kontrolünde olmayan dışsal faktörlere de bağlı olabilir. Örneğin, Pennsylvania Lancaster bölgesinde turist ziyaretlerinin 1978 yılından sonraki düşüşü bu tür etkilere bağlıydı. Örnek olarak, çocuk felci salgınının duyurulması, yakınlardaki Three Mile ada kazası ve on yılda ikinci kez olan ve seyahat edenlerin yakıt sıkıntısı çekmesine yol açan petrol şoku verilebilir (Hovinen, 1981). Putra ve Hitchcock 2001’deki Bali bombalaması sonrası yaşam döngüsü ve yeniden gelişimi incelenmesinde bu modelden faydalanmıştır. Cohen (2008) ise destinasyonu şoka uğratan felaket olan Tayland’daki tsunaminin etkisini ve gelişim döngüsünü incelemiştir. Onların araştırmaları ise döngünün kıvrımını, etkilerin süresini ve olayların büyüklüğünü model olarak biçimlendiren ilk araştırmalardır. Bu felaketlerden etkilenen turist destinasyonları ölçeklenebilir ve farklı yaşam döngüleri yaşayabilmektedir.

Turist sayısında azalma ile beraber düşüş aşamasına giren destinasyon, öte yandan yeniden canlanma evresine geçiş gösterebilmektedir. Bu amaca ulaşmada iki yol gözlenebilmektedir. İlki Atlantik şehrinde kumarhanelerin açılması gibi el yapımı çekiciliklerin ortaya çıkarılmasıdır. Diğer bir alternatif ise önceden dokunulmamış kullanılmamış doğal kaynaklardan avantaj sağlamaktır. Avrupa’daki spa şehirleri ve İskoçya’daki yaz tatil köylerinin kış sporları merkezlerine dönüştürülmesi ile yeniden canlanma evresini yaşamışlardır (Butler, 1980).

Bir destinasyonun yeniden doğuşu ya bilinçli olarak gelişim ya da bilinçsiz şekilde kültürel ve antik yapıların, dinazor kemiklerinin keşfi ile olmaktadır. İşbirliği, güçlü strateji, var olan ve gelecek turist sayısını arttıracak destinasyon markası geliştirme, devrimsel yenilikler ortaya çıkarılması gibi elementler vasıtası ile destinasyon yeniden canlandırılabilir (Brooker ve

Burgess, 2008, s.278). Döngüde belirtilen Yeniden Canlanma evresi uzman tavsiye sistemi olarak destinasyonların yönetiminde kullanılmaktadır (Pornphol ve McGrath, s.1744).

Agarwal (2002) yeniden canlanma için hizmet ürününün yeniden organizesi ya da ürün değişimi gibi iki alternatif yol önermektedir. Ürün yeniden organizesi yeni fırsatlara yatırımı içermektedir. Bu kavram ülkelerde kumarhanelerin açılması ve Niagara şelalesinde toplantı salonunun inşa edilmesi gibi aktiviteleri içermektedir. Atlanta (USA) ise akvaryum ve Coca-Cola müzesi açılımı gibi yeni çekiciliklerin destinasyona kazandırılması için uğraşmaktadır.

Bir destinasyonun çekiciliklerini yeniden canlandırma evresi birkaç unsur içermektedir: (Brooker ve Burgess, 2008):

- Rekabetten sıyrılıp işbirliğine girme
- Değişen Pazar trendlerine uyum sağlama
- Vizyon, planlama ve liderlik
- Artan ve devrimsel yenilik,
- Ürün çeşitlendirmesi
- Farklılık yaratma
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma
- Etkilenen paydaşlardan geribildirim sağlayarak kapsamlı bir strateji geliştirme

Diamond (1988) ise yeniden canlanma için dört strateji önermektedir

- Toparlanma Stratejisi: Kamu ve özel sektördeki azalan ziyaretçi sayısını, ek çabalarla gerekli planlama, yatırımlar ile arttırmaya çalışmadır.
- Sürdürülebilir Gelişim Stratejisi: Destinasyonun dış koşulları ulaşım açısından olumsuz olabilmektedir, strateji ise var olan pazarı sürdürmeye odaklanmakta ve sürekli yeni müşteri çekmekten ziyade, sürekli gelecek sadık müşterilere odaklanmaktadır.
- Çoğalan Gelişim Stratejisi: Bu strateji, destinasyon yeni pazarlar araştırdıkça aşamalı gelişim projeleri ve yeni ürünlerin pazarlama deneyi sınırlı kullanımı ile tatil yeri gelişimini sağlamaya odaklanmaktadır.
- Seçici Turizm Stratejisi: Destinasyonun güçlü yönlerine odaklanmaya yönelik sadece belirgin pazar bölmeleri hedef alınmaktadır.

Tercihler doğrultusunda destinasyon yeniden yapılandırılabilir. Bu yüzden, destinasyon turizm yaşam seyri başarılı gelişimi adına ziyaretçi zevkleri ve tercihleri sürekli ön planda tutulmalıdır. Ziyaretçilerin günümüzdeki tercihlerine uyum sağlama adına ise destinasyon çekicilikleri yanı sıra, Disneyland ve Disneyworld gibi yapay çekicilikler destinasyonlara başarılı bir şekilde kazandırılabilir.

TALC modeli uzun ömürlülüğüne rağmen kendisine sağlamlık veren birçok özellikler içermektedir (Baum, 1998):

- Başlangıç aşamasında turizm çevresindeki canlılığın farkına varılması, turizmde sürekli bir değişimin bugünkü kadar yaygın olarak farkına varılamamıştır.
- Tüm destinasyonlarda gerçekleştirilebilecek evrensel bir uygulama olması
- Destinasyonlardaki gelişim sınırları ve kapasite kavramının farkına varılması, turizmde oldukça yeni bir kavram olması
- Destinasyonda değişikliklere neden olan çevredeki unsurları belirlemesi
- Modelde yönetim çıkarımlarını belirleme ve bu anlamda ürün yaşam seyri faydalı bağlantıları açığa çıkarması
- Uzun vadede turizm planlamasını inceleme ihtiyacını ortaya çıkarması
- Destinasyon gelişim ilerledikçe mekânsal değişikliklerin olması

Turizm destinasyonundaki sınırlılıkları, müdahaleyi, değişimi ve gelişimi açıklamak üzere model sekiz elemente dayandırılmaktadır (Rodriguez vd., 2008, s.54):

- Dinamizm: Turizm aktivitesinin en karakteristik özelliklerinden biridir.
- Süreç: Turizm destinasyonlarının değişimi modellenebilen gelişim sürecidir.
- Kapasite ya da Gelişim Sınırlılıkları: Model, ziyaretçilerin destinasyonun kapasitesini aşması durumunda ziyaretçi kalitesi deneyimlerinin azalacağı fikrine dayandırılmaktadır.
- Harekete Geçiriciler: Yenilikler gibi destinasyonun değişimine neden olan faktörler
- Yönetim: Bütün olarak destinasyonun önemi için yönetim kavramı vurgulanmaktadır çünkü birçok destinasyon bireysel kaynaklar ve olanaklar sıklığına rağmen yönetilememektedir.
- Uzun Vadeli Bakış Açısı: Başlangıç aşamasından itibaren geleceği tahmin ederek düşüş aşamasından kaçınılmada oldukça önemlidir.
- Mekânsal Unsurlar: Belli bir destinasyon gelişimi ilerledikçe, Gelişim adına daha yeni bir yere mekânsal değişim yapılabilen ya da yeni bir destinasyon açılabilir.
- Evrensel Uygulanabilirlik: Model, tüm destinasyonlara uygulanabilir olarak dizayn edilmiştir.

Yıllar içinde Butler'ın modeli uygulamadaki zorlukları nedeni ile eleştirilmiştir. TALC modeli yıllarca incelemelere, eleştirilere, yorumlara, değişikliklere ve alternatif modellere dönüştürülmesine maruz kalmıştır. Butler'ın yaşam seyri uygulamasının turist destinasyonlarına özellikle tatil yerlerine bağlanması 1980'lerden beri hem övgü hem de tartışma konusu olmuştur. Bu modelin Kanadalı bir coğrafyacıda görülmesi (Kanadalı coğrafyacılar birliği toplantısında sunulan bir makaleden çıkarak özel bir dergide yayımlanması)

model için beklenmedik bir gelişme sağlamıştır. Bu kavramın ilk olarak turizm dergisi değil de coğrafi bir dergide basılması sıkıntılı bir yaşam seyri tarihine neden olmuştur.

Birçok Tourism ve Hospitality araştırmacıları destinasyonlarda bu modelin geçerliliğini ve yararlılığını test etmiştir. Cooper (1994) ve Braunlich (1996) ve Tooman (1997) gibi araştırmacılar modele destek verirken; Choy (1992) gibi araştırmacılar modelde eksiklik bulurken; üçüncü bir grup Agarwal (1994) ise model adına çeşitli öneriler sunmuştur. Agarwal (1994) modelin destinasyonun tek bir kaynağı varmış gibi uygulamasına karşı çıkmakta, destinasyonun farklı elementlerden oluştuğuna dikkat çekmekte; destinasyonların neden sonuç olarak düşüş aşamasına girdiklerini sorgulamakta ve ayrıca ‘gerileme’ modelinin hemen ardından ‘yeniden alıştırma’ evresini önermektedir. Zimmermann (1997) da bu kadar değişik formlar içeren turizm aktivitelerini ve farklı döngüleri incelemede daha geniş bir ölçüm modelinin kullanılmasını önermektedir.

Aynı zamanda yaşam seyri modeli belli destinasyonların gelişimini açıklamada tanımlayıcı bir yaklaşım aracı olarak görülmektedir (Cooper, 1990; Tooman, 1997; Hovinen, 2002). Birçok çalışmada bu döngü aşamalarını açıkça belirlemede zorluklar yaşandığı belirtilebilir (Agarwal, 1997; Cooper ve Jackson, 1989; Haywood, 1986) Bu modelin geçerliliği araştırmacılar arasında tartışılmaktadır (Cooper ve Jackson, 1989; Getz, 1992; Butler, 2006a) Modelde belirtilen gelişim türüne birçok destinasyonun ulaşamaması ve dış çevre faktörünün önemsenmemesi eleştiri için adeta bir hedef noktası oluşturmuştur (Haywood, 1986; Getz, 1992; Agarwal, 1994).

Net olmayan durum ise bir destinasyonun ne zaman ziyaretçi sayısında azalma yaşanacağını ya da yeni destinasyonların orijinal yere rakip olarak ne zaman gelişebileceklerini belirlemede, bu modelin tahmin etme aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağıdır. Eleştirilere rağmen yaşam döngüsü modelinin hala destinasyonların gelişimini açıklayacak bir araç olarak kullanışlı olduğu söylenebilmektedir. Cooper ve Jackson ‘a (1989) göre Butler’ın orijinal destinasyon yaşam seyri modelini kavramlaştırma modelin kullanımını emredici kuralcı bir araç olarak öngörmemektedir. Bu model genel tarihte kristal bir toptan fazlası değildir ve tahmin edici bir araç olarak kullanımı ise kısıtlıdır.

Model ilk yayınlandığından beri çok fazla eleştiren ilk araştırmacılardan (Haywood 1986; Cooper 1989) ise modeli tahmin etme amacına yönelik bir yaklaşım olarak görmemektedir. Eleştiriler ise yetersiz destekleyici bilgi, önemli noktaları belirlemedeki zorluk, uygun turist alanını belirlemedeki problemler ve destinasyonlar arasında homojen yapının eksikliği yönündedir.

Martin ve Uysal (1990) yaşam döngüsünde her aşamanın farklı taşıma kapasiteleri ve politikalar içerdiklerinden bahsetmektedir. Keşif aşamasında sosyal kapasite sınırsız olabilmekte fakat altyapı eksikliğinden kaynaklanan fiziksel kapasite sınırlı olabilmektedir. Gerileme evresinde ise birçok turist konaklayabilmekte ama sosyal problemler yüzünden halkın turizm gelişimine tepkisi olabilmektedir. Her aşamada farklı plan uygulamaları söz konusudur. Keşif aşamasında düzenlemeler ve çevresel korumalar ön planda iken, gelişim ve doyumluk aşamasında düşüşü engellemek için değişiklik yapma öncelikli olmaktadır.

Haywood'a (1986) göre bir destinasyonun planlayıcıları kontrolünün ötesinde, gelişime müdahale edecek sosyal, coğrafi, politik ve ekonomik kısıtlı değişkenlerin fazlalığından dolayı gelişim adına tahmin ve plan yürütülmesi uygun değildir. Hükümet müdahalesi, turistlerin beklentileri ve ihtiyaçları, turizm alanındaki rekabet gibi ciddi ekonomik, sosyal faktörler destinasyon gelişiminde incelenilmesi gereken en önemli hususlardır ve döngüyü belirlemede ölçüt olarak turist sayısı yerine elde edilen kârlılık ölçüt olarak kullanılmalıdır Allen ve arkadaşlarına (1993) göre ise turizm gelişim düzeyi ile birlikte toplumda ekonomik etkinliklerin toplam düzeyi, turizm gelişimine karşı yerel halkın tutumları ilgili faktörler olarak düşünülebilir.

En sert eleştiriler bile modelin doğru olduğunu reddetmez ve genellikle keşifsel olarak kullanışlı bir araç olduğu kabul edilmektedir. Cooper ise bu kavramın güçlü bir kullanışlı yönü olduğunu ve destinasyon gelişiminde organize edici boyutta bir çerçeve olduğundan bahsetmektedir (Cooper, 1994). Agarwal (2006), modelde gerileme aşamasından sonra yeniden oryantasyon aşaması olması gerektiğine, Baum (2006) ise bu modele ya yeniden müdahale ya da çıkış aşamaları eklenmesi gerektiğine dair öneriler sunmuştur.

Genel olarak ise eleştiriler, aşamaların açık bir şekilde tanımlanır olmaması, aşamaları belirlemedeki zorluklar, turistik destinasyonu modelde aşamalara tam olarak yerleştirmenin zor olması, fiyat ve rekabet kavramına açıkça değinilmemesi, ziyaretçi sayısı azaldığında pazara tutunabilmek için fiyatların düşürülmesi eğilimine değinilmemesi, bireysel girişimciliğe ayrıntılı yer verilmemesi ve destinasyon gelişim sürecini şekillendirmede anahtar rolün bireyler olmasına rağmen fazla değinilmemesi, tatil yerleri ve geniş coğrafi alanlara uygulanabilirliğine rağmen daha detaylı durumlara (Pasifik Adaları vb.) uygulanamaması, sadece turist sayıları ile değil beklenmeyen koşulların ve olayların ortaya çıkması ile destinasyon turizm endüstrisinin farklı şekillenmesi yönündedir.

Butler'ın 2000 yılında yayımlanan bir baskısında Butler eleştirilere direnerek kendi modelini savunmaktadır ve Butler 2006a, 2006b iki ciltli baskısı ile modelin hala uygulanabilir ve 21.yüzyılda geçerli olduğunu savunmaktadır. Önemli bir nokta ise; bu modelin durağan değil,

turizm yönetim ve planlamaya göre üst taraflara doğru kıvrım alabilmesidir. Butler üstelik destinasyondaki yaşam eğrisi kavramının sürdürülebilir turizm gelişimi adına bir gereklilik olduğundan bahsetmektedir (Putra ve Hitchcock, 2006, s.159).

TALC modeli destinasyonun tarihsel gelişimini analiz etmede ve oldukça küçük, bilinmeyen bir destinasyondan uluslararası bilinen yere dönüşmesi sürecini çalışmada yardımcı bir araç olarak kabul edilmektedir. Berry'e (2001) göre her TALC araştırması ile turizm destinasyonları bilgisi, en önemli paydaşlar, çekicilikler, turizm girişimleri, bunlar arasındaki iletişimlerini arttırmakta ve sonuç olarak ise TALC teorisi destinasyonun gelişim sürecini anlamada esas yapı olmakta ve stratejik karar almada anahtar bir rol oynamaktadır. Amaç, gerçeğin basitleştirilmiş ve genelleştirilmiş sürümünü sağlayarak kendisi gerçek olmayarak gerçekliği temsil eden bir model olmaktır. Model, kuralcı değil tanımlayıcı bir araçtır ve geleceği tahmin etmekten ziyade bir aşamadan diğer aşamaya geçişi vurgulamak için kullanılmaktadır.

1.2.1.2 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeliyle İlgili Çalışmalar

Tablo 1.3 Destinasyon Yaşam Seyri Modeliyle İlgili Çalışmalar

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Walter Christaller 1963		Destinasyon Yaşam Dönemi ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan birisi	Walter sanatçıların konu bulmak ve ilham almak için sıra dışı ve rahatsız alanlar aradıklarını buldukları alanların zamanla nasıl popülerleşip ürün yaşam döngüsüne girdiğini belirlemiştir.
S. Plog, 1973		Yaşam dönemi kavramının tamamlayıcı bir boyutu olarak turizm bölgesinin yaşam döneminin değişik aşamalarında farklı turist tiplerini çekeceğidir.	Plog' a göre turistik bölgeler kendi tarihsel gelişme süreçleri içindeki farklı aşamalarında bazı hâkim psikografik grupların heveslerine uygun olarak popülerliğini artırma ya da yitirme eğilimine girerler. Plog bu grupları üçe ayırmıştır, Allocentrics, Midcentrics, Psychocentrics.
Doxey, 1975	Barbados, Niagara	Doxey, turistler ve yerel halk arasındaki ilişkilerin, yerel halkın rahatsızlığının değişik düzeyleri ile ölçülebileceğini söylemiştir.	Turizmin toplumsal etkilerinin turizm endüstrisinin yapısal değişimlerine ve yerel halkın turizmin gelişimine açık olma süresi ve boyutuna yanıt olarak zaman içinde değiştiğini ortaya koymaktadır. Rahatsızlık Indexini geliştirmiştir.
Stansfield, 1978	Atlantik Şehri	Modelin uygulanabilirliğini belirlemeye yönelik deneysel çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmiştir. Şehrin gelişimini incelemiştir.	Bu örnekte; modelin ilk iki aşaması atlanılmasına rağmen daha sonraki dört aşamanın oldukça fark edilebilir olduğunu ve 70'lerde kumarhanelerinin tanınmasıyla, düşüş dönemini yeniden canlanma döneminin takip ettiğini belirlemiştir.
Butler, 1980			Turizm bölgesinin gelişimi zaman ve mekân açısından bazı aşamalardan geçmektedir. Turizm bölgelerinin gelişim evreleri pazarlama bilimindeki ürün yaşam sürecine ilk kez uyarlayan R.W. Butler'dır.
Hovinen, 1981	Lancaster Eyaleti,	Butler'in teorisini kullanmış. Ziyaretçi sayılarına bakılmış, Farklı bir algısal/tarihsel yaklaşım kullanılmış.	Araştırma sonuçları model ile uyumludur. Bölgede bir düşüş yok. Model bağlamında gerileme, bölgenin fiziksel ve sosyal şartlarındaki baskılar yoluyla gelebilir. Ayrıca gerileme ya da duraklama, iş dalgalanmaları (arz şokları dâhil), geçici moda, alternatif mekânların fiyatları, ya da rassal olumsuz olaylar (fırtınalı hava) gibi dışsal faktörlere de bağlı olabilir. Örneğin, Pennsylvania Lancaster

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
			bölgesinde turist ziyaretlerinin 1978 yılından sonraki düşüşü bu tür etkilere bağlıydı ve tahmin edilen bir gerileme değildi. Olanlar şunlardı; çocuk felci salgınının duyurulması, yakınlardaki Three Mile Island kazası ve 10 yılda ikinci kez olan ve seyahat edenlerin yakıt sıkıntısı çekmesine yol açan petrol şoku vb.
Butler, 1985	İskoç Dağlık Ülkesi	Tarihsel rakamlar 1700’li yıllara kadar uzanmaktadır. Moda, yemek ve ulaşım da ki gelişimi vurgulamıştır. Tarihsel gelişim, haritalar kullanılmıştır.	Bölgedeki gelişimin TALC modeli ile uyumlu olduğu belirtilmiştir.
Haywood, 1986		TALC da dönemlerin tanımlanmasında standart sapmanın kullanımını içeren belirgin kriterlerin kullanılmasını önererek Butler modelini kullanmıştır.	Planlama ve pazarlama amaçları için kullanmak üzere TALC modelinin kendi başına yeterli olmadığı değiştirilmesi gerektiği sonucuna varıldı.
Weaver, 1988	Antigua	Butler Modeli kullanılmıştır.	Destinasyon yaşam seyrini belirlemede turist sayıları baza alınmıştır.
Cooper and Jackson, 1989	Isle of Man	Butler’ in teorisini kullanmışlardır. Ziyaretçi sayıları ve diğer turist istatistiklerini geriye doğru 100 yıllık bir zaman dilimi içerisinde incelemişlerdir.	Butler modelinin yararlarını örnekliyor. Yönetim kararları ve tesis kalitesine bağlılığı vurguluyor. Ayrıca bölgenin geliştirilmesi için bazı önerilerde bulunuyor.
Cooper, 1990	Isle of Man, European” Cold Water Resorts”	Gelen yolcu sayılarını kullanmıştır.	Butler’ in modeline göre bu bölgedeki alanların tamamı “düşüş” aşamasındadır.
Martin ve Uysal, 1990		TALC modelini taşıma kapasitesini ekleyerek genişletir.	Modelin her aşamasında farklı taşıma kapasiteleri ve farklı politikaların ortaya çıkması gerektiğini söyler.

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Weaver, 1988, 1990, 1992	Grand Cayman and Antigua	TALC'ın tüm yönleri üzerinde durulmuştur ancak özellikle dışarıdan (adamın dışından gelen yerel olmayan) sahipler ve onların kontrolleri üzerinde durulmuştur. İncelemeler sırasında adaya gelenlerin sayıları, Cruise gemilerinin istatistikleri, bina ve yatak sayıları, turist bütçelerine bakılmıştır.	Bulgular önemli ölçüde Butler'ın modeline uygundu bulundu. Dışarıdan gelen kurum sahipleri ve onların kontrollerinin yaşam döngüsünde "stability" aşamasını etkilediği sonucuna varıldı. Grand Cayman'ın planı vardı, dışarıdan az sayıda gelen kurum sahibine sahipti ve istikrarlıydı. Buna karşın Antigua'nın planlaması yoktu, dışarıdan gelen çok sayıda kurum sahibi vardı. "düşüş" aşamasındalardı.
Cooper, 1992		TALC tahmin ve stratejik planlama için iyi bir kavramsal çerçeve sunar. TALC'ın sonuçları stratejik planlama sürecinin girdisine ayrıntılı bilgi aktırır.	Stratejik Planlama Süreci; Misyona tanımlanmasını, iş alanlarının analizini ve büyüme stratejilerini içerir. Bu çalışmada büyüme stratejilerinin türleri hakkında görüşmeler yapılmıştır.
Choy, 1992	Pasifik Adası	Ziyaretçi sayılarını kullandı.	Turizm bölgesinin niteliği ya da arzı değiştiğinde yaşam döngüsünün tekrar başlayacağını belirtmiştir. Bu bakış açısıyla Destinasyon yaşam döngüsü modelini iyi bir tanıtım aracı olarak yorumlamıştır. Ama bu modelin adaların döngüsünü açıklamakta yetersiz olduğunu savunmaktadır.
Getz, 1992	Niagara Şelaleleri	Taşıma kapasiteleri ve planlar incelemiştir. Araştırmada tarihsel veriler, istatistikî veriler, röportajlar, arazi gözlemleri, haritalar ve anketler kullanılmıştır.	Butler modeli ile karşılaştırıldığında "keşif" ve "gelişme" aşamaları karşılaştırılabilir. Ancak Butler modelinden pek çok farklı nokta mevcut ve tarihsel olarak "dönemlerin" zamanları belirli değil. Niagara Falls uzun bir "olgunluk" dönemindedir ve bu yönüyle Lancaster County'e benzemektedir.
O'Hare ve Barrett, 1993	Sri Lanka	Turizm rakamlarını kullanarak iç savaşın turizm üzerindeki etkilerini inceliyor. Ayrıca Sri Lanka da kısa durumlardan dolayı ucuz uçak biletlerinin etkisini tartışıyor.	TALC'ın uygunluğunu kabul eder. Ülkede sivil savaş öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı döngüden bahsediyor.

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Choy, 1993	Pasifik Adaları Destinasyonu	Butler modelinin tüm alanlarını gözden geçirmiştir. Ancak bu çalışmada sadece ziyaretçi sayıları referans alınmıştır.	Bu bölgedeki çalışma bulgularının Butler modeli ile çok az uyumlu olduğunu raporladı. Yinede Butler modelinin iyi bir tanı aracı olarak kullanılabilceğini belirtti.
Cooper, 1994		O güne kadar TALC için üretilen tüm bilgileri gözden geçirdi.	Butler'in modelinin analiz etmek ve saptama yapmak için kullanışlı bir çerçeve çizdiğini belirtti. Yapılan araştırmalarla bilgi birikiminin arttığını ancak daha fazla kritere ihtiyaç duyulduğunu söyledi.
Braunlich, 1996	Atlantik Şehri	Casinoları kullanarak gençleştirme programını başarmışlardır. Dönemi belirlemek için kentsel gelişim yatırım tutarlarına, vergi gelirlerine, bakmışlardır.	TALC' 1 analiz için uygun bir çerçeve olarak kabul etmiştir. Atlantik şehir başarılı bir gençleştirme dönemine başlamıştır.
Meyer, 1996	Waikiki	Gençleştirme planlarına vurgu yaptı. Dönemi belirleyebilmek için raporları kullandı.	Bölgenin "düşüş" aşamasına girdiğini ve gençleştirme önerisi yapıldığını belirtti.
Alex Toolman, 1997	North Carolina Smoky Mountain		Butler'in destinasyon yaşam dönemi modelini uygulayarak bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimini yorumlamıştır.
Ngaire Douglas, 1997	Papua Yeni Gine, Solomon Adaları ve Vantuada	Tarihsel çerçevede Butler'in modeli kullanılmıştır. Geniş bir algısal metotla kullanılmıştır.	Araştırma Papua Yeni Gine, Solomon Adaları ve Vantuada Butler'in modeline göre yürütülmüş çalışmaları kapsar. Sömürge dönemi ve sonrasında bu bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal gelişimle turizmin ve yaşam döneminin etkileri incelenmiş modelin eksik bıraktığı yönler tespit edilmiştir.

Kaynak: Lagiewski, R.M. (2006) The Application of the TALC Model: A Literature Survey in Butler, R.W. (ed.) The Tourism Area Life Cycle

Volume 1 Applications and Modifications p. 27-50 Clevedon: Channelview Publications.

Lagiewski (2006) çalışmasındaki uygulamalar örnek alınarak incelenen diğer çalışmalar tablonun devamı olarak aşağıda verilmiştir.

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Yang Xiao-Zhong Lu Lin, Zhang Guang-Sheng, Lu Song, Xuan Guo- Fu, 2004	Putuo Dağı Yaşam Seyri	Aşamaları belirlemede destinasyona gelen turist sayıları ele alınmıştır.	Keşif aşaması: Guanyin tapınağına yoğun ilgi, Gelişme: 1924, Çin Cumhuriyeti kurulması Büyüme: 1970, Putuo dağına yoğun ilgi, 2001: Doygunluk Aşaması
Nyoman Darma Putraa ve Michael Hitchcock, 2006	Bali Bombaları ve Turizm Gelişim Döngüsü	Tarihsel çerçevede Butler'ın modeli kullanılmıştır.	Endonezya'nın en önemli turizm destinasyonu olan Bali Adasında bombalama durumlarının ve politik nedenlerin etkisiyle turist varış sayılarını ve bomba olayından sonra yeniden canlanma adına Butler yaşam döngüsü modelini incelenmiştir. 40 yıl boyunca Keşif aşamasında olan destinasyonun hükümetin desteğiyle gelişme aşamasına gelmesi incelenmiştir.
Roslyn Russell ve Bill Faulkner, 1998	Coolangatta Destinasyon Yaşam Döngüsü		Coolangatta' da turizm gelişimi; tarihi bir analiz yaklaşımı ile Butler modeliyle bağlantılı olarak incelenmiştir. Butler'ın modeline uygun bir şekilde başlayan turizmi "yeni den canlandırma" evresi ile devam etmektedir. Yerel yönetime ve halka düşen sorumluluklar, sörf ve kamp alanları iyileştirilmesi ve çok ucuz konaklama imkânlarının devam ettirilmesi vb. yeniden canlandırma aktiviteleri ile Gold Coast bölgesinin en önemli turizm destinasyonlarından birisi olmaya devam edecektir.
Philip Wang, Kent Eyaleti Üniversitesi, 2005	Deprem Sonrası Tayvan'ın yeni den gelişimi Örneği		Tayvan 1999 Eylül depremi ile binlerce kişi ölmüş milyon dolarlık turizm yatırımları kaybolmuştur. Yeniden canlanma adına yeniden oteller inşa edilmiş, kamp yerleri kurulmuştur. Anket yöntemi ile yeniden canlandırma stratejileri bulunmaya çalışılmıştır. Halkın, yönetimin motive ve desteği ile doğal bir felaketten sonra bile canlanmanın zor ama mümkün olduğu gözlemlenmiştir.

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Greg O'Hare ve Hazel Barrett, 2008	Peru'da Uluslararası Turizm	Aşamaları belirlemede ölçüt olarak turist varış sayıları ele alınmıştır.	Keşif Aşaması: 1930'larda çok az sayıdaki ziyaretçinin gelmesi ile başlar. Büyüme Aşaması: 1940-1960 yılları arası uluslararası ziyaretçi sayısı. Ulaşımında, yollarda gelişmeler ve yeni oteller inşası ile ziyaretçi sayısı artmıştır. Gelişme Aşaması: Bu aşama 1960-1970 yıllarında jet uçakların gelmesi ve düşen hava seyahati fiyatları ile ilişkilendirilir. Doygunluk Aşaması: 1980-1990: Yabancı ziyaretçi sayısının maksimuma ulaşması ve artış sayısının azalması. Bu düşüş ekonomik gerilemeden ve terörizmden dolayı görülmüştür.
Steven E. Moss, Chuck Ryan and Charles B. Wagoner, 2003	Mississippi'nin Kasino Endüstrisi	Yaşam döngüsü ölçütü olarak kasinolara basılan her ayak sayısı baza alınmıştır.	Mississippi'nin kasino endüstrisinin Butler modeline uyarlanmıştır. Bu araştırma Butler S modeline tamamen uyan, erken dönemlerde kumar oyunlarında ani bir artışın olduğu ve müdahale etmeden yeniden canlandırmanın mümkün olmadığı kasinoların durumunu desteklemektedir. Bu çalışma; yaşam döngüsü modelinin hem kasino müdürleri hem de hükümet yöneticileri tarafından kasino gelirlerini tahmin etmek amacıyla kullanılabileceğine odaklanmıştır.
Metin Kozak ve Drew Martin, 2011	Butler teorisini uygulamada strateji- kâr odaklı çalışma		Destinasyonlar belli bir süre sonunda ziyaret sayısının düşmesi ile sonuçlanan doygunluk aşamasını yaşarlar. Ziyaretçi sayısının azalmasını engellemek için alternatif olarak sunulan bir stratejide 'müşteri piramit teorisi' kavramından bahsedilmiştir. Stratejinin amacı hem daha az maliyet içermesi hem de sürdürülebilir turizm endüstrisi sağlamada pazarlama stratejisi oluştururken en sadık müşterileri hedef almak (Platinum Turistler)
Edward Brooker ve Jason Burgess 2008	Niagara Destinasyon	Ziyaretçi sayısı ölçüt alınmıştır.	Metodoloji olarak Butler TALC(1980) modelinden faydalanılmıştır. Niagara şu an çeşitli sebeplerden ötürü ziyaretçi sayısında azalma yaşasa da, bu destinasyon kendini canlandırma fırsatı bulmuştur. 2008 yaz boyunca Niagara şelaleleri Ontario ve New York komiteleri arasında görüşmeler yapılmıştır. Kanada ve Amerika arasındaki sınır bölgelerin gelişimi adına çalışmalar yürütülmüştür.

Yazar	Bölge	Metot / özel vurgu	Sonuçlar
Linsheng Zhong, Jinyang Deng, Baohui Xiang, 2008	Zhangjiajie Ulusal Orman Parkı, Çin		1982'de kurulan Çin'in Zhangjiajie isimli orman parkı üzerinde bu modelin uygulanabilirliğini ölçmektir. Parkın gelişimini etkileyen iç ve dış faktörlerden bahsedilmiş ve çevresel, sosyal ve ekonomik değişiklikler gözlenmiştir. Park, Butler modelindeki(1980) ilk 4 evreyi yaşamıştır. Park gelişmesini tamamlamadığı için Butler(1980) modeline tamamıyla uyum sağlayıp sağlamadığını söylemek oldukça erkendir.
Oreja Rodriguez vd., 2007	Tenerife Örneği		Butler (1980) modelinden faydalanarak, uygunluk aşamasında olan adaların olası gerileme aşamasını yaşamadan, destinasyon sürdürülebilirliğini sağlamada atılacak adımları açıklamada farklı stratejiler den faydalanılmıştır. İspanya-Kanarya adalarından Tenerife' nin yaşam seyri incelenmiş, turizm aktivitesini düzenlemede kararlar alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

2.1 Turizmin Etkileri

Turizmde sosyal etkileşim turistin uçak – otobüsle seyahat etmesi, otelde kalması, restoranda yemek yemesi, turistik çekim noktalarını ziyaret etmesi, alışveriş ve gece kulüplerine gitmesi, tur rehberi ile konuşması, sokaktaki yerel yaşamı izlemesi ve yerel dansları gözlemlemesi ile oluşur. Bir bölge keşfedildikten sonra, turistik bölge haline gelirken ve tanınan bir turistik alan olduktan sonra belli süreçler yaşanır ve bu süreçler yerli topluluk ve çevre üzerinde belli etkiler oluşturmaktadır. Çalışkan ve Tütüncü'ye (2008) göre turizmin etkilerinin doğasını bilmek turizmde yaşanan sorunları çözmez ama bu etkilerin kaynaklarını anlamak ve turistler ile yerel halk ve çevre arasındaki etkileşimleri anlamak eşit önemdedir. Avcıkurt vd., (2007) yapılan çalışmalarda, turizmin etkilerinin belirleyici faktörleri turistler, turistik yöre ile yerel halk ve turist-yerel halk ilişkisi olarak 3 kısımda incelenmekte, özellikle turist ile yerel halk karşılaşmalarında etkileşim; ilişkinin geçici olması zaman ve mekânda sınırlılık, eşit olmayan ve dengesiz ilişkiler etrafında gerçekleştiğini belirtmektedir.

Turist-yerli halk ilişkisi, turistlerle yerli halk arasındaki kişisel ilişkileri ve etkileşimi içerir. Turist gittikleri destinasyonda en az 24 saat kalan ve boş zamanını değerlendirmek ve tatil yapmak amacıyla seyahat eden kişilerdir (McIntosh ve Goeldner, 1986, s.6). Reisenger'a (1994) göre yerli halk, o bölgede yaşayan direkt veya dolaylı olarak ülkelerini ziyaret edenlere hizmet sunanlardan oluşur. Dönmezer'e (1984) göre ise yerli halk, belirli bir bölgede yaşayan kişileri barındıran ve ortak bir yaşayış tarzını paylaşan büyük bir insan grubudur. Sherlock (1999) yerel halkı belli bir yörede var olan grup olarak tanımlamaktadır. Mathieson and Wall (1982) ise “destinasyonda yaşayanlar” olarak halkı klasik bir tanımla ifade etmektedir. Yerel halkı, belirli bir bölgede yaşayan insanlardan oluşmuş ve ortak bir yaşayış tarzına sahip büyük insan toplulukları (köylü, kentli, esnaf, hizmetli, çalışanlar, vb.) olarak da ifade etmek mümkündür (Karaman ve Avcıkurt, 2011).

Turist yerli halk etkileşimi değişik ortamlarda ortaya çıkabilir; seyahat esnasında, otellerde, restoranlarda, turistik yerleri ziyaret ederken, alışveriş yaparken vb. farklı formlarda gerçekleşebilir (Reisenger, 1994). Turizmle birlikte, farklı milletlerden gelen insanlar ile yerel halk arasında iletişim söz konusu olmaktadır. Çünkü ev sahibi toplumdaki yerel halk, turistlerle aynı ortamı paylaşmaktadır (Baykan, 2007). Mercan ve Usta (2007) turist ve yerel halk

karşılaşmalarını, satın alma, günlük etkileşim ve bilgi değişimi olmak üzere üç durumda ele almaktadırlar:

- Turistlerin yerel halktan bir mal ya da hizmet satın aldığı zaman (satın alma durumu),
- Turist ile yerel halk aynı anda, aynı yerde bulunduğu zaman (günlük etkileşim durumu),
- Turist ve yerel halkın tanışıp, fikir ve bilgilerini birbirleriyle paylaştıkları zaman (bilgi alışverişi durumu).

Keyser (2002) ise turistler ve yerel halk arasındaki iletişim veya etkileşim görülen yerleri; sosyal, ekonomik ve kültürel çerçeve biçimi ile tanımlamaktadır.

- Sosyal çerçeve; yerel halk ve turistler arasındaki etkileşim bu iki grubun ortak kullandığı kaynaklarda ve mekânlarda gerçekleşmektedir. Örneğin; plajlar, toplu taşıma araçları ve restoranlar gibi.
- Ekonomik çerçeve; yerel halk ve turistler ürün ve hizmet alımı veya satımından yararlanmaktadır. Örneğin; sanat ve zanaat, rehberlik hizmetleri ve konaklama gibi. Sıklıkla, bu etkileşimler turistler için oluşturulan tesis sınırları içinde meydana gelmektedir.
- Kültürel çerçeve; birçok destinasyon yerli kültürünün performanslarını sergilemektedir veya kültürel değişim fırsatları sunmaktadır. Örneğin; köy ziyaretleri, kültürel önemi olan yerlerin ziyaretleri ve yerel halkla toplantılar gibi. Bu durum yerel toplumun yaşam alanı içinde, turistik tesislerin dışından bir alan gerektirir.

Dinamik ve değişim süreci olarak turizm, turizm ürününün üreticileri ve kullanıcıları arasındaki direkt ve karşılıklı ilişkiyi içermektedir. Turizm deneyimini karakterize eden gerekli bir eleman olan bu etkileşim ögesi, beraberinde hem pozitif hem de negatif sonuçlar doğurmaktadır, turizm literatüründe etkiler olarak bahsedilen pozitif ve negatif elemanların, turizm ürünü sadece destinasyonda tüketildiğinden, hem turistlere hem de yerel halka etkileri bulunmaktadır (Osti vd., 2009).

Turizm etkileri turizm araştırmalarında oldukça popüler bir konudur (Ko ve Stewart, 2002) ve turizm etkisi ifadesi, turizm literatüründe gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Ap (1992) Bu önemin nedenini, turizmin gelişimi etkilerine karşı yerel halkın algı ve tutumlarının turizm gelişimi plan ve programları için belirleyici olması gerektiği olarak açıklamıştır. Butler (1975) ise planlanmayan ve öngörülme-yen turizm gelişimi etkileri kontrol altına alınmadıkça ya da en azından fark edilmedikçe tahmin edilmedikçe o zaman turizm gelişimine karşı çıkılacağını özellikle daha az gelişmiş ülkelerde bu karşı çıkma tutumunun artacağını ifade etmektedir.

1980'lerde turizmin bir endüstri olarak gelişmesiyle, turizmi oluşturan kaynakların ne olduğu sorgulanmaya başlanmıştır. Turizm kaynakları arasında gidilecek bölgede yaşayan yerel halkın, turizm ürününün özünü oluşturduğu görülmüş ve turizmin hem olumlu hem olumsuz olarak yerel halkı etkilediği kabul edilmiştir (Simmons, 1994). Yöre halkının turizmin etkilerine yönelik tutumları geniş bir şekilde araştırılan konulardan biri olduğu için (Kuvan ve Akan, 2005, s. 691), bulunduğu çevreyi geniş bir şekilde düzenleyen faaliyetler bütünü olarak turizmin etkisi terimi literatürde artan bir şekilde önem kazanmıştır (Ko ve Stewart, 2002). Turizme ilişkin yöre halkının tutumlarını, bir anlamda turizmin etkileri belirlemektedir. Bu yüzden turistler ve yerel halk arasındaki etkileşim yöre halkının turizmle ilgili tutum ve davranışlarıyla alakalıdır.

Bir toplumdaki turizm endüstrisini geliştirmenin amacı, potansiyel negatif etkileri en aza indirirken, pozitif etkileri arttırmaktır. İlk olarak, olası etkileri belirlemek önemlidir. Turizm araştırmacıları çok sayıda etkileri belirlemişlerdir. Etkileri gruplara ayırmak, toplumdaki gelişen turizmden kaynaklanan etkilerin türlerini göstermektedir. 1960'larda algılanan turizm etkileri alanının ilk çalışması olarak Pizam (1978) turizmin ekonomik ve pozitif etkilerine odaklanmıştır. Ama yine de 1970'lerde, negatif sosyo-kültürel etkileri vurgulayan sosyologlar ve insan bilimciler turizmin sonuçlarını incelemişlerdir. 1980 ve 1990'lı yıllarda ise pozitif ve negatif etkilerin birlikte araştırıldığı bir perspektiften çalışmalar incelenmiştir (Ap ve Crompton, 1998).

Turizm etkileri araştırmalarının çoğu, turizme karşı halkın tutumunu belirlemede ve halk tarafından algılanan etkileri belirlemek amacıyla yürütülmüştür (Zhang, 2006). Turizm etkileri algısı ve turizm gelişimine yönelik yerel halkın tutumları 30 yıldır araştırmalara konu olmaktadır (Andereck ve Vogt, 2000). Algılanan etkiler üzerine araştırma yapanların çoğunluğu (Akış vd., 1996; Ap, 1992; Belisle ve Hoy, 1980; Lankford, 1994, King, vd., 1993; Yoon vd., 1999; Lindberg ve Johnson, 1997; Liu ve Var, 1986; McCool ve Martin, 1994; Besculides vd., 2002; Long vd., 1990; Lankford ve Howard, 1994; Tosun 2002) yöre halkının turizm gelişimine ilişkin tutumlarının turizmin algılanan etkilerinden kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Algılanan bu etkiler; akademik çalışmalarda ekonomik (Davis vd., 1988; Getz, 1986; Sheldon ve Var, 1984; Perdue vd., 1990) çevresel ve sosyo-kültürel etkiler (Murphy, 1985) olarak değerlendirilmiştir.

2.1.1 Turizmin Ekonomik Etkileri

Ağırlama sektörü olarak da bilinen turizm sektöründe hizmet unsuru çok önemlidir. Turizm işletmeleri hem mamul üretiminde hem de bu mamullerin sunulması aşamasında büyük ölçüde insan gücünden yararlanmaktadır. İnsan gücüne dayanması nedeniyle turizm, ülkeler için istihdam sağlayıcı önemli bir hizmet sektörüdür. Turizmin bir destinasyonda egemen bir sektör olması, o destinasyonun ekonomik olarak turizme olan bağlılığını gösterir. Bu durumda turizmde yaşanan gelişmeler o destinasyonun turizm hareketleri içindeki yerini etkileyeceği gibi, yerel ekonominin de gidişatını belirleyen bir rol üstlenmektedir (Özdemir,2007). Turistin yapmış olduğu bir harcama bu sektöre doğrudan, turizm sektörüne girdi veren sektörlerle dolaylı yoldan istihdam yaratma imkânı vermektedir. Turizm emek yoğun yapısı sayesinde hem vasıflı hem de vasıfsız iş görenler için istihdam olanakları yaratmaktadır. Ayrıca turistlerin yerel kültüre gösterdikleri ilgi nedeniyle sanatçı ve müzisyenler gibi diğer meslek sahipleri de iş olanaklarına kavuşmaktadır (Milman ve Pizam, 1988).

Bir ülkede turizmin gelişmesi farklı alanlarda farklı fayda ve maliyetler yaratabilir. Bu farklılıklar ülkelerin ve bölgelerin ekonomik yapı ve koşullarındaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Ancak turizmin ülke ekonomileri üzerinde oluşturduğu parasal ve reel etkiler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik sorunların çözümünde ve ekonomik kalkınmada en etkili araçlardan birisi olarak görülmektedir (Durgun, 2006).

Vanhove'ye (2005) göre görece yakın bir zamana kadar turizm ekonomik gelişmenin bir vasıtası olarak görülmemektedir. 1975 yılında Afrika, Karayip, Pasifik (ACP) ülkeleri için yapılan Birinci Lomé konferansında turizm sektörünün az gelişmiş ülkelerin ilerleme sürecinde teşvik edilmesi fikri reddedilmiştir. Bu durumun sebebi o zamanki yayınlarda turizmin enflasyona neden olması, döviz sıkıntısı yaratması gibi sebeplerin öne sürülmesidir. 1980 yılından sonra ise bu görüş tam anlamıyla değişmiştir ve yayınların büyük bir bölümü turizmin faydalarından artık bahsetmektedir.

O günlerden bu yana, turizm ekonomik gelişmenin bir vasıtası olarak görülmektedir. Gerçekten de ağır piyasa koşulları altında ileri derecede sanayileşmiş ülkelerle rekabet şansının azalması, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin turizme eğilmelerine neden olmaktadır. Teknolojiye olan bağımlılığın nispeten az olması dolayısıyla doğal ve kültürel zenginlikleri olan ülkeler turizmin ülkeye ve insanına getireceği faydalardan yararlanmak istemektedir. Bu az gelişmiş ülkeler ve küçük adacıkların turizme olan bağlılığı, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla olmaktadır (Sharpley and Telfer, 2002).

İçöz ve Kozak (2002) turizmin ekonomiye olan katkılarının ise değişik şekillerde olduğunu ifade etmektedir. Bir ülkeye yönelik dış turizm hareketleri, öncelikle bu ülkenin dış ticarete son derece önemli ihtiyacı olan döviz girdilerini ve döviz arzını arttırmaktadır. Bunun sonucunda da ulusal paranın uluslar arası piyasada değeri artmakta, ekonominin canlılığa yol açmakta, turistik talebin artması ile artan talebe cevap verebilmek için turistik yatırımların hızlandırılması ve turistik arz kapasitesinin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Turizm, ekonomik gelişimi hızlandırıcı bir araç olarak görülmektedir (Walpole ve Goodwin, 2000). Turizm döviz kazandırıcı ve gelir getirici bir etkiye sahip olmanın yanında ekonominin çeşitlenmesine, bölgesel kalkınmaya, gayri safi milli hâsılanın büyümesine ve devletin gelirlerinin artmasına da neden olmaktadır. Ayrıca yöredeki ticari faaliyetlerin gelişmesine sebep olan altyapı çalışmalarının tamamlanmasına yardımcı olmaktadır (McIntosh, Goeldner ve Ritchie, 1995).

Bu konuda yapılan ilk çalışmalar turizm gelişiminin yerel halka ekonomik etkileri üzerine olmuştur (Liu and Var, 1986; Milman ve Pizam, 1988; Sheldon ve Var, 1984). Birçok çalışma ekonomik fayda sağlamanın yerel halk tarafından en fazla önem verilen faktör olduğunu ortaya çıkarmıştır (Akış vd., 1996; Ritchie, 1988). Araştırmalar turizmin istihdamı artırdığını (Belisle ve Hoy, 1980; Tosun 2002, Davis vd., 1988) yeni yatırım olanakları yarattığını (Sethna ve Richmond, 1978) ve yerel halka ve yerel yönetimlere gelir sağladığını (Jurowski vd., 1997) ortaya koymaktadır. Hemen hemen bütün çalışmalarda ekonomik fayda ve tutumlar arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır (Keogh, 1990; Gürsoy ve Rutherford, 2004).

Ancak turizmin olumlu etkilerinin yanında olumsuz ekonomik etkileri de bulunmaktadır. Pearce ve Mason'a (2003) göre turizm enflasyona, yabancı istihdam etkisi ve turizme olan aşırı bağımlılığa neden olmaktadır. Turizme aşırı bağımlılık ise küçük devletlerin başka bir gelişme stratejisi izlememeleri yüzünden turizm gelirlerinde yaşadıkları bir azalma sonucunda ekonomik krize maruz kalmalarıdır (Mason, 2003). Kozak vd., (2001) ise, bu olumsuz etkilere ek olarak dış ülkelere olan ekonomik bağımlılık, yabancı istihdam etkisi ve dışalım eğilimindeki artış gibi nedenleri sıralamışlardır.

Tablo 2.1 Turizmin Pozitif ve Negatif Ekonomik Etkileri İlgili Çalışmalar

Pozitif Ekonomik Etkiler	
Gelir ve Standart yaşama katkıda bulunur	Pizam (1978); Belisle ve Hoy (1980); Liu ve Var (1986); Milman ve Pizam (1988)
Yerel ekonomiyi güçlendirir	Tyrell ve Spaulding (1984); Perdue, Long ve Allen (1990)
İş fırsatlarını artırır	Rothman (1978); Belisle ve Hoy (1980); Tyrell ve Spaulding (1984); Sheldon ve Var (1984); Liu ve Var (1986); Milman ve Pizam (1988)
Yatırım, gelişim ve altyapı harcamalarını geliştirir	Belisle ve Hoy (1980); Sheldon ve Var (1984); Milman ve Pizam (1988)
Kamu işletmeleri altyapısı geliştirir	Rothman (1978); Sethna ve Richmond (1978)
Ulaşım altyapısını geliştirir	Belisle ve Hoy (1980)
Alışveriş fırsatlarını artırır	Liu ve Var (1986)
Negatif Ekonomik Etkiler	
Fiyat artışı ve ürün hizmetlerin kısıtlılığı	Pizam (1978); Belisle ve Hoy (1980); Brougham ve Butler (1981); Liu ve Var (1986); Liu, Sheldon ve Var (1987); Husbands (1989)
Arazi ve mesken fiyat artışı	Pizam (1978); Perdue, Long ve Allen (1990)
Yaşam maliyeti ve mülk vergileri artışı	Liu ve Var (1986); Perdue, Long ve Allen (1990)

Kaynak: Ap, J. and Crompton, J. L. 1998): “Developing and Testing A Tourism İmpact Scale”, Journal of Travel Research, 37 (2): 120-131

Yeryüzünde giderek daha fazla ülkenin ekonomik kalkınma için turizme bel bağlaması, turizmin sağladığı ekonomik faydaların yanında, ev sahibi durumunda olan ülkelerin turistik yörelerinin sosyal, kültürel dokusu ve doğal çevresi üzerindeki etkilerinin de incelenmesini gündeme getirmiştir (Akış,1996). Turizm sadece ekonomik etkileri değil üstelik sosyal, kültürel ve çevresel etkileri olan toplumsal bir olaydır. Bu nedenle, çalışmalar turizmin etkilerini konu edinirken, istihdam sağlayıcı, döviz getirici etkileri gibi ekonomik sonuçları yanında sosyal, kültürel ve çevresel etkileri de araştırmaları önem taşır.

2.1.2 Turizmin Çevresel Etkileri

Turizmde fiziksel çevre unsuru oldukça önemli görülmektedir ve doğal kaynakları barındıran çevreyi koruma bilinci, turizmi geliştirme adına atılacak en önemli adımlardan biridir. Turizmin çevresel etkileri genellikle turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin fiziksel ve biyolojik etkilerine odaklanmaktadır.

Kahraman ve Türkay (2004), fiziksel çevrenin, doğal ve yapay çevre olmak üzere ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Doğal çevre insanın kendi emeğiyle oluşturmadığı, fakat doğanın

bizzat kendisinin hazırlamış olduğu fiziksel çevredir. İnsan elinden çıkmış olan yapay çevre ise insanların bilgi ve kültür birikimlerine dayanmakta ve insanların doğal çevrelerinde bulmuş oldukları yer altı ve yerüstü zenginlikleri kullanmalarıyla oluşmaktadır.

Turizmin yarattığı çevresel olumlu etkiler doğal, arkeolojik ve tarihi alanların korunması çevre kalitesinin iyileştirilmesi, çevrenin değerinin artırılması, fiziksel üst ve altyapı olanaklarının geliştirilmesi, çevrenin ön planda çıkarılması iken; olumsuz etkiler olarak su, hava ve gürültü kirlilikleri, görsel kirlilik, katı atıklar, ekolojik bozulmalar ve biyolojik çevreye zarar verme, arkeolojik ve tarihi alanların zarar görmesi ile alan kullanım sorunları görülmektedir (Altıntaş, 2010).

Turizm sık sık temiz bir endüstri olarak düşünülse de gerçekte her zaman durum bu şekilde olmaz. Hatta turizm, altın yumurta bırakan ama aynı zamanda kendi yuvasını pisleten bir kaz olarak tanımlanmaktadır (Ap ve Crompton, 1998, s.121). Turizm önemli çevresel tahribatlara da yol açabilir çünkü turizm sıklıkla çekici bir unsur olarak bilinse de ama bir o kadar da hassas çevrelerde geliştirilmektedir. Buna ek olarak yerel yönetim çevreyi hesaba katmadan turistlerin her ihtiyacına cevap vermeye çalışırlar ki bu da turizm destinasyonlarına zarar verici olabilmektedir. Turizmin bir planlama ve kontrol olmaksızın gelişmesi beraberinde ciddi çevresel sorunları getirebilmektedir. Çarpık ve yoğun kentleşme, yoğun nüfusun bir sonucu olarak artan trafik ve çevre kirliliği sorunları, doğal kaynakların kullanımında meydana gelen yoğunluk sebebiyle yaşanan sorunlar (su ve enerji yetersizliği) yaşanabilecek belli başlı problemler olabilmektedir. Wbaiwa'a (2003) göre, turizm yıkım tohumlarını kendi içerisinde barındırmaktadır, ziyaretçilerin deneyim yaşamak için geldikleri yerdeki çevresel çekiciliklere zarar veren turizm, turizmi öldürebilir. Turizmin fazla gelişmesi yerel halkın gelecek ümitlerini ve turistlerin beklentilerini barındıran çevresel kaynakların üzerine fazlasıyla baskı kurmaktadır. Aynı şekilde Hughes (2002) de turizmin ev sahibi halk için çok sıkıntılı olabileceğini düşünmekte ve turizmin çevresel ve kültürel yıkıma, ekonomik sömürülere eğilimli olduğunu savunmaktadır.

Turizm hareketlerinin yoğunlaşması ile birlikte, bir yöredeki ekolojik ortamda değişimler olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Turistik gelişmenin çevresel varlıklar üzerinde olası olumsuz etkilerin önceden belirlenememesi ve kontrolsüz gelişim, turizmin en önemli kaynağı olan doğal çevrenin bozulmasına neden olmaktadır. Turizmin çevresel etkileri son derece önemlidir. Çünkü çevre elemanları turistik gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Turizmin gelişmesinin etkileri en çok toprak, flora, fauna, su ve gürültü üzerinde yoğunlaşmaktadır (Emekli, 2001).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, turizmin fiziki çevre üzerinde iki yönlü etki yaptığı sonucuna ulaşılabilir. Bu, iki yönlü etkiden kast edilen, turizmin çevre üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bıraktığıdır. Yapılan çalışmalar, turizm hareketlerinin planlı ve bilinçli bir şekilde organize edilmesi durumunda, turizmin fiziki çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirilebileceğini göstermektedir.

Tablo 2.2 Turizmin Pozitif ve Negatif Çevresel Etkileri İlgili Çalışmalar

Pozitif Çevresel Etkiler	
Doğal kaynağı koruma / ekolojik bozulmaya neden olmama	Sethna ve Richmond (1978); Belisle ve Hoy (1980); Liu ve Var (1986); Liu, Sheldon ve Var (1987)
Tarihi bina ve eserlerin korunması	Sethna ve Richmond (1978); Sheldon ve Var (1984); Liu, Sheldon ve Var (1987)
Alanın görüntüsünün gelişimi	Perdue, Long ve Allen (1990)
Negatif Çevresel Etkiler	
Artan trafik sıkışıklığı	Pizam (1978); Rothman (1978); Brougham ve Butler (1981); Tyrell ve Spaulding (1984)
Aşırı kalabalıklaşma	Pizam (1978); Rothman (1978); Brougham ve Butler (1981); Var, Kendall ve Tarakçıoğlu (1985); Liu ve Var (1986)
Gürültü ve çöp artışı	Pizam (1978); Rothman (1978)

Kaynak: Ap, J. and Crompton, J. L. 1998): “Developing and Testing A Tourism Impact Scale”, Journal of Travel Research, 37 (2): 120-131

2.1.3 Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizmde ekonomik etkilerin yalnız başına turizm olayını kapsamlı bir şekilde vizyon sahibi edindirmedeğini belirten ilk çalışmalardan birisi Pizam’a (1978) aittir. Çalışmasında, turizmin sosyal yapı üzerindeki etkilerine değinmiş ve sonraları bu alanda birçok çalışma yürütmüştür. Sosyal etkiler kısmının en sık araştırılan yanı ise, turizmin gelişmesinin yerel halk üzerinde yarattığı etkiler olmuştur (Osti vd., 2009). Mathieson ve Wall (1982), Ap (1990), Allen vd., (1993), Ap ve Crompton (1993) ve Sharpley (1994) turizmde ziyaretçilerle yerel halk arasında sosyo-kültürel etkilerin olduğunu desteklemektedirler (Ramchander, 2004). Ziyaretçilerle yerel halk arasındaki ilişki farklı kültürlerin etkileşimleri olarak görülebilir. Farklı kültürlerin etkileşimlerinin sonuçları da negatif veya pozitif yönlü olarak ortaya çıkabilir.

Yerel halk, kültürel tarihin korunması konusunda olumlu bakış açısı ile turizme yaklaşırken, turizmin yerel kültürü yok ettiği ve olumsuz süreçleri beraberinde getirdiği tartışma

konularından biridir ve literatüre bakıldığında kültürel etkiler sosyal etkilerle birlikte sosyo-kültürel bağlamda değerlendirilmektedir.

İnançlar, kurumlar, değerler ve sosyal ilişkiler arasındaki sıkı bağlar, sosyal ve kültürel kavramların da iç içe geçmesine neden olmaktadır. Turizmin ne tür sosyo kültürel etkilerinin olduğunu belirleyebilmek için öncelikle sosyal ve kültürel yapının ne olduğunun açıklanması gerekir. Yazıcı (1988) bazı yazarların yapı hususunda sosyal yapı ve kültürel yapı olarak iki yapıdan söz etmektense sosyo kültürel yapı şeklinde sosyo kültür birlikteliğini savunduğunu vurgulamaktadır. Sorokin'e (1964) göre, sosyo kültür birlikteliği, kültür unsurlarının ve sosyal kurumların zaman içinde tekrarlanarak meydana getirdikleri ve onların karşılıklı etkileşimleri sonucu oluşan sosyal dengenin adı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda kültür unsurları sosyo kültürel yapı içerisinde genel geçerlik kazandığı zaman kültürel normlar olarak düzenleme rollerini ortaya koymaya başlar. Sosyo kültürel yapı içerisindeki etkileşimin düzenliliği temel normlar tarafından sağlanır. Temel normlar, insanlar arası etkileşimin yönelimini belirler. Böylece bir sosyo kültürel yapıda yer alan sosyal ilişki ve etkileşimler tahmin edilebilir bir hal alır. Sonuç olarak bir örgü meydana gelir ve bu örgü aile, inanç, iktisat, eğitim, siyaset gibi sosyal kurumları olan ve bunların karşılıklı etkileşimi/bütünleşmesi sonucunda da sosyo kültürel yapı karşımıza çıkar.

Turizm, turistler ve yöre halkı arasında sosyal değişimlere sebep olan bir süreçtir (Yoon vd., 2001: 364).Turizmin toplumsal açıdan büyük bir önemi bulunmaktadır. Turizm, bir toplumun diğer ülke insanlarına bakış açısını ve yargılarını etkileyen sosyal bir olaydır. Turizm aktivitelerine katılarak diğer ülkelere seyahat eden insanlar, ulaştıkları destinasyondaki insanlardan çeşitli şekillerde etkilenebildikleri gibi, onları da önemli ölçüde etkileyerek karşılıklı bir etkileşim içerisine girmektedirler. Turizm olgusu farklı sosyal yapıya sahip toplumlar arasında etkileşim sağlamaktadır. Bu etkileşim, sosyal yapıda bazı değişmelere yol açmaktadır. Sosyal yapı üzerindeki etkiler doğrultusunda yaşanan değişmeler, yöreye gelen turist davranışlarının gözlemlenmesi ve turistlerle girilen iletişim sonucu kendini göstermektedir. Tayfun ve Kılıçlar'a (2004) göre turist ve yerel halk arasındaki ilişkilerin türü onların etkileşimini ve birbirlerine olan davranışlarını etkilemektedir. Bu durum, turizmin sosyo-kültürel etkilerinin belirlenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Turist, bir bölge için farklı inanç, kültür, tutum, alışkanlık ve davranışlara sahip bir yabancıdır. Yerel halk ile turistler arasındaki etkileşimin yansımaları özellikle yerel halk açısından gözlemlenebilen ve ölçülebilen sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Turistin yabancı bir ülkeye gelmesiyle doğan etkileşim ve değişimin, turizm olayında etkili olan sosyolojik faktörlerin ve turizmin yol açtığı sosyo-kültürel etkilerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Gürkan, 1996). Turizmin sosyo-kültürel etkileri, uzun dönemde sosyal değerler, inançlar ve kültürel uygulamalarda kademeli değişmelere yol açar. Hangi sosyo-kültürel niteliklerin ne derecede etkileneceği, turist sayısı, turizmin bölgedeki gelişim düzeyi gibi faktörlere bağlıdır (Brunt ve Courtney, 1999). Sosyo-kültürel etkiler, turizmin mevcut sosyal değerlere, yöre halkına, aile içi ilişkilere, ahlaki kurallara ve toplumun sosyal yapısına ve kültürüne doğrudan veya dolaylı yapmış olduğu etkiyi ifade etmektedir.

Turizmin sosyo-kültürel etkilerine bakıldığında, olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu görülmekte, olumlu etkiler; yaşam kalitesini iyileştirme, yeni fikir, değer ve yaşam biçimleri ortaya çıkarma, farklı toplumlar arasında hoşgörü ve barışa katkı sağlama, mesleklerde profesyonelleşme, ev sahibi toplumun tarihi ve kültürel mirasının korunmasını sağlama olarak sıralanabilirken, olumsuz etkileri ise; fuhuş, sigara, alkol, kumar gibi kötü alışkanlıkların ortaya çıkması, tüketim kalıplarında değişme, kaçakçılık, toplumun sosyal yapısının değişmesi, ırksal gerginliklerin ortaya çıkması başlıkları altında sayılabilmektedir (Avcıkurt vd., 2007).

Turizmin toplumsal etkileri konusundaki araştırmalar aşağıdaki üç farklı grupta ele alınmaktadır (Mathieson ve Wall 1989):

Turist: Bu tür araştırmalar turizm hizmetlerine olan talebinin türleri ve turistlerin beklentileri, tutumları ve motivasyonlarına ağırlık vermektedir.

Yerel Toplum: Bu tür araştırmalar sunulan turist hizmetlerinin boyutlarına ve özelliklerine ağırlık vermektedir. Turizm bölgesindeki yerel toplum, hizmetleri sağlayan personel ve turizm endüstrisinin yerel örgütlenmesi ile ilgilidir.

Turist-Yerel Toplum İlişkileri: Bu tür araştırmalar turist ve ev sahibi arasındaki ilişkilerin doğası ve bu ilişkilerin sonuçları ile ilgilidir.

Tablo 2.3 Turizmin Sosyo-Kültürel Yapı Üzerine Etkileri ve Bileşenlerinden Örnekler

ETKİLER	ÖRNEKLER
Demografik	Nüfus büyüklüğü, yaş/cinsiyet terkihi, turistik toplumda nüfusun artışı/eksilişi
Mesleki	Meslekte değişim, profesyonelleşme, bazı mesleklerde yaş ve cinsiyet dağılımı
Kültürel	Gelenek, Din, Dil'de değişimler
Normların Değişimi	Değerler, cinsiyetin rolü, ahlak (suç, fuhuş)
Tüketim Kalıplarında Değişiklik	Eğitim, alt yapı, mal, gider

Kaynak: Pizam, Abraham ve Milmon Ady. "The Social Impacts of Tourism", Tourism Recreation Research, Cilt:11, Sayı:1, 1986, ss.112-118.

Yukarıdaki tablo turizmin sosyal yapı üzerindeki etkilerini beş başlık halinde vermektedir. Buna göre, turizmin sosyo-kültürel yapı üzerindeki etkilerinin çok yönlü olduğunu ortaya çıkmaktadır. Lanquar'a (1991) göre turizmin sosyo-kültürel etkilerini belirlemek çok zordur. Turizm kitle turizmüne ne kadar çok dönüşürse, yerel kültürel etkileri o kadar derin ve her turistin ev sahibi topluma uyumu o kadar zor olmaktadır. Yöre halkının nüfusu, destinasyonun taşıma kapasitesi ve gelen turist sayısı bilinirse, turizmin destinasyondaki yerel halk üzerindeki sosyal etkileri de bilinebilir. Çünkü turist sayısı yerel halkın nüfusuna göre oranı yüksek ise; toplum üzerindeki sosyal etkileri de o kadar fazla olabilmektedir. Destinasyondaki turizm ve turist sayısı arttıkça yerel topluluklar üzerinde sosyo-kültürel etkilerin görülmesi olası bir durumdur. 1970'lerden sonra turizmin sosyal etkilerinin değerlendirilmesi artık, toplum tarafından algılanan etkilerin ölçülmesi şeklinde olmaktadır. Önemli olan turizm gelişimi ve planlanmasında yerel toplumunda bu süreçte bu aktiviteler arasında yer almasıdır. Bu şekilde, yerel halk turizmin sosyo-kültürel etkilerini daha kolay bir biçimde algılayacaktır.

Turizm araştırmacıları sosyal ve kültürel etkilerin yerel halk tarafından değerlendirilmesi konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Yerel halkın bir kısmı turizmin kültürel değişimi sağladığını, eğlence imkânlarını artırdığını, farklı dünya görüşlerinin birleşmesine imkân verdiğini belirtirken (McCool ve Martin, 1994, s.32), diğer bir kısım ise kültürel yozlaşmaya, ahlakın bozulmasına sebep olduğuna inanmaktadır (Prentice, 1993, s.219). Aynı şekilde yerel halkın bir bölümü turizmin doğal ve tarihi çevreyi korumada ve çevre kirlenmesini önlemede önemli bir faktör olduğunu düşünürken diğer bir bölümü de bu etkinin negatif yönlü olacağını düşünmektedir (Perdue vd., 1990). Bazı araştırmacılar turizm gelişiminin sosyal topluma negatif ve pozitif yönlü etkileri ile ilgili birçok saptamada bulunmuşlardır. Bu alanla ilgili önemli sayılabilecek araştırmacıların saptamaları ile ilgili genel tablo aşağıdaki çerçevede aktarılmıştır.

Tablo 2.4 Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerinin Yerel Halk Tarafından Algıları İlgili Araştırmalar

Yazar	Konu/Etki
Allen ve diğerleri(1988)	Düşük/orta düzey turizm gelişiminin finansal ve yararlı olma olasılığı daha fazladır.
Urry (1991)	Daha yüksek derecede ekonomik bağımsızlık sağlamayan Turizmde kadınlar için daha fazla fırsatlar vardır
Sharpley (1994)	Turizm gelişim bölgelerindeki İstihdam fırsatları ve ziyaretçilerin varlığı gençleri cezp eder. Hediyelik eşya satışı perakende sektörünü değiştirir.
Burns ve Holden (1995)	Turizm bir uçta sosyo ekonomik fayda sağlar diğer bir uçta sosyal farklılıkları kuvvetlendirir. En büyük problem kalabalıktır. Değişim için baskı halkın baskısına karşılık olarak girişimciler veya politikacılar tarafından kültürlerarası siyasi bir hareket olarak başlatılmıştır.

Aşağıda devam eden tabloda da turizmin yerel halk üzerindeki negatif etkilerine değinen belirli yazarlar görülmektedir.

Yazar	Konu/Etki
Doxey (1975)	Rahatsızlık endeksi: yerel halkın turistlere karşı kötüleşen birikmiş etkisidir.
Murphy (1985)	En çok genç yerel halk turizm kaynaklı etkileri göstermeye yatkındır. Dil gösteri etkisi ile öğrenilir.
Sharpley (1994)	Yerel halk yabancı dile gereksinim duyar.
Burns ve Holden (1995)	Yerel halk kopya davranışlar geliştirir ve mümkün olan her yerde turistle temastan kaçınır.
McIntosh ve diğerleri (1995)	Sosyal karışım en olumlu durumdur. Yerel halk ve turist arasında düşmanlık genellikle ekonomik nedenlerden doğar. Yerel düşmanlığı şişirilmiş fiyatlar oluşturur.

Kaynak: Ramchander, P. (2004). Towards the Responsible Management of the Socio-Cultural Impacts of Township Tourism, PhD Thesis. Pretoria: University of Pretoria

Turizmin ekonomik olmayan sosyo-kültürel ve çevresel etkileri hem pozitif hem de negatif olabilmektedir (Bull, 1991). Genel olarak turizm, destinasyonlardaki sosyal ve çevresel sistemleri aksatır. Bundan dolayı ekonomik olamayan etkiler genelde negatif olabilmektedir (Lindberg ve Johnson, 1997, s.91). Uygun planlama, yerel değerler ve çevre ile bütünleşme

olmadan, turizm gelişimi ev sahibi topluma; sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik zararlar getirebilir. Genel olarak, turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri toplu bir şekilde aşağıdaki Tablo'da belirtilmektedir.

Tablo 2.5 Turizmin Pozitif ve Negatif Etkileri

Pozitif Ekonomik Etkiler
1. İstihdam olanakları sağlar.
2. Döviz girişine neden olur.
3. Geliri artırır.
4. Gayri Safi Milli Hâsılayı artırır.
5. Altyapı faaliyet ve hizmetlerini iyileştirir.
6. Ekonomiye çeşitlendirir.
Negatif Ekonomik Etkiler
1. Enflasyona neden olur.
2. Yerel ürünlerde talep artışı sağlar.
3. Mevsimsel istihdama neden olur.
4. Geleneksel iş düzeninin dışına çıkar..
Pozitif Çevresel Etkiler
1. Çevre koruma ve iyileştirmesinde denge sağlar.
2. Doğal yaşamı korur.
Negatif Çevresel Etkiler
1. Hava su ve toprak kirliliğine neden olur.
2. Fauna ve florayı rahatsız eder.
Pozitif Sosyo-Kültürel Etkiler
1. Ülke için olumlu imaj yaratır.
2. Modernleşme sürecine yardımcı olur.
3. Eğitim imkânları sağlar.
4. Kültürel mirası korur.
Negatif Sosyo-Kültürel Etkiler
1. Kalabalık, trafik sıkışıklığı ve izdihama neden olur.
2. Cinayet, fuhuş, uyuşturucu kullanımının artması sonucu ahlaki çöküşe neden olur.
3. Geleneksel toplum ve değerlerde çatışmaya neden olur.
4. Yerel halk turistleri taklit ederek kültürel değerlerinden uzaklaşır.

Kaynak: Kim, K. (2002). The Effects of Tourism Impacts Upon Quality of Life Residents in The Community. Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia.

2.2 Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumları

Chen ve Chen (2010) turizm gelişimini, kırsal ya da kentsel bir destinasyonun ekonomisini canlandırmada etkili bir yol olarak tanımlamaktadır. Jafari'ye (2001) göre bir destinasyondaki turizm gelişimi, o yöredeki yerel halkın davranışlarıyla büyük ölçüde ilgilidir. Bu yüzden, turizm endüstrisi yerel halkın iyi niyeti, katılım ve desteği doğrultusunda gelişimini sürdürebilecektir. Bir bölgede turizm gelişimi yerel halk açısından iki ucu keskin çift ağızlı bir kılıç olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla sadece fayda sağlayıcı olarak değil aynı zamanda maliyet yükleyici bir özellikte sergilemektedir

Ko ve Stewart'a (2002) göre turizm gelişimi sadece bir amaç değil aynı zamanda topluluğun gelişimi adına bir araç ya da düzendir. Huang ve Stewart (1996) ise turizm gelişiminin halkın birbirlerine ve topluma olan ilişkilerini değiştirebileceğini ifade etmektedirler. Bu yüzden, turizmin etkilerine karşı yerel halkın tutumu ve algıları; başarılı turizm gelişimi politikası, pazarlama, var olan ve gelecekteki turizm programları düzenlenmesinde oldukça önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Algılama ve tutum kavramlarıyla ilgili literatürde farklı tanımlar bulunmaktadır. Algılama, herhangi bir nesne veya varlık gibi vb. şeylerin beş duyu organlarımızın aracılığı ile o nesneye, sözcüğe vb. şeylere karşı ortaya çıkan düşünce, tanım veya yapılan yorumdur. Tutum genel anlamıyla bireyin belirli bir nesneye ya da bir kimseye karşı düşünsel/zihinsel anlamda hazır oluş durumu veya belirli bir biçimdeki tavrıdır (Wang, Pfister ve Marois, 2006). Diğer bir ifadeyle tutum, belli bir nesneyi hoş görme ya da hoşnutsuzluk derecesi ile değerlendirerek ifade edilen psikolojik bir eğilimdir (Eagly and Chaiken, 1993).

Tutum, bir değere ilişkin bireysel ruh halidir (Allport, 1966). Birinin çevresindeki varlığa, kişiye, nesneye karşı eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Bu eğilim, o nesneye, varlığa, kişiye ilişkin davranış, hissiyat ya da davranışların yansıtılmasıdır (McDoughall ve Munro, 1987). Böylece, tutumlar üç boyutta (1) zihinsel (inanç, bilgi, algı); (2) Duygusal (hoşlanma ya da hoşlanmama); (3) Davranışsal (belli bir nesneye ya da yere karşı içgüdü, eylem olarak sınıflandırılmaktadır (Carmichael, 2000, s.603).

Tutumlar, inançlara çok benzer olabilmektedir, ama tutumlar turizm gelişimi uygulamalarına yönelik destekleyici ya da karşıt ise bunun nedenlerini anlama çabasını içermektedir. İnsanların tutumunu anlama, aynı zamanda turizmden kaynaklanabilecek negatif sonuçlara da yeterli bir cevap verme mekanizmasını benimseye de izin vermektedir (Williams

ve Lawson, 2001). Gerçekliğin inançları ve algılarıdır ama yoğun olarak kişilik ve değerlerle yakından ilgilidir.

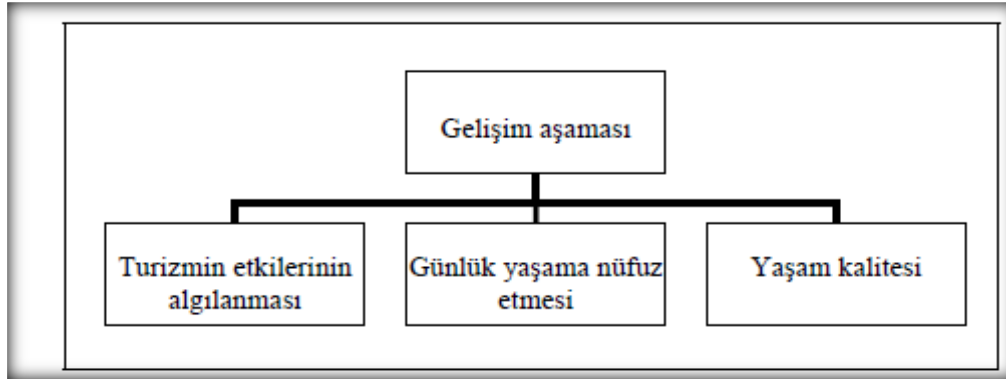
Belisle ve Hoy (1980) seyahatten memnun olma ve zevk almaya etki eden tüm faktörlerin arasında, turistlerin tatillerinden zevk almalarını sağlayan yerel halktan başka daha önemli bir faktörün olmadığını ve onların tutumlarının çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bachleitner ve Zins (1999) ise bir destinasyondaki anahtar çekiciliğin faktörünü halkın misafirperverlik seviyesi oluşturduğunu belirtmiştir.

Destinasyonda yaşayan yerel halkın turizme yönelik tutumları ile ilgili yapılan çalışmalar, turizmin, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine yoğunlaşmıştır (Kuvan ve Akan, 2005). Turizmin etkilerine ve turizm gelişimi algılarına yönelik tutum ve davranışları ortaya çıkarmak amacıyla pek çok çalışma yapılmaktadır. Çalışılan belli başlı konular, “turizm destinasyonlarında yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumları” (Ambroz, 2008; Teye vd., 2002; Baysan, 2002; Mason ve Cheyne, 2000; Carmichael, 2000; Smith ve Krannich, 1998), “turizm destinasyonlarında ikamet edenlerle turistlerin karşılıklı etkileşimleri, ilişkileri ve turizme yönelik tutumları” (Zhang vd., 2006), “turizm alanlarında ikamet edenlerin turizm etkileri algısı” (Korça, 1998; Haralambopoulos ve Pizam, 1996) üzerinedir. Özellikle turizm gelişimine yönelik tutum ve turizm etkileri algısına yönelik çalışmalarda turizmin ekonomik faydaları son derece olumlu olarak vurgulanmakta ve sosyo- kültürel ve çevresel etkiler açısından ise olumlu yaklaşımlar çok ön plana çıkmamaktadır.

Yöre halkının nüfusu ve yöreye gelen turistlerin sayısı, yöredeki turizm gelişiminin hangi aşamada olduğu, turist tipleri ve bunların yöre halkı ile nasıl bir ilişki içerisinde oldukları, turizmin neden olduğu sosyal değişiklikler üzerinde etkili olabilmektedir. Bu etkiler ise yerel toplum üzerinde bazen olumlu bazen ise olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Faulkner ve Tideswell, 1997). Olumlu etkiler “faydalar” biçiminde tanımlanırken, olumsuz etkiler “malîyetler” olarak tanımlanmaktadır. Teorik olarak mantıksal değerlendirme yapılırsa, faydalar malîyetleri aştığı da yerel halk turizm gelişimini destekleyecektir (Jurowski ve Gürsoy, 2004, s. 297).

Turizm gelişiminin yanında en karmaşık problem turistler ve yerel halk arasındaki ilişkide oluşmaktadır. Turizme karşı yerel halkın tutumları pozitif olduğu zaman ve yerel halk turizm gelişim süreçlerinde rol oynadığı zaman turizm gelişip büyüyebilir. Turizmin büyümesindeki limit; bölge kapasitesi ve yerel toplumun yaşam kalitesi ile ilişkilidir. Bu limit aşıldığında ise yerel halk turizme karşı negatif tutum geliştirir. Negatif tutumlar oluştuğunda, turizm gelişimi engellenir (Ambroz, 2008).

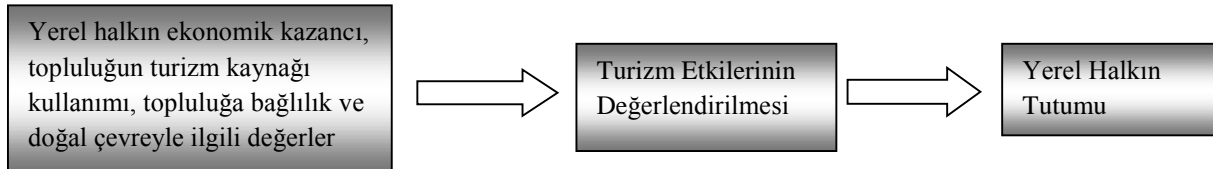
Turizmin yerel halk üzerinde oluşturduğu etkinin de toplumu oluşturan bireyler arasında bir algılanma süreci söz konusudur. Bu aşamalar aşağıdaki şekilde incelenmiştir:

Şekil 2.1 Turizmin Etkilerinin Algılanma Aşamaları

Kaynak: Kim, K. (2002), “The Effects of Tourism Impacts Upon Quality of Residents in The Community”, PhD Thesis, The Virginia Polytechnic Institute and State University, USA, s.8.

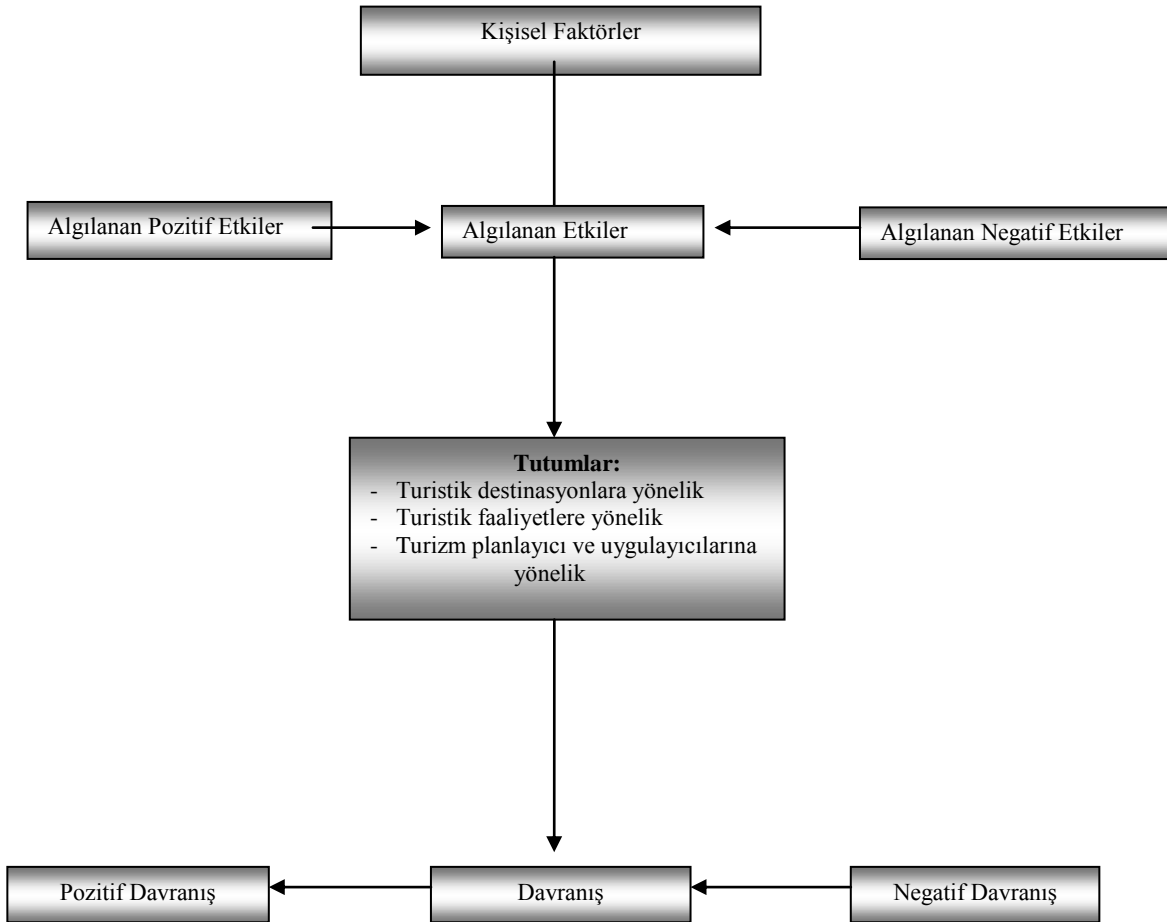
Şekil 1’den anlaşılacağı üzere, turizmin gelişim aşamasında, öncelikle toplumu oluşturan bireyler arasında, turizm etkilerinin algılanması söz konusudur. Daha sonra turizmin yerel halk üzerindeki etkilerinin giderek günlük yaşamlarında kendini göstermesi ve bireylerin yaşamlarında olumlu veya olumsuz yönde yer alması ile sonuçlanmaktadır.

Şekil 2.2 Yerel Halkın Turizm Bakışını Anlamaya Yönelik Çerçeve

Kaynak: Jurowski, C. Uysal, M., ve Williams, R.D., “A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism”, Journal of Travel Research, 36 (2): (1997), 3-11

Turizmin yerel halkın tutumu üzerindeki etkileri ya da yerel halkın turizm gelişimini ve turistleri kabul etmeleri konularına araştırmacıların ilgisi gün geçtikçe artmaktadır. Turizm karşısında yerel halkın göstermiş olduğu tutum ve davranışlar da turizm için önemli bir konudur. Yerel toplumun turizmden duyduğu memnuniyet seviyesi arttıkça, turistlerin de tatminleri artmaktadır. Bu yüzden sürdürülebilir turizm gelişmesinin ancak yerel toplum tutum ve davranışlarıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir.

Şekil 2.3 Algılamalar, Tutumlar ve Davranışlar Arasındaki İlişki

Kaynak: Carmichael B.A. (2000), “ A Matrix Model for Resident Attitudes and Behaviours in A Rapidly Changing Tourist Area”, *Tourism Management*, 21, s.604.

Yerel halkın mevcut turizm gelişimi desteğine yönelik tutumlarının incelenmesi, olası olumsuz etkilerin önüne geçilmesi olumlu olabilecek etkilerin artırılması turizm gelişiminin sağlanması açısından önemlidir. Yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılamaları o bölgedeki turizm gelişimini etkilemektedir. Eğer yöre halkını oluşturan kişiler, turizmi olumlu bir etkinlik olarak algılıyorsa, yörelerindeki turizm gelişimini desteklemektedirler. Ancak bunun tam tersi, turizmin yaşadıkları yere bir fayda getirmediğini düşünürlerse, turizm gelişimine karşı direnç gösterme eğiliminde olabilmektedirler. Turizmin etkilerini olumsuz algılayan yerel halk bölgedeki turizm gelişimini birçok açıdan sekteye uğratabilir.

Yerel halkın davranışları, turizm gelişimi hakkında inanışların oluşumunda oldukça önemlidir (Dyer vd., 2007). Hernandez vd., (1996) turizmin gelişmesine karşı yerli halkın tutumları turizm endüstrisindeki yöneticiler, politikaya yön verenler ve akademisyenler için artan bir ilgi alanı olduğunu belirtmekte ve yöneticilerin, turizmin gelişmeye müsait olduğu yerlerde yerli halkın turistleri tehdit etmeleri ile ilgilendiklerine, politikacıların, halkın sosyal

yapısı için bölgelerinde turizmin maliyet ve faydaları gibi ekonomik yönüne baktıklarına, Akademisyenlerin ise, yerli halkın tutumlarını anlamak ve bir çerçeve oluşturabilmek için değişik disiplinlerle ilişkilendirdiklerine vurgu yapmaktadır.

Özetle, turizm literatürü halkın turizme yönelik tutumlarının çok çeşitli olduğunu vurgulamaktadır. Bazı yerel halk, turizmin hem pozitif hem negatif etkilere sahip olduğunu belirtirken, bazıları turizmin sosyo-kültürel ve çevresel negatif etkilere sahip olduğunu, bazıları ise turizmin çevre, ekonomi ve halk üzerine pozitif etkileri olduğunu belirtmektedir.

2.3 Yerel Halkın Turizm Gelişimine İlişkin Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Turizm, çağdaş toplumların yapılarını ve toplumsal kurumlarını etkileyen ve değiştiren bir özelliğe sahip olarak, kültürlerin ve değer yargılarının da değişmesine neden olmakta, iki farklı ve birbirine yabancı kültürün turizm aracılığıyla bir araya gelmesi, turist profili, turistlerin kalış süresi, turistlerin davranış ve beklentileri, turist sayısı ve sezonun uzunluğu gibi etkenlerle şekillenmektedir (Berber, 2003). Turizmde bir ülkedeki ziyaretçilerin varlığı yerli halkın yaşam tarzlarını ve tutumunu etkileyebilmektedir. Ziyaretçilerin kendilerine ilişkin davranışları ve ev sahibi ülkenin yerel halkı ile kurdukları kişisel ilişkilerin, genellikle halkın yaşam tarzı ve tutumları üzerinde bir etkisi bulunmaktadır.

Yerel halkın turizmin gelişmesine destek vermesini sağlamak için onların turizm gelişmesine karşı tutumlarının ve bu tutumları etkileyen faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Ev sahibi toplumun turizme yönelik geliştirdikleri bu tutumları araştırmak üzere birçok sayıda çalışma yürütülmüştür. Yapılan birçok araştırma tarafından yerel halk turizm ilişkisi incelenmiş ve yerel halkın turizme karşı tutumu ve algısı tartışılmıştır. Hiç şüphesizdir ki yerel halk turizmin sürdürülebilir ve başarılı olması için çok önemli bir kavramdır. Ortaya konan birçok model ve teori sonuçlarında görüldüğü gibi yerel halk tutumları birçok faktörden etkilenerek değişiklikler göstermektedir. Ayrıca literatürde konu ile ilgili birçok örnek olay çalışması da bulunmaktadır. Bunun en temel sebebi belki de yerel halk davranış ve tutumlarının belirli bir çerçevede sınırlı kalmaması mekânsal ve zamansal açıdan farklılıklar göstermesidir. Belki de yapılacak çalışmalar için, en iyi model ya da yöntem diye bir düşünceden ziyade araştırma yapılacak destinasyon için tercih edilecek en doğru yöntemin hangisinin olacağını belirlenmesi gereklidir.

Yerel halkın tutumlarını etkileyen birçok faktörün olduğu ve halkın turizme ve turistlere karşı farklı fikirlere sahip olduğu belirlenmiştir (Mason ve Cheyne, 2000). Yapılan yazın

taraması, turizmin yerel halk üzerine çeşitli düzeylerde etki ettiğini göstermektedir. Bu etki algılamaları, farklı değişkenler ile değerlendirildiğinde değişebilmektedir. Bununla birlikte literatürde bu değişkenlerle ilgili tam bir görüş birliği yoktur. Yerel halkın turizmin gelişimine ilişkin tutumları farklı durumlarda olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

Yazın taraması, turizmin yerel halk üzerine çeşitli düzeylerde etki ettiğini göstermektedir. Halkın ve belli bir grubunun ilgilerini ve tutumlarını keşfetmek amacıyla çalışmaların çoğu farklı yerel halk türleri arasından turizme karşı tutum farklılıklarını belirlemeye odaklanmıştır. Bu tür çalışmalar; turizm bölgesinin gelişmişlik düzeyi, halkın yaşam süresi, turizme ekonomik anlamda bağlılık, yörenin yerlisi olup olmama durumu, turizm merkezinin yerli halka göre uzaklığı/mesafesi, turistlerle iletişim seviyesi, yaşama süresi ve demografik faktörler aracılığıyla yürütülmüştür.

Halkın algılanan turizm etkileri ve turizm gelişimine desteğini etkileyen faktörlere ilişkin geçmiş yıllardaki çalışmalar; topluluğa bağlılık, yaşam süresi, turizm aktivitelerine katılım seviyesi, turizme olan bireysel ekonomik bağlılık, turizm türü ve endüstriden sağlanan ekonomik faydalar gibi halkın tutumunu etkileyen bazı faktörleri vurgulamışlardır. Gursoy and Rutherford (2004) çalışmasında ise topluluğa bağlılık, sosyal ve ekonomik faydalar halkın turizm gelişimine karşı tutumunu etkilediği belirlenmiştir. Benzer bir şekilde ise Jurowski vd., (1997) turizmden ekonomik kazanç, topluluğa bağlılık, turizm gelişimi desteğinde etkili olan ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerin algısı gibi faktörleri araştırmıştır.

Turizm gelişimi projelerini desteklemek adına halkın tutumunu etkileyen değişkenlere sıklıkla çalışmalarda değinilmektedir. Ev-sahibi ve misafir türleri, toplumun turizmle ilgilenmesi, halkın turizm endüstrisine olan bağlılığı, halk arasında turizm gelişiminin seviyesi toplumun turizm gelişmesine karşı tutumunu etkileyen faktörler arasındadır.

Bu genel faktörlerin dışında; bazı özel faktörler ve turizm gelişimine karşı halkın tutumlarının algısı ve seviyesi öneminin farkına varılmıştır. Özel faktörlerden bazıları ise; demografik değişkenler, yerli halkın o destinasyonda doğup büyümesi ve yerel halkın yaşam süresi, turizme ekonomik anlamda bağlılık, turistlerle etkileşim ve destinasyon gelişim aşamasıdır.

Demografik Değişkenler: Bazı araştırmalar, sosyo-demografik değişkenlerin yerel halkın turizm algılamaları üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Özellikle halkın turizme karşı tutumunu etkilemede etkisi oldukça fazladır. Bu değişkenler ise; cinsiyet, yaş, doğum yeri, dil, medeni durum, eğitim seviyesidir. Birkaç çalışma (Davis vd., 1988, Liu ve Var, 1986, Madrigal,

1995 ve Pizam, 1978) halkın tutumunu etkileyen sosyo demografik değişkenleri (yaş, dil, cinsiyet, eğitim, medeni durum) incelemiş ve bu değişkenlerin halkın tutumunu etkilemediklerini belirtmişlerdir. Perdue ve diğerleri de (1990) yaptıkları çalışmada turizmin etkileri ile ilgili algılamaların ve değerlendirmelerin yerel halkın özellikleriyle doğrudan ilgili olmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, Brougham ve Butler (1981) ise turizmin ev sahibi toplumların sosyal ve kültürel yapısı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla Sleaford (İskoçya)'da yöre halkının turizme karşı tutumlarını incelemiştir. Araştırmada halkın turizme karşı tutumunun yaş, dil, yörede yaşama süresi, turistlerle ilişki derecesine bağlı olarak değiştiği doğrulanmıştır (Liu ve Var, 1986).

-Cinsiyet: Cinsiyet faktörü yerel halkın turizm algılamasında ve turizme verdiği desteğin belirlenmesinde rol oynayan faktörlerden biridir. Erkek ve kadınlar arasında turizme yönelik bakış açısı, beklentilerde ve destek konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Petrzela vd., (2005) çalışmasında turizm gelişimine karşı cinsiyetlerin farklı tutumlar geliştirdikleri sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada, erkeklerin kadınlara göre turizm gelişimine karşı daha olumsuz tavır sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Milman ve Pizam (1988) da cinsiyete göre yerel halkın turizme karşı tutumlarında farklılıklar ortaya çıktığını belirtmektedir.

Mason ve Cheyne (2000) çalışmalarında, erkeklerin kırsal bir Yeni Zelanda bölgesindeki turizm gelişimine karşı kadınlara oranla daha pozitif bir tutum sergiledikleri sonucuna varmışlardır. Kadın katılımcıların, alkollü araba kullanma, trafik problemleri, gürültü ve suç gibi negatif etkiler konusunda erkeklere oranla daha kaygılı oldukları sonucuna varmışlardır. Harrill ve Potts'un (2003) Güney Carolina, Charleston'daki çalışmalarında ise, cinsiyetin turizmin ekonomik faydaları algısını belirlemede önemli bir faktör olduğu ve erkeklerden daha çok kadınların turizm gelişimine karşı oldukları sonucuna varılmıştır. Tooman (1997) ve Urry (1991) çalışmalarında ise, turizmin kadınlar için daha fazla iş imkânı sağladığı belirtilmiştir.

-Yaş: Huh ve Vogt (2008) ise yerel halkın turizmin ekonomik etkilerine yönelik yaşa bağlı tutumunu bir Alask adasında yedi yıllık bir süreçte araştırmışlar ve gençlerin daha olumlu tutuma sahip olduğunu belirlemişlerdir. Brougham ve Butler (1981) çalışmalarında yaş daha ileride olan kişilerin turizm gelişimine karşı tutumlarında gençlere oranla daha az pozitif tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Haralambopoulos ve Pizam (1996) ve Ritchie (1998) çalışmaları, daha genç nüfusun turizm gelişimine daha olumlu yaklaşıtlarını ortaya çıkarmıştır.

Sheldon ve Abenoja (2001), Hawaii'de bulunan Waikiki bölgesinde yaptıkları araştırmada yaş faktörünün özellikle 65 yaş üstündeki insanlar ile genç nüfus arasında anlamlı bir farklılık

oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada ileri yaştaki insanların Waikiki’de bulunan fiziksel olanaklardan memnuniyet duydukları, gençlerin ise bu olanakların daha fazla geliştirilmesini istedikleri belirtilmiştir.

Tomljenovic ve Faulkner (2000) Avustralya Gold sahilinde yaptıkları araştırmada ise, diğer çalışmaların aksine daha yaşlı insanların en az gençler kadar turizm gelişimine destek verdikleri ve tutumlarının olumlu oldukları sonucuna varmışlardır. Çavuş ve Tanrısevdi (2002) Kuşadası’nda yaptıkları araştırmada yaşam süresi, yaş ve yerel halkın turizm gelişimi arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır ama Tomljenovic ve Faulkner çalışmasının aksine, onlar yaşlı insanların tutumlarının daha negatif olduğu sonucuna varmışlardır. Ama yine de bu sonuçlar, belirli bir bölge ve çevreye özgüdür genellenmesi mümkün değildir. Birçok araştırmada demografik değişkenlerle yerel halkın turizm etkilerini algılamaları arasında olumlu ilişki saptanırken bazılarında tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir

-Eğitim Durumu: Eğitim durumu yerel halkın turizm gelişimi algısında ve turizme verdiği desteğin belirlenmesinde rol oynayan faktörlerden biridir. Farklı eğitim düzeyinde bulunan yerel halk arasında turizme yönelik algı ve tutumlarda çeşitli farklılıklar bulunmaktadır.

Lindberg vd., (1999) çalışmasında 13 yıl ve daha fazla süreyle eğitim görmüş olan halkın turizmin gelişmesine daha fazla destek verdikleri görülmüştür. Ayres ve Potter (1989) ve Korça (1998) çalışmalarında, daha eğitilmiş insanların turizm gelişimine daha ilgili ve destekçi oldukları sonucuna varmışlardır. Ahmed (1986) ise çalışmasında daha eğitilmiş insanların turizm gelişimine daha tepkili olduğu, Bastias vd. (1999) çalışmasında ise daha eğitilmiş insanların daha fazla bilinçli oldukları sonucuna varılmıştır.

Haralambopoulos ve Pizam (1996) eğitim ile turizme yönelik olumlu tutum arasında bir ilişki olduğunu öne sürmüş ve eğitim seviyesi yükseldikçe turizme yönelik olumlu davranışların arttığını belirtmişlerdir.

-Medeni Durum: Haralambopoulos ve Pizam (1996) Sisam adasında yaptıkları araştırmalarında, bekâr halkın turizm ve cinsel taciz arasında bir ilişki olmadığını düşünmelerine rağmen, evli insanların bu konuda turizmin olumsuz etkisinden söz ettiklerini belirtmiştir. Kuvan ve Akan (2005) ise Antalya’nın Belek bölgesinde yaptıkları araştırmalarında ormanlarla ilgili yaşanan sorunların ve ekonomik sorunların medeni durum, yaş ve cinsiyet durumlarıyla bir ilişkisinin bulunmadığını vurgulamışlardır.

-Doğum Yeri: O yörede doğup büyüme, turizm algısını ve gelişime yönelik desteği etkileyen faktörlerden biridir. Başka yerden göç etmiş bir insan da o yörede yaşam sürmektedir. Dolayısıyla turizme verdikleri destek farklılık gösterebilmektedir. Turizm literatüründe, doğum yerinin halkın turizme karşı tutumu üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılmıştır (Brougham ve Butler 1981; Davis vd. 1988; Lankford ve Howard 1994; Um ve Crompton 1987). Bazı çalışmalarda, eğer insanlar toplumlarında doğarsa, turizmin etkilerine karşı daha az pozitif tutum sergiledikleri belirtilmektedir. Lindberg vd., (1999) ise turizme verilen destekle yörenin yerlisi olup olmama, cinsiyet ve yörede ikamet süresi hakkında herhangi bir ilişki bulamamıştır.

Yaşam Süresi: Lankford (1994), Allen vd. (1998), Sheldon ve Var (1984), Belisle ve Hoy (1980) ve Pearce (1980), Brougham ve Butler (1981); Lankford vd. (1994); Liu ve Var (1986); Madrigal (1993); McCool ve Martin (1994); Pizam (1978) çalışmalarında, halkın tutumunu etkileyen yaşam süresi faktörü incelenmiştir.

Liu ve Var (1986), çalışmasında yaşam süresi değişkeninin, Hawaii araştırmasında halkın tutum farklılıklarını açıklamada halkın tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sheldon ve diğerlerine (1986) göre, toplumda uzun süredir yaşayanların turizm gelişimine karşı tutumlarının da kısa süreli yaşayanlara göre daha hassas ve olumsuz olacağı belirtilmiştir. Pizam (1978) ve Um ve diğerleri (1987) çalışmalarında da, o yörede daha uzun süre yaşayanların, turizm gelişimi etkilerini daha az pozitif olarak algıladıkları belirtilmektedir.

McCool ve Martin (1994) çalışmasında, uzun süreli yaşayan yerel halkın turizm gelişimi algısının kısa süreli yaşayan halka göre daha negatif olduğu sonucuna varılmıştır. Uzun yaşam süresine sahip olan yerel halkın, turizm gelişimine yönelik tutumunun daha olumsuz olduğu çalışmalarda belirtilmiştir (Ryan ve Montgomery 1994; Çavuş ve Tanrısevdi 2003; Brunt ve Courtney 1999). Daha kısa yaşam süresine sahip olanların tutumlarının ise daha olumlu olduğu araştırmalarla desteklenmiştir (Duffield ve Long 1979; Snaith ve Haley 1999). Ama yine de Andreck vd. (2005) çalışmasında bu ilişkinin her koşulda geçerli olmayacağı belirtilmiştir. Bölgede yaşama süresi ile turizm etkisinin algılanması arasında olumlu ve olumsuz bulgulara rastlanmaktadır.

Meslek: Birçok çalışmada, turizm ile ilgili işe sahip olan katılımcıların (ya da akraba, arkadaş) istatistikî olarak turizm gelişimi etkilerine karşı daha pozitif oldukları belirtilmiştir (Lankford 1994; Milman ve Pizam 1988; Pizam, Milman ve King, 1994; Tyrell ve Spaulding 1984).

Lankford (1994), halkın tutumunu etkileyen tek değişkenin meslek olduğu sonucuna varmış ve iş sahiplerinin turizm mesleğine olan güvenleri dolayısıyla tutumlarının olumlu olduğunu

gözlemlemiştir. Yani, turizm endüstrisine ekonomik olarak ilişkili olan yerel halk, turizm gelişimi fırsatlarından daha fazla faydalanacaktır. Weaver ve Lawton'un (2001) çalışmasında da ankete katılanların arasında turizmde iş edinmiş 39 kişinin turizme karşı daha olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir. Kuvan ve Akan (2005) çalışmasında ise, turizmle ilgili işlerde çalışan yerel halkın turizmin ekonomik faydaları algısı yüksek bulunmuş ve turizm sektöründe istihdam edilmeyenler ise turizmin ekonomik sorunlara yol açtığı ifadesini desteklemişlerdir.

Ekonomik Bağlılık: Yerel halkın ya da ailenin gelirinin turizm ilişkili işe sahip olmasına bağlı olarak adlandırılmaktadır (Perdue vd., 1990). Bazı araştırmacılarca turizme ekonomik bağlılık ve halkın algıları arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur (Pizam 1978; Harrill 2004; Perdue vd., 1990; Ko ve Stewart 2002; Andriotis ve Vaughan 2003).

Turizm sektörüne karşı genel tutum ve turizme olan ekonomik bağlılık arasındaki ilişki Cortus Christi' de yapılan bir araştırmada sınanmıştır (Thomason vd., 1979). Yöre halkı, özel sektör temsilcileri ve kamu sektörü personelinin yer aldığı bu araştırmada, turizme bağımlılığı en yüksek olan grupların turizme karşı yüksek olumlulukta bir tutum geliştirdikleri ortaya konulmuştur. Bu araştırmada, turizm girişimcilerinin, yöre halkı ve kamu görevlilerine göre turizme ilişkin daha olumlu bir yaklaşım içinde oldukları belirlenmiştir.

Ko ve Stewart (2002) turizm gelişiminden bireysel gelir sağlayan halkın turizm gelişimini muhtemelen daha fazla destekleyeceğini savunmaktadır. Lankford ve Howard (1994) çalışmasında da, yerel halkın ekonomik ferahı turizme ne kadar bağlı olursa, turizm gelişimi tutumunda daha olumlu ve işbirlikçi olacakları sonucuna varılmıştır. Pizam (1978) çalışmasında, insanın geçimi turizme ne kadar bağlıysa, halkın turizm gelişimine karşı tutumu da o denli pozitif olacağı belirtilmiştir.

Halkın turizme olan ekonomik bağlılığı üstelik Liu ve Var (1986) çalışmasında analiz edilmiştir. Çalışmalarında, yerel halk turizme ne kadar bağlıysa ve geçiminin çoğunluğunu turizmden sağlıyorsa, halkın tutumunun turizm gelişimi projelerine yönelik destekleyici bir tutum içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Besculides vd., (2002) yerel halkın turizm endüstrisini kabulü ile o endüstriye duyulan ekonomik bağlılık arasındaki ilişkiyi incelemiş ve pozitif bir ilişki bulmuştur ve turizm endüstrisine dâhil olan halk, olmayanlara kıyasla turizmi daha fazla destekleme eğilimindedirler. Harrill (2004) çalışmasında, turizmden en fazla olumsuz etkilenen ve ekonomik olarak turizme bağlı olmayan yerel halkın, turizm gelişimine yönelik tutumlarının daha negatif olacağı belirtilmiştir.

Ama yine de ekonomik bağıllık ile halkın tutumu arasındaki olumlu ilişki bazı araştırmalarla desteklenmemiştir. Smith ve Krannich (1998) çalışmasında, turizme bağımlı olan halkın tutumunun daha negatif olduğu sonucuna varılmıştır. McGehee ve Andereck'in yaptığı araştırmada da toplumun turizme olan bağımlılığı arttıkça, turizmin olumsuz etkilerini algılaması da arttığı ve bu etkilerin turizmin olumlu etkilerini gölgelemeye başladığı sonucuna varılmıştır. Teye, Sönmez ve Sirakaya (2002) çalışmasında da turizm ilişkili çalışan ve ekonomik olarak turizme bağı olan halkın tutumunun negatif olduğu sonucuna varılmıştır.

Turistlerle Etkileşim: : Turizm çalışmalarında, turistlerle etkileşim seviyesinin halkın tutumunu etkilediği belirtilmiştir (Brougham ve Butler, 1981; Lankford ve Howard, 1994; Murphy, 1985). Pizam (1978) çalışmasında turistlerle daha fazla etkileşim halinde bulunan halkın, turizm gelişimine karşı tutumunun negatif olduğu belirtilmiştir. Rothman (1978) çalışmasında ise, turistlerle yüksek etkileşimde bulunan halkın, pozitif tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Ek olarak, Martin vd., (1994) turistlerle daha fazla etkileşimde bulunan halkın, turizmin pozitif yönlerini görmeye daha yatkın oldukları ve olumlu tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Andereck vd., (2005) çalışmasında, yerel halk turistlerle ne kadar sık etkileşim halinde bulunurlarsa, halkın turizmin faydaları algıları da o denli pozitif olacağı belirtilmiştir. Brougham ve Butler (1980) çalışmasında, turizm etkilerinin karşılıklı ve halkın tutumlarının turistlerle etkileşime bağı oldukları savunulurken, Lankford ve Howard (1994) çalışmasında ise turistlerle etkileşim seviyesi ve halkın tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Akış vd., (1996) ise farklı yerlerde, halkın tutumları ve turistlerle etkileşim yoğunluğu arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve turistlerle yoğun etkileşim halinde bulunanların tutumlarının ya pozitif ya da çok pozitif olduğunu belirlemişlerdir

Destinasyon Gelişim Aşaması: Destinasyonun gelişim seviyesi ile yerel halkın tutumu arasındaki ilişki Dietrich ve Garcia-Buades (2008) tarafından geniş bir şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmalarında, Butler (1980) yaşam seyrine göre, destinasyonun gelişim seviyesi ile halkın turizm etkileri arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Destinasyon gelişim seviyesi düşük olduğunda halkın tutumunun pozitif olduğu, belli bir taşıma kapasitesi aşılması ve maliyetlerin artacağı düşüncesi ile yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumunun daha negatif olduğu sonucuna varılmıştır. Dyer vd. (2006) çalışmasında ise turizm gelişim seviyesi ile halkın tutumu arasındaki ilişki incelendiğinde, gelişmiş bir turizm destinasyonundaki halkın turizme karşı hala pozitif bir tutum sergiledikleri ve turizm gelişimine destek verdikleri sonucuna varılmıştır.

Turizmin gelişmişlik düzeyi ile yerel halkın turizmin etkilerini algılaması arasında bir fark olup olmadığı konusu da yıllardır araştırılan bir konudur. Allen vd., (1988) yaptıkları araştırmada, farklı düzeylerde turizm gelişimine sahip alanlardaki incelemeleri sonucu, turizm gelişiminin düşük ve orta düzeyde olduğu yörelerde turizmin yerel halk için oldukça yararlı olabileceğini, ancak turizm gelişiminin artışı ile birlikte, halkın turizm gelişimine karşı tutumunun hissedilir derecede olumsuz bir şekilde gelişebileceğini belirlemişlerdir. Aynı şekilde Butler (1980) yaptığı çalışmada turizmin gelişmişlik seviyesinin yerel halkın turizmin etkisini algılamasını etkilediğini öne sürmektedir.

Genellikle teorisyenler ve araştırmacılar turizmin gelişmişlik seviyesi ve yerel halkın ekonomik, sosyal, çevresel ölçümleri veya algılanan etkiler arasında ters bir ilişki olacağını belirtmektedir (Doxey, 1975; Gunn, 1988). Martin ve Uysal (1990), yaşam eğrisi aşamaları gelişimi ve yerel halkın etkileri algılaması arasında ters bir ilişki olduğunu desteklemektedir. Başlangıç aşamasında turizm genellikle algılanan ekonomik faydadan dolayı yerel halkın bir kısmı tarafından büyük bir istekle karşılanırken fiziki çevrede meydana gelen istenmeyen değişimler ve turistlerin geliş nedenleri değiştiğinde bu olumlu his aşama aşama olumsuzlaşmaya dönüşebilmektedir. Faulkner ve Tidswell (1997) çalışmasında ise, olgunluk aşamasındaki destinasyonlarda yaşayan yerel halkın tutumunun her zaman olumsuz olarak düşünülmeceği vurgulanmaktadır. Böyle destinasyonlarda deneyimden kaynaklanan turizme adapte olma ve olumlu tutum olabilmektedir.

Halkın tutumunu etkilemede demografik ve yukarıda bahsedilen faktörlerin dışında, birkaç araştırmacı halkın tutumunu şekillendiren yeni değişkenlerin varlığına da değinmişlerdir. Harrill (2004) bu konuda halkın tutumunu etkilemede, halkın dayanışma ve duygusallık faktörünün de araştırmacılarca keşfedilmesini istemektedir. Halkın tutumunu etkilemede bölgeyi ziyaret eden turist tipleri, mevsimsellik, trafik sıklığı gibi diğer faktörlere de yer verilmiştir.

Turizm yazınında son 30 yıllık süreç içerisinde pek çok araştırma, yerel halkın turizme ve turizm gelişimini etkileyen faktörlere olan tutumlarını belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Turizm gelişimine ilişkin yerel halkın tutumlarını anlamının önemini yansıtan, halkın turizmin etkileri algılarına ilişkin 83 ten fazla akademik çalışma yürütülmüştür (Andriotis ve Vaughan, 2003). Bu kapsamda, yerel halkın turizmin etkilerini ve gelişimini nasıl algıladığını ve bu algının turizm gelişimi desteğine etkilerini belirlemeye (Kitnuntaviwat ve Tang, 2008; McGehee ve Andereck, 2004), ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel faktörler çerçevesinde algılanan etkilerin belirlenmesine ve yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının ve

tutumlarının ortaya konmasına (Wang, Pfister ve Morais, 2006), turizmin yerel halk üzerindeki olası etkilerinin tespitine ve yerel halkın turizm gelişimine yönelik kaygılarının azaltılmasına (Lankford ve Howard, 1994), yerel halk tutumlarının turizm gelişim sürecindeki öneminin belirlenmesine (Harrill, 2004), turizmin etkileri ile yerel halk tutumları arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesine (Perdue, Long ve Allen, 1987), yerel halkın turistlerle ilişki düzeylerinin belirlenmesine (Belisle ve Hoy, 1980) yönelik araştırmalar yapılmıştır.

Allen vd., (1988) turizmin gelişimine yönelik halkın tutumunu inceleyen ilk çalışmadır. Araştırma 20 farklı kırsal kesimdeki yerel halk üzerinde uygulanmıştır. Çalışmada, taşıma kapasitesi ve turizm gelişimi sınırı kavramı desteklenmiş ve orta gelişim düzeyinin faydalı olduğu fakat turizm geliştikçe algıların farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir çalışma Long, Perdue ve Allen (1990) halkın tutumunun daha az olumlu olduğu turizm gelişimi seviyesi ve sosyal taşıma kapasitesi sınırını belirlemişlerdir. Allen vd., (1993) çalışmasında ise, turizm gelişimine karşı kırsal kesimdeki yerel halkın tutumları incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre;

Düşük ekonomik etkinlik ve düşük turizm gelişimine sahip halkın turizm gelişimine yönelik beklentileri yüksektir. Yüksek ekonomik etkinlik ve yüksek turizm gelişimine sahip halk turizm gelişiminin bazı faydalarının farkına varmıştır. Böylece, halkın turizm gelişimine karşı tepkisi daha olumludur. Ama yine de, yüksek ekonomik etkinlik ve düşük turizm gelişimine sahip olan halk ekonomik olarak daha sabit olduklarından, turizm gelişimi ihtiyacı duymazlar. Ek olarak ise, düşük ekonomik etkinlik ve yüksek turizm gelişime sahip olan yerel halkın tutumları ise olumsuzdur çünkü turizm gelişiminden umdukları ekonomik faydaya sahip değildirler.

Ko ve Stewart (2002) araştırmalarında, ev sahibi topluma yönelik tutumlar ile yerel halkın algıladığı turizm etkileri arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modeline dayanarak test etmişlerdir. Araştırma, Kore'nin büyük bir iç turizm destinasyonu olan Cheju adasında uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, toplum tatmininin, yerel halkın algıladığı olumlu ya da olumsuz turizm etkileri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçta, bu yapının turizmin gelişimine yönelik tutumları doğrudan etkilediği, toplum tatmininin, turizmin etkilerinin algılanışından etkilenmekte olduğu belirlenmiştir.

Jurowski ve Gürsoy (2004) ve Gürsoy ve Rutherford (2004) ise, son çalışmalarında yapısal eşitlik modelini kullanarak turistik çekim merkezleri ile halkın evleri arasındaki mesafenin öneminin, halkın turizme olan ilgisinin, maddiyata dair değerlerin, turizm esas kaynağının kullanımının, halkın bağlılığının, yerel ekonominin durumunun, ekonomik faydaların, sosyal faydaların, sosyal maliyetlerin, kültürel faydaların dolaylı ya da doğrudan halkın turizme karşı

tutumunu belirlemede etkin faktörler olduğunu belirtmişlerdir. Son zamanlarda ise turizmden kişisel fayda sağlamanın en etkin faktör olduğunu ifade etmişlerdir.

Jackson ve İnbakaran (2006)'da yerel halkın turizmin gelişimini destekleme ya da protesto etme niyetleri ile yerel halkın olumlu ve olumsuz tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucu, protestoya sebep olabilecek negatif niyet ile demografik karakteristikler arasında bir ilişki bulunamazken, turizmi destekleyebilecek olumlu tutum ile demografik karakteristikler, davranışlar veya toplumun çeşitli grupları arasında ilişki bulunmuştur. Olumlu niyet ile turizmin desteklenmesi cinsiyet, yaş, eğitim, yaşam döngüsü, ikamet süresi ve turizm işletmeleri ile ilişkili olmak açısından anlamlı bulunmuştur.

Garcia ve arkadaşları (2007) İspanya'nın Santiponce bölgesinde yerel halkın turizmin etkilerini algılamaya yönelik araştırmalarında, yerel halkın turizmin gelişimi ve planlamasına yönelik olarak, ekonomik, kültürel ve çevresel etkileri belirleyici olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılar yerel halk içinde farklı grupların turizmden farklı yararlar elde ettiği fikrini ileri sürmüşler ve araştırma sonucunda yerel halkın turizmden elde ettiği kişisel yararın seviyesinin onların algısını ve bunun sonucu olarak turizmin gelişimini ve planlamasını etkilediğini tespit etmişlerdir.

Harrill (2004) ise, turizmin gelişimine ilişkin yerel halkın tutumuna yönelik literatür araştırmasında, sosyo ekonomik faktörlerle ilişkili olarak yerel halkın tutumu, mekânsal faktörler, ekonomik bağıllık, yerel halk ve toplum tipolojisi, turizmin gelişimine yönelik yerel halkın tutumunun ölçülmesini teorik perspektiften (topluluğa bağıllık, sosyal değişim teorisi ve büyüyen makine teorisi) incelemiştir. Brunt ve Courtney (1999) yerel halkın turistlerle ilişki durumunun onların turizm ve turistleri algılama ve değerlendirme biçiminde önemli rol oynayacağını ifade etmektedir.

Schofield (2011) İngiltere'nin Salford şehri sakinlerinin turizmin gelişimine ilişkin tutumlarını ve turizmin algılanan etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonucu turizmin gelişimin desteklenmesinde, turizmin yarar ve maliyetleri açısından toplumun ikiye bölündüğünü belirlemiştir. Turizmin beklenen negatif çevresel sonuçlarının, pozitif ekonomik veya sosyal sonuçlardan çok daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Gürsoy ve arkadaşlarının (2010) çalışması ise, Avustralya (Sunshine Sahili) sakinlerinin kitle turizmi ve alternatif turizme yönelik tutumlarını araştırmıştır. Araştırma 2004 yılında Gürsoy ve Rutherford' un yerel halkın turizmin gelişimine ve tutumlarına yönelik ortaya koyduğu modelin geliştirilerek test edilmesine dayanmaktadır. Araştırma sonucu, yerel halkın

desteğinin; doğrudan veya dolaylı olarak, toplumun ilgi seviyesi, çevre duyarlılığı, turizm kaynaklarına dayalı kullanım, yerel ekonominin durumu, turizm gelişimine ilişkin algılamalara bağlı olarak etkilendiği belirlenmiştir. Bulgular, bazı faktörlerin hem alternatif hem de kitle turizmine yönelik tutumu etkilemesine rağmen, her birinin gelişimine yönelik tutumun farklı faktörlerin algılanışına dayalı olabileceği ifade edilmiştir. Her şeyin ötesinde bu araştırma yerel halkın, turizmin gelişimini iyi ya da kötü olarak görmediğini, tüm diğer gelişimler gibi toplum üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olabileceğine inanmakta olduklarını göstermektedir. Turizmin olumsuz sonuçlarını en aza indirip, olumlu etkileri optimize ederek, turizm gelişiminin toplum tarafından desteklenmesinin muhtemel olduğu sonucuna varılmıştır.

Gürsoy ve Jurowski (2002) turizmin yoğun olduğu bir rekreasyon alanının etrafında bulunan yerleşim yerlerinde yaptıkları çalışmada, turistik ön bölgelere yaklaştıkça yerel halkın turizmin faydalarına yönelik olumsuz bir algıya sahip olduklarını ve turizm gelişim sürecine dâhil olmak ve destek olmak istemedikleri sonucuna varmışlardır.

Vesey ve Dimanche (2000), yaptıkları araştırma ile yerel halk tutumları ile ekonomik bağlılık arasında ilişki belirlemişlerdir. Buna göre, turizmden gelir elde eden yerel halkın turizme ve turizm gelişim sürecine yönelik daha olumlu bir tutuma sahip oldukları ve bu sürece destek vermeye çalıştıkları görülmüştür.

Turizm gelişimi ve yerel halkın algıları ve tutumlarını araştırmak üzere Türkiye'ye yönelik çalışmalar da yürütülmüştür. Buna göre; Var vd., (1985), Marmaris'te yaşayan yerel halk üzerinde yaptıkları bir çalışmada, turizm gelişiminde başlangıç aşamasında olan bölgede yerel halkın turizmi konaklama hizmetlerini arttıran ve dolayısıyla ek gelir getiren, yeni istihdam olanakları yaratan ve işsizliği azaltan bir sektör olarak algıladıklarını belirlemişlerdir. Liu vd. (1987), Hawai, Kuzey Galler ve İstanbul'da yaptıkları bir çalışmada, yerel halkın turizmin, ekonomik faydalarına rağmen çöp ve atıklardan ve doğal yaşamın kimliğini kaybetmesiyle oluşan bazı olumsuz çevresel etkilere sahip olduğunu düşündüklerini belirlemişlerdir.

Çavuş ve Tanrısevdi (2002), Kuşadası'nda yaptıkları bir çalışma ile demografik özelliklerden biri olan yerel halkın yaş ve yörede yaşam süresi faktörü ile turizm gelişimine yönelik tutumları arasında ilişki bulmuşlardır. Buna göre Kuşadası'nda yaşayanların, yörede yaşama süreleri arttıkça turizm gelişimine yönelik algılarının ve tutumlarının olumsuzla doğru yöneldiği belirlenmiştir. Cengiz ve Kırkbir (2007), Bodrum'da yaptıkları çalışmada, turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerinin, turizmin toplam etkisini farklı derecede belirlediğini, turizmin toplam etkisinin de yerel halkın turizme destek verme düzeyini de şekillendirdiğini belirlemiştir. Gümüş ve Özüpekçe (2009) Foça'da yaşayan yerel halkın

turizmin etkilerine yönelik pozitif bir tutuma sahip olduğunun yanı sıra halkın öğrenim seviyesi arttıkça turizmin çevresel etkilerine yönelik kaygılarının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmada, Foça’da turizmin yerel halk tarafından ekonomik fayda boyutuyla algılandığı ve değerlendirildiği belirlenmiştir.

Takano’ nun (2008) Beypazarı’nda yaptığı araştırmada da yerli halkın turiste ve turizme ilişkin hem olumlu hem de olumsuz görüşlerinin bulunduğu, ekonomik açıdan düşünüldüğünde turizmin gelişiminin yerel halk arasında olumlu değerlendirildiği gözlenmiştir. Doğrudan doğruya turizm sektöründe çalışan yerel halk, dolaylı olarak turizmden etkilenen yerel halk ve turizmden uzak olan yerel halk olmak üzere üç grup arasında keskin bir fark olmamasına rağmen turizm sektöründe çalışanlar ile dolaylı olarak etkilenenler arasında turizmin gelişim sürecinde yerel kültürel unsurlara gösterilen yaklaşım açısından bir farklılık bulunmuştur

Akova (2006) tarafından Cumalıkızık’ ta yapılan bir diğer çalışmada, iki farklı tarihlerde yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılama ve tutumları belirlenmeye çalışılmış, yerel halkın özellikleriyle turizmin etkisini algılamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı ve iki dönem arasında algı ve tutumlarda değişiklik olup olmadığı incelenmiş ve dönemler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Çalışmada, sürdürülebilir turizm için yerel halkın algılamalarının ve tutumlarının düzenli aralıklarla ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekliliği sonucu vurgulanmıştır.

Bertan (2010), yaptığı araştırmada, turizmin Pamukkale yöresindeki sosyo-kültürel etkileri ile yöre halkının turizmi desteklemesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, turizmin desteklenmesi ile turizmin sosyo-kültürel etkileri arasındaki ilişkiyi büyük ölçüde olumlu etkilerin belirlediği ortaya konulmuş, turizmin olumsuz etkilerinin yöre halkının turizm gelişimini desteklemelerinde önemli bir etken olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışkan ve Tütüncü’ nün (2008) Kuşadası’nda yaptıkları araştırmada ise, turizm geliştikçe, turistlere başlangıçta hoşgörülü davranan halkın, turizmin olumlu etkileri konusunda giderek daha kuşkucu olduğu ve turistlere karşı olumsuz davrandığı iddiasının, Kuşadası gibi ekonomik olarak turizme bağlı olan bir bölgede geçerli olmadığını test etmişlerdir. Araştırma sonucunda Kuşadası halkının turizme ve turiste hoşgörü ile baktıkları belirlenmiştir.

Korça (1998) tarafından Antalya halkının turizm gelişmesine karşı tutumunu değerlendirmeye yönelik çalışmasında halkın turistler ve turizm gelişimine yönelik genelde olumlu bir tavır içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Buna rağmen turizm gelişiminin denetim

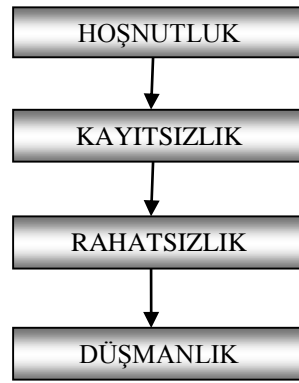
altına alınması ve bazı kısıtlamaların getirilmesinin gerekli olduğu düşüncesinin de yerel halk tarafından ifade edildiği belirtilmektedir.

Tayfun ve Kılıçlar (2004)'in çalışması ise turizmin yerli halk tarafından nasıl algılandığını ve yerli halkın turiste bakış açısını, turistik bölge ile turistik olmayan bölge ayrımında ele almışlar, Alanya ve Gazipaşa'da yaptıkları araştırma sonucunda her iki bölgedeki yerel halkın turizme ve turiste bakış açılarında farklılıklar tespit etmişlerdir. Gürbüz (2002)'ün Safranbolu'da yaptığı araştırmada ise, yöre halkının çoğunluğunun turizmin sosyal çevreyi olumlu etkilediği düşüncesini savunduğu, turizmin ekonomik getirisinin, yöre halkının turizmin olumsuz yönlerini görmesini engellediği sonucuna varılmıştır.

2.4 Yerel Halkın Turizme Karşı Tutumlarını Açıklamada Kullanılan Sosyolojik Modeller

Yerel halkın turizme karşı tutumlarını analiz ederken, turizmin halk üzerindeki algılarına ve bu algıları etkileyen faktörlere yönelik farklı ve çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bazıları kümeleme analizi ile faktörleri iç ve dış faktörler gibi farklı kategorilere ayırırken (Fredline ve Faulkner, 2000), diğerleri ise, model geliştirmek için bu faktörlerden bazılarını hipotez oluşturmak için kullanmıştır (Perdue vd., 1990).

“Doxey Irridex Modeli” Bu alandaki en popüler ve en önemli modellerden biri Doxey'in (1975) Irridex modelidir. Halkın tutumlarına ilişkin çalışmalar, kavramsal ve uygulanabilir ilgi ve meraklar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İlk olarak, Doxey'in Irridex (1975) modelinde önerildiği gibi, turizm gelişimi seviyesi ve değişen tutum arasında ilişki olduğu düşünülmüştür (Ryan vd., 1998). Doxey Irridex Modeli'ne (1975) göre yerel halkın turizme karşı tutumları, artan turist sayısı ile ortaya çıkan “hoşnutluk (Euphoria)”, “kayıtsızlık”(Apathy), “rahatsızlık (Annoyance)”, “düşmanlık (Antagonism)” dört farklı aşamadan geçmektedir (Mason ve Cheyne, 2000)

Şekil 2.4 Doxey Irridex Modeli

Kaynak: Williams, S. (1998), *Tourism Geographies*, New York, Routledge, s.88.

Doxey modelinde (1975), turistlerin sayısı arttıkça yerel halkın turistlere karşı daha düşmanca tavır içine girecekleri belirtilmiştir. Bu modele göre; turizm gelişiminin ilk aşamalarında yerel halk, yatırım yapılması ve yeni istihdam alanları yaratılmasını görmekten dolayı bir hoşnutluk içerisindeydi. Nispeten az sayıda turist gelmesi ve gelen bu turistlerin sergilediği “Araştırmacı” tipe yönelik özelliklerin (yerel norm ve değerlerin kabul edilmesi) her zaman devam edeceğinin zannedilmesi, bir hoş karşılamaya ve hatta “dostluklar kurma” isteğine yol açar. Yerel halk, turizmden sağladığı fayda ve sorunlara alışıp bunları kabullendikçe, turistlerle daha ticari bir etkileşime girer. Ancak, kitlesellenen turist akışı, yerel halkın turizmin toplumlarını ve kültürlerini nasıl değiştirdiğini fark etmelerine ve turistleri “faydalıdan” ziyade “rahatsız edici” bulmalarına sebep olur. En son aşamada ise, kitle turizminin istilasına uğrayan yörenin halkı, kendilerini hizmetli olarak algılayan turistlere karşı aleni bir düşmanlık gösterecektir.

Doxey Irridex modeli, Long ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan yerel halkın tutumlarının başlangıçta olumluysen kapasitenin aşılması durumundan sonra olumsuz hale geldiğini gösteren araştırma sonuçları da desteklenmektedir. Doxey ayrıca, bu tepkilerin Butler tarafından tanımlanan turistik bölgenin yaşam dönemleri ile de karşılaştırılabileceğini söylemekte ve bu çalışma kapsamının toplumsal etkileri ölçmekte büyük öneme sahip olduğunu düşünmektedir. Martin ve Uysal (1990) turizmin gelişimi ile halkın tutumu arasında ters ilişki olduğunu, yani turizmin başlangıç aşamalarının algılanan ekonomik faydalardan dolayı coşkuyla karşılandığını, turizm geliştikçe fiziksel çevre ve sosyo-kültürel değerlerde meydana gelen hoş olmayan değişikliklerle tutumların daha negatif olduğu sonucuna varmıştır.

Doxey modeli gibi Butler (1980) modelinde de, belli bir bölgeye gelen turist sayısı arttıkça başlangıçta turistlere hoşgörülü yaklaşan halk, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan uzun dönemde sağlayacağı fayda konusunda giderek daha şüpheli olmakta ve bu nedenle

turistlere olan tavrı da olumsuz yönde değişmektedir. Bunun nedeni, turizm gelişiminden beklenen ekonomik fayda elde edilse bile, başlangıçta hiç hesap edilmeyen veya önemsenmeyen sosyal ve çevresel maliyetlerin giderek öne çıkması, dolayısıyla halk açısından sıkıntı yaratmaya başlayacaktır. Sonuç olarak ise destinasyonda turizm gerilemeye başlayacaktır (Akış vd., 1996).

Turizm gelişimi ve yerel halkın tutumu arasındaki ilişkiyi en iyi açıklayan modellerden biri olmasına rağmen modelin bazı sınırlılıkları belirlenmiştir. En önemli sınırlılıklardan biri modelin tek yönlü olması, halkın tepkilerinin homojen olduğu düşünülmesi ve halka ilişkin iç faktörlerin önemsenmemesidir. Bu model aynı toplum içerisindeki halk arasındaki farklılıkları detaylı bir şekilde incelememektedir. Sonuçta, halkın bilinen ortak ilgi alanları olmadığı için insanların çok çeşitli düşüncelere sahip olabilmektedir. Yani, yerel halkın turizm gelişimi konusundaki heterojenliği göz önünde bulundurulmalıdır.

“Topluluğa Bağlılık” teorisi sosyal katılım ve yerel halkın yaşamına dâhil olma ölçüsünü duygusallık bakımından incelemiştir. Sosyal katılım, duygusallık ve arkadaşlık gibi sosyal ilişki seviyesi olarak adlandırılmaktadır. Bağlılığın; yaşam süresi, aile bağları ve sosyal gelişim ile arttığı öne sürülmüştür (McCool ve Martin, 1994). Benzer şekilde, Buttel vd., (1979) topluluğa bağlılığı, toplumun sosyal iletişimlere katılım oranları ve düşünsel olarak ya da davranış olarak dayanışma ifadeleri yapıları olarak ifade etmektedir. Doğum yeri ve yaşam süresi gibi değişkenler ile bu bağlılık incelenmektedir.

McCool ve Martin (1994) çalışmasında, topluma bağlılığı yüksek olan halkın, daha az bağlı olan halka göre turizm gelişimini daha olumlu algıladıkları belirtilmiştir. Benzer şekilde Williams (1995) çalışmasında, daha yüksek bağlılığa sahip olan halkın turizm gelişimi desteğine daha olumlu baktıkları sonucuna varılmıştır. Gürsoy ve Rutherford (2004) modelinde ise topluluğa bağlılığın, algılanan olumsuz etkiler üzerinde negatif etki ve algılanan faydalar üzerinde ise pozitif bir etkiye ve turizm gelişimi desteğine direkt bir olumlu etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Nüfus ve yoğunluk azaldıkça bağlılığın azalacağı öne sürülmektedir. Harrill (2004) çalışmasında turizm bakımından, topluluğuna yüksek oranda bağlı olan yerel halk, daha az bağlı olanlara göre turizm gelişimine daha olumlu bakmakta ve destek verdikleri sonucuna varılmıştır. Bu çalışmaların aksine; Um ve Crompton (1987) çalışmasında halk doğum yeri, yaşam süresi bakımından topluluğa ne kadar bağlıysa tutumlarının daha az bağlı olanlara göre daha negatif olduğu sonucuna varılmıştır. Um ve Crompton (1987) çalışması haricindeki topluluğa bağlılık ve halkın tutumu çalışmaları genel olarak yüksek oranda topluluğuna bağlı olan halkın tutumunun, daha az bağlı olan halka göre daha olumlu olduğu görüşüne sahiptirler.

“Büyüyen Makine” teorisi, belli bir elit grubun tutumları ile yerel halkın tutumları arasındaki farklılıkları incelemektedir yani, belli bir destinasyonda yaşayan yerel halk arasında gelişime karşı davranışlardaki farklılıkları anlamaya çalışmaktadır. Turizm, ekonomik güç olarak genişledikçe, turizm endüstrisi büyüyen toplulukları da beraberinde getirecek ve toplumda daha fazla ekonomik gelişme odaklı olacaktır. Bu teoride önemli olan ise, bireysellikten çok güçlü çıkar grupları tarafından kontrol edilen turizm gelişimidir (Harrill, 2004). Teoriye göre kişisel ekonomik karlarını arttırmak için fayda sağlamayı, kazanmayı amaçlayan sadece belli paydaşlar turizm gelişimini desteklemektedir. Diğerleri ise turizm gelişimini destekleyebilir ya da karşı çıkabilir. Bu yaklaşıma göre gerçek anlamda ekonomik fayda sağlamayan bireyler turizm gelişimine destek vermeyecektir. Ekonomik bir gelişme olarak turizm geliştikçe, bu hizmet endüstrisi büyüyen makine teorisi savunucularının odak noktası olacaktır.

“ Sosyal Değişim” teorisi bir etkileşim durumunda grup ve bireyler arasındaki kaynakların değişimini anlamaya yönelik genel sosyolojik bir teoridir (Ap, 1992). Antropoloji, davranışsal psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve iktisadi bakış açılarını kapsayan disiplinler arası bir teoridir. Çalışmalarda, sosyal değişim teorisinin genel kapsamının “faydacılık” anlayışından kaynaklandığı ileri sürülmüştür. Teorinin genel kapsamında “yarar” ilkesinin ön planda olduğu, bu ilkeye değişik disiplinlerde değişik isimler verildiği belirtilmiştir. Buradan hareketle psikolojide pekiştirme, sosyolojide değer, ekonomide fayda, sosyal psikolojide ise karar teorisi ile ödül ve bedel çıktıkları gibi terimler kullanılmaktadır (Al-Masroori, 2006). Bu teori insanların ödül araştırması ve cezadan kaçınma odaklı olmaları ve insanların fayda umutları ile motive olmaları prensibine dayanmaktadır (Skidmore, 1975).

Sosyal değişim teorisi, toplumdaki insanlar arasındaki karşılıklı değişimler süreci olarak sosyal değişim ve deneyi açıklayan sosyal psikoloji ve sosyolojik perspektife sahiptir. Bu teoriyi destekleyenler, tüm insan ilişkilerinin kişisel fayda-maliyet analizi ve karşılaştırmalar ile şekillendiğini iddia etmektedirler. Örneğin, bir insan ilişkilerindeki maliyetlerin (olumsuz etkiler) algılanan faydayı (olumlu etkiler) aştığını fark ettiğinde, ilişkiyi sonlandırmayı tercih edecektir. Fayda ve maliyetler eşit olduğunda ise, ilişki “eşitlik” olarak ifade edilmektedir. Eşitlik fikri ise sosyal değişim teorisinin merkez noktasıdır (Emerson, 1962). Sutton (1967) değişimi, ev sahibi ve turistler arasındaki karşılaşmayı anlatan sosyal bir nitelik olarak tanımlamıştır. Karşılaşmanın oransız ve dengesiz olabileceğine değinmiştir. Bu karşılaşma, ödül için fırsat ve memnun edici değişimler sağlayabilmekte ya da ev sahibi halkın şüphelenme, gücenme gibi olumsuz duygular yaratabilmektedir.

Perdue, Long ve Allen'e (1990) göre turizme karşı tutum ve algıları anlamayı geliştirmede en uygun ve kabul edilebilir modellerden birisi sosyal değişim teorisidir ve sosyal değişim teorisini, turizmden fayda sağlayan insanın turizm gelişimine destek vereceği hipotezinin geçerliliğini test etmek için kullanmışlardır. Pearce, Moscardo ve Ross (1996) ve Ap ve Crompton (1998) bu alandaki önceki çalışmaları değerlendirmişler ve başarılı gözlemler sonucunda bu teoriyi öne sürmüşlerdir. Araştırmacılar sosyal değişim teorisini, ekonomik gelişmelerin algıları ve kişisel faydalar arasındaki ilişkiyi açıklamışlardır. Halkın turizme karşı tutumlarını incelemede sosyal değişim teorisi, turizm geliştiricileri, tur operatörleri, turistlere sağlanan kaynaklar gibi kendilerine de hizmetleri karşılığında bireysel faydalar sağlamayı ummaktadırlar.

Sosyal değişim teorisi, turizme olan desteğin yerel halkın turizmin etkisini nasıl algıladığına bağlı olduğunu açıklamak için kullanılmaktadır. Bu teori ayrıca, turizmin algılanan etkisini biçimlendiren dört faktör arasındaki ilişkiyi de açıklar. Bunlar; ekonomik kazanç, turizm kaynaklarını kullanma, yaşama süresi ve çevreye karşı davranışlardır (Jurowski vd., 1997).

Yerel halk turizmi sosyal değişim teorisi ile değerlendirdiğinde onlar için önemli olan, onların sağladığı hizmetler karşılığında elde ettikleri fayda ve maliyetlerdir. Bu yüzden, yerel halk kendilerinin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak ve halkının iyi olmasını sağlamak için turizm gelişimini önemsemektedirler (Ap, 1992, s.670). Sosyal değişim teorisine göre yerel halk, turizm sonucu istenmeyen ve kabullenilmeyecek maliyetlerin olmayacağına inandığı takdirde turistlerle kaynak değişimlerinde bulunacaktır.

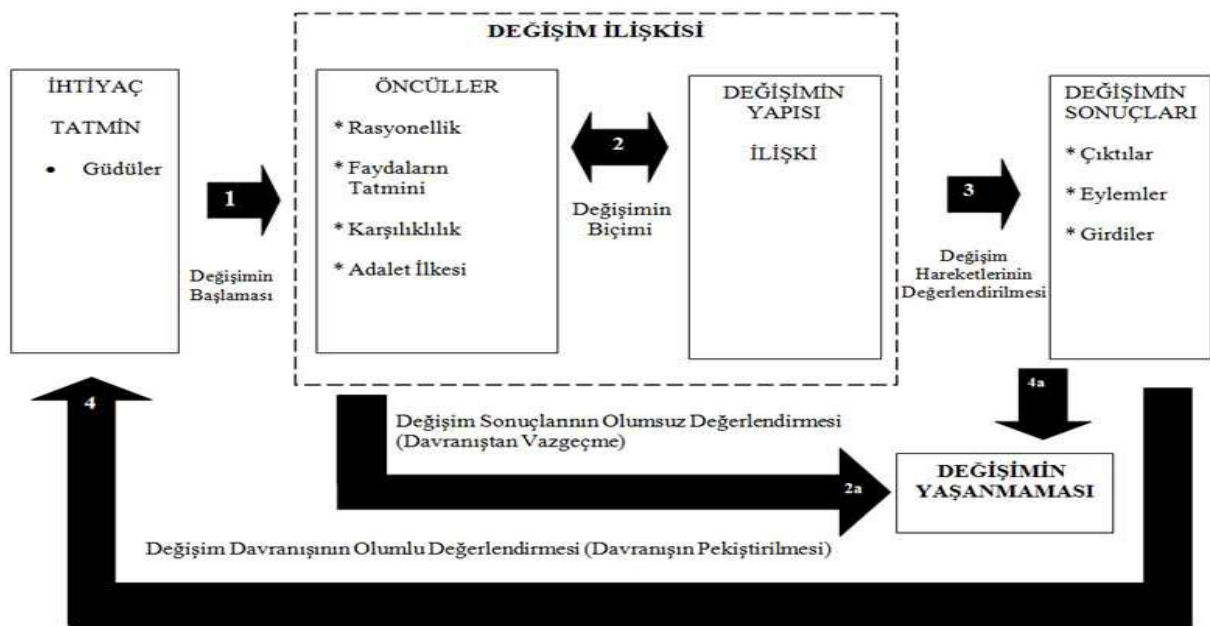
Değişimin ana motivesi halkın ekonomik faydalarının gelişimidir. Faydalar maliyetlerden fazla olduğunda, kişiler turizm gelişimi konusunda pozitif bir tutum sergileyeceklerdir. Algılanan faydalar kabul edilemeyecek seviyeye ulaştığında ise, turizmin negatif algıları ortaya çıkması muhtemeldir. Mathieson ve Wall'a (1982) göre, ev sahibi tarafından turistlere karşı hem mekânsal hem zamansal olarak bir tolerans sınırları vardır. Turist sayıları arttıkça ve ekonomik etkiler pozitif olmaya devam ettikçe destinasyondaki turistlerin varlığı kabul edilmekte ve halk tarafından hoş karşılanmaktadır. Ancak bu sınır aşıldığında, kızgınlık, öfke ve sömürü gibi sayısız negatif tutumlar oluşmaktadır.

Turizmin tüm etkilerinin (ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel) farklı bileşenleri arasındaki ilişkiler, sosyal değişim teorisinin temelini oluşturmaktadır (Garcia, Verdugo ve Ruiz, 2008).. Sosyal değişim teorisi, Lévis-Strauss -Strauss (1969), Homans (1961), Blau (1964) ve Emerson (1972) çalışmalarından yararlanılarak Ap (1992) tarafından geliştirilmiştir. Bu teori, sadece belli koşullar sağlandığında kaynakların değişimini ifade etmektedir. Bu değiştirilen kaynaklar

ise materyal, sosyal ya da psikolojik olabilirler. Ap'ın Levi-Strauss, Homans, Blau, Emerson ve diğer araştırmacıların çalışmalarından faydalanarak geliştirdiği modelin ana bileşenleri;

- İhtiyaçların tatmini
- Değişim ilişkisi
- Değişimin sonuçları
- Değişimin yaşanmadığı durumdur.

Ap'ın geliştirmiş olduğu model aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 2.5 Sosyal Değişim Teorisi Modeli

Kaynak: Ap, John (1992), "Residents' Perceptions on Tourism Impacts", Annals of Tourism Research, Volume 19, Issue 4, s.67.

Ap bu modelde, aktörler arasındaki kaynakların değişimi yoluyla ilişki yaşandığını, aktörlerin bu ilişki aracılığıyla karşılıklı fayda sağladıklarını, yöre halkını değişime yönelten temel motive nedeninin toplumu sosyal ve ekonomik olarak ilerletmek olduğunu ve yerel halkın algı ve tutumlarının turizme yönelik davranışlarının bir belirleyicisi olduğunu varsaymıştır (Ap, 1992, s.669). John Ap' a göre: turizm gelişiminde ve halkı turizme çekmede amaç, hem yerel halk için hem de turizm aktörleri için fayda ve maliyeti dengesini en iyi şekilde kuran sonuçları sağlamaktır.

İlk aşama değişim sürecinin başlangıç noktasını temsil etmektedir. Bu aşamada, halk turizm gelişimi sürecine dâhil olmayı bir motive/ihtiyaç olarak görmektedir. Yerel halk motive/ihtiyaç varlığından haberdar olduktan sonra, değişim etkileşimi başlayacaktır. İlk süreçte belirtilen değişim etkileşiminin farkına varmaktadırlar. Başlangıç aşamasından sonra, ikinci aşama “değişim ilişkisi” aşaması başlamaktadır. Bu ilişkiye giriş dört fırsatın ya da öncül koşulların değerlendirilmesine bağlıdır. 1. Rasyonellik (ödül kazanma fırsatı), 2. Faydalardan tatmin olma (değişimden kaynaklanan memnuniyet seviyesi kazanma fırsatı), 3. Karşılıklılık (Eşit oranda ödül kazanma fırsatı) ve Adalet prensibi (adil ve eşit ödül kazanma fırsatı) (Ap, 1992, s.677). Değişim ilişkisi başlamadan önce koşulların sağlanması gerekmektedir, sağlanmadığı durumda halk modelde belirtilen 2a akışındaki gibi kaynakların değişimi gerçekleşmemektedir. Sosyal değişim sürecinin üçüncü aşaması ise, değişimin oluşumudur. Ap’a (1992) göre bu aşama, turizmin etkilerini halkın neden pozitif ya da negatif olarak algıladıklarını açıklama için bir temeldir. Bu değişim hareketlerinin değerlendirilmesi sürecidir. Son aşama ise değişimin sonuçlarının değerlendirilmesi, değişime yani döngüye tekrar girip girmeyeceği ilişkisidir. Modele göre değişimin sonuçları pozitif ya da negatif olarak değerlendirilmektedir. Ap (1992) değişimin sonucundan memnun olanlar değişimi de pozitif olarak algılamaktadır. Ama yine de, 4a akışında sonuçlar negatif olarak değerlendirilirse değişim davranışı devam etmeyecektir.

Sosyal değişim teorisinin yapılarına dayanan turizm gelişimine karşı halkın tepkilerine dair araştırmalar, faydalar, maliyetler, etkiler ve turizme destek algılarını ve aralarındaki ilişkiyi incelemiştir (Perdue vd. 1987; Ap 1990; Andereck ve Vogt 2000; Gürsoy vd. 2002; Jurowski vd. 1997; Lindberg ve Johnson 1997).

Perdue vd., (1987) 16 kırsal Colorado toplulukları üzerinde algılanan etkiler ile turizm gelişimi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışmada, turizm gelişimi desteği algılanan pozitif ya da negatif etkilerle pozitif ya da negatif olarak ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Turco (1998) Amerika’nın New Meksiko eyaletinde uluslararası bir turist aktivitesi olan balon festivalinde, halkın turizm gelişimine ilişkin maliyet ve fayda algılarını araştırmıştır. Sosyal faydaların, sosyal maliyetleri aştığına inananların turizm gelişimine destek verdikleri sonucuna varılmıştır.

Ward ve Berno’nun (2011) çalışması ise, sosyal değişim teorisinin turistlere yönelik tutumu tahmin etmesinin ötesinde, bütünleşmiş davranış teorisi ve ilişki hipotezini birleştirmektedir. Araştırmada turizme yönelik olumlu tutumların endüstrideki işverenlerce tahmin edilebileceği varsayılmıştır. Daha sık ve tatmin edici uluslararası ilişkinin tehdit algısını düşürüp, daha olumlu basmakalıp ve daha az gruplar arası kaygının pozitif tutumu tahminleyebileceği

varsayılmıştır. Sonuçta hiyerarşik regresyon analizinin tüm hipotezleri desteklediği görülmüştür.

2.5 Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti

Turizm gelişimine yönelik pozitif tutum, yerel halkın memnuniyeti ve ziyaretçi tekrarı için oldukça önemlidir. Turizm aktörlerinin memnuniyeti sosyal değişim için bir gerekçe oluşturmaktadır. Memnuniyet, sosyal değişimin bir süreci olarak belirtilse de değişim ilişkisinde önemli bir yeri vardır. Houston ve Gassenheimer (1987) herhangi bir değişime başlama noktasını, memnuniyet ihtiyacı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Memnuniyet ihtiyacı bireyi bu değişim ilişkisine motive eder ve böylece kişi, diğer gruplarla değişime girmede istekli olmaktadır. Bu değişimin arkasındaki ana motive, halkın ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak ve gelişimini sağlayarak değişimden memnun kalmalarıdır (Ap, 1992, s.671).

2.6 Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum

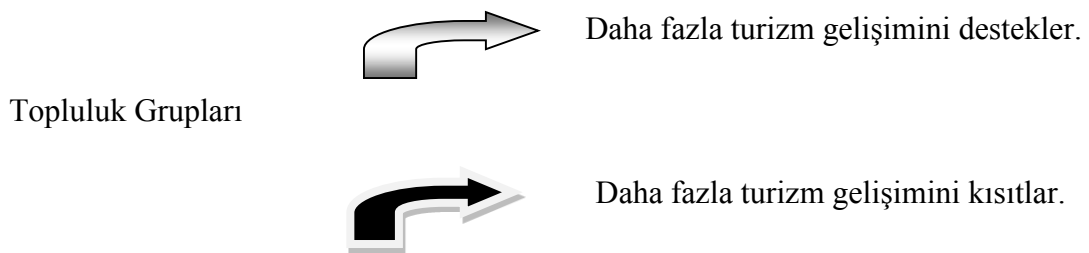
Turizm büyük oranda yerel halkın iyi niyetine bağlıdır, onların desteği başarılı, sürdürülebilir bir turizm gelişimi için gereklidir. Eğer yerel halkın turizm algısı olumlu ise turistlerle mübadeleye gönüllü olmakla birlikte turizm gelişmesine katkı da sağlayacaklardır. Turizm planlaması yapılırken yerel halkında fikri alınmalı ve onların desteği sağlanmalıdır. Bu şekilde öfke, dargınlık, kayıtsızlık, güvensizlik gibi turistlerle yerel halk arasında oluşabilecek hisler ve davranışlar önlenabilir (Yoon vd., 2001, s.364).

Yerel halkı turizm gelişim sürecine dâhil etmek, onların bu konudaki görüş ve önerilerini almak, fikir alışverişinde bulunmak ve gelecekteki turizm gelişmesini teşvik yönünde karşılıklı fikir alışverişi yapmak yerel halkın karar merkezlerini etkileyebilmesi ve kendilerini turizmin bir parçası olarak hissetmeleri açısından oldukça önemlidir. Eğer turizmin sürdürülebilir kılınması isteniyorsa planlanan turizmin, gelişme şekli, ölçeği ve konumu ile ilgili olarak yöre toplumunun kabulünü kazanması gerekmektedir (Avcıkurt, 2003). Gunn'a (1988) göre bu temel etmenin dikkate alınmaması durumunda turizmin geliştirilmesi ve turizm gelirlerinin artırılması veya diğer bir ifadeyle sürdürülebilir bir turizm gelişim modelinin hayata geçirilmesi imkânsızdır. Halka rağmen turizmi geliştirme çabası hiçbir anlam ifade etmez ve halkın istemediği hiçbir oluşum başarılı olamaz. Çünkü yerel toplumun değerleri ve beklentileri dikkate alınmadan yapılan planlar başarılı olamaz. Bu nedenledir ki, olumlu yönlerin artması, sürdürülebilir turizm şeklinin gerçekleşebilmesi ve olumlu etkilerin en üst düzeye çıkarılması

için planlama çalışmalarına yerel halkın mutlaka dâhil edilmesi ve onların görüş ve önerileri doğrultusunda şekillenmesinin sağlanması gerekmektedir.

Brunt ve Courtney (1999) turizmde başarılı bir gelişmenin sağlanması için, yerli halkın turizmi algılaması ve tutumunun iyi planlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Turizm gelişimini anlamak; yerel yönetimin, turizm endüstrisi ve yerel halk ile işbirliği içerisinde çalışmasını ve gelişim, planlama adına dikkatli bir plan yapmaları gereksinimi ile sonuçlanmaktadır. Yerel halkın gelişime dâhil edilmesi ve planlama sürecinde farklı bakış açılarına sahip çıkılması, sonrasında ortaya çıkacak birçok problemi öncesinde belirleyecek ve halkın endişelerini azaltacaktır. Williams ve Lawson' a (2001) göre ise yerel halkın turizme neden karşı oldukları ya da destekledikleri bilinirse, böyle alternatifleri desteklemeyi arttırmayı ve negatif sosyal etkileri azaltmaya yönelik gelişimleri belirlemek muhtemel olacaktır.

Bu nedenle yerel halkın turist ve turizm algısının incelenmesi, gelişim sürecine katılımını sağlayacak farkındalık ve desteğin yaratılması turizm gelişim projeleri ve süreçleri açısından oldukça önemli bir konudur. Bu nedenle bir destinasyonda turizm gelişiminin sağlanabilmesi, yerel halkın farkındalığının ve bilgi düzeyinin artırılması, yerel halk, kamu, yerel yönetimler ve sektör işbirliğinin ve bütünleşmesinin en üst düzeye çıkarılması ile mümkündür. (Duran ve Özkul, 2012). Çünkü herhangi bir gelişimin başarısı yerel halkın aktif desteğine bağlıdır. Aksi bir durum ise turizm gelişimini ya engeller ya da durdurur.

Şekil 2.6 Topluluğun Turizme Bakış Açısı

Kaynak: Andriotis, K. (2005), “Community Groups” Perceptions Of And Preferences For Tourism Development: Evidence From Crete, Journal Of Hospitality And Tourism Research, 29, s.79.

Tablo 2.6 Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesine İlişkin Modeller

Yazar	Bölge	Model ve Amaç	Sonuçlar
Gaining Residents Support for Tourism and Planning: Oviedo-Garcia, Castellanos-Verdugo ve Martin-Ruiz, 2007	İspanya'nın Güneyi Santiponce Bölgesi	Tutumları belirlemede sosyal değişim teorisi temelli yapısal bir model kullanılmıştır. Amaç, turizmden sağlanan kişisel faydanın seviyesinin halkın tutumuna etkilerini ve turizm plan ve gelişimine desteği belirlemektir.	Turizm planlamasına desteği ölçmeye yönelik oluşturulan modelde, turizmin algılanan ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel pozitif ve negatif etkilerin genel değerlendirilmeye etkisinin turizmden sağlanan faydalar ile ölçülmesi ve bu değişkenin de turizm gelişimine ve turizm planlamasına etkisi araştırılmıştır. Turizmden direkt olarak fayda sağlayanların, sağlamayanlara göre turizm algılarının daha olumlu oldukları sonucuna varılmıştır. Kişisel fayda sağlayanların turizm gelişimine daha fazla destek verirken, turizm planlamasına beklenen desteği vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia: Dyer, Gursoy, Sharma ve Carter, 2006	Avustralya Queensland Sunshine Sahili	Bölgedeki yerel halkın turizm etkileri algıları ve bu algıların turizm gelişimine desteğe etkisini belirlemek üzere bir ölçek aracılığı ile yapısal bir model geliştirmektedir.	Algılanan etki ölçeği beş faktördür: Negatif sosyo-ekonomik etki, pozitif sosyal etki, negatif sosyal etki, pozitif ekonomik etki ve pozitif kültürel etki olarak ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerin turizm gelişimi desteğine etkisi model olarak kabul edilmiştir. Algılanan pozitif ekonomik etkilerin halkın turizm gelişimine karşı tutumunu belirlemede etkili değişken olduğu sonucuna varılmıştır.
An Evaluation on The Attitudes of Residents in Georgetown Towards the Impacts of Tourism Development: Poh Ling, Jakpar, Johari, Than Myint ve Abdul Rani, 2011	Malezya Georgetown Eyaleti	Georgetown eyaletindeki halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarını belirlemede sosyal değişim teorisi temelli yapısal bir model kullanılmıştır. Amaç, Turizm gelişimi etkilerinin halkın turizmden sağladıkları kişisel faydaya etkisini ve turizm gelişimine desteği belirlemektir.	Turizm gelişimine yönelik tutumu belirlemeye yönelik oluşturulan modelde, Yerel halkın karakterleri, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizmin algılanan pozitif ve negatif etkilerin ek turizm gelişimine etkisi değişkenleri kullanılmıştır. Araştırmada, turizm gelişiminden sağlanan kişisel faydaların turizmin algılanan pozitif etkileri ile pozitif ilişkide ve turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine destek arasında pozitif ilişkide oldukları; turizmin algılanan negatif etkileri ile ek turizm gelişimine destek arasında negatif ilişkide ve turizm gelişiminden sağlanan kişisel faydalar ile turizm gelişimine desteğin pozitif ilişkide oldukları sonucuna varılmıştır.

Yazar	Bölge	Model ve Amaç	Sonuçlar
Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modeling: Yoon, Gursoy ve Chen, 2000	Norfolk/ Virginia Sahili/ Newport News Alanı	Dört turizm etkisi faktörlerin toplam etkisi üzerine yapısal etkilerini incelemek ve halkın turizm gelişimine yönelik tutumları belirlemek adına, LISREL yöntemi kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi ve Yapısal Eşitlik Modeli uygulanmıştır.	Ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler ile toplam etkiler değişkeni ve turizm gelişimine destek yapıları yapısal eşitlik modeli ile analiz edilmiştir. Dört faktörün toplam etki üzerine etkisi incelenmiş ve toplam etkinin ise gelişime desteği araştırılmıştır. Faktörler ile turizm gelişimi arasındaki ilişki toplam etki ile sağlanmıştır. Ekonomik ve kültürel etkilerin toplam turizm etkisi ile pozitif ilişkide iken, sosyal ve çevresel etkilerin toplam turizm etkileri ile negatif ilişkide oldukları sonucuna varılmıştır. Turizm gelişimi ile birlikte sosyal ve çevresel maliyetlerden dolayı endişe duyulmuştur. Duyulan endişeden dolayı turizm gelişimine destek az verilmiştir.
Residents' Attitudes Towards Tourism Development in The Spanish Province of Huelva: Vargas-Sanchez, Plaza-Mejia, Porras-Bueno, 2009	İspanya Huelva	İspanya-Huelva bölgesindeki halkın turizm gelişimine ilişkin tutumlarını belirlemek ve tutumları belirleme adına değişkenlere karar vermek amacıyla Ko ve Stewart (2002) modelinden faydalanılarak çalışma yapılmıştır.	Demografik değişkenlerden ailenin geliri, halkın gelişime dâhil edilmesi ile oluşan memnuniyet, faydaların maliyetleri aşması, pozitif çevresel etkilerin gelişimi, algılanan pozitif etkiler ile turizm gelişimine ilişkin tutum arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmışken; çoğu araştırmanın aksine, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama (kişisel iş ilişkisi) ile turizm gelişimine ilişkin tutum arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Residents' Perceptions of Tourism Impact and Their Support for Tourism Development: The Case Study of Cuc Phuong National Park, Ninh Binh Province, Vietnam: Hong Long ve Kayat, 2011	Cuc Phuong Ulusal Parkı Vietnam	Sosyal değişim teorisini temel alarak, turizmin etkileri algısı ve turizm gelişimine destek arasındaki ilişki üzerine çalışılmıştır. Üstelik demografik değişkenlerin tutum ve desteği nasıl açıkladıklarını belirlemişlerdir.	Halkın sosyo-demografik değişkenlerinin turizmin etkileri algısına, turizm etkilerini değerlendirmeye ve turizm gelişimine desteği üzerine etkisi ve ayrıca algıların, değerlendirmelerin turizm gelişimine desteği incelenmiştir. Halkın genelini turizm gelişimine karşı pozitif bir tutum geliştirdikleri ve özellikle sosyo-kültürel, çevresel etkilerin olumlu algılandıkları, turizm gelişimine destek verdikleri sonucuna varılmıştır. Ama yine de, bu algıların sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaştığı, özellikle cinsiyet, yaş ve turizmin etkileri algıları faktörünün turizm gelişimine destek konusunda belirleyici oldukları kanaatine varılmıştır. İlginç olan ise, turizmi negatif olarak algılayanların da turizm gelişimine destek vermeleridir.

Yazar	Bölge	Model ve Amaç	Sonuçlar
Residents' Attitudes Towards Tourism Development A Structural Model via Akçakoca Sample: Duran ve Özkul, 2012	Türkiye Düzce Akçakoca	Çalışmanın amacı, Akçakoca ilçesindeki yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumlarını araştırmaya yönelik bir yapısal model sunmaktır.	Yerel halk tutumlarını etkileyen faktörler beş gizil yapıdan (turizmden fayda, sosyo-kültürel, çevresel, ekonomik etkiler ve uzun dönem planlama) oluşan bir model üzerinden sınımlanmıştır. LJSREL yapısal eşitlik paket programı aracılığıyla sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç olarak, yerel halk desteği tüm yapılardan, özellikle turizmden fayda sağlama ve uzun dönem planlama faktörleri arasındaki ilişki düzeyinden yüksek oranda etkilenmiştir.
Resident Attitudes Toward Heritage Tourism Development: Fu-Chen ve Chun-Chen, 2010	Güney Tayvan Tainan Şehri	Topluluğa bağlılık, ekonomik bağlılık, turizmin algılanan pozitif etkileri, algılanan negatif etkiler ve turizm gelişimi desteği arasındaki ilişkileri incelemek üzere yapısal eşitlik modeli tekniğinden faydalanılmıştır.	Topluluğa bağlılık ve turizme ekonomik bağlılık değişkenlerinin turizmin pozitif algısı üzerinde önemli etkileri bulunduğu ve turizm gelişimine desteği de etkilediği sonucuna varılmıştır. Turizme ekonomik bağlılığın turizm gelişimine yönelik algıda pozitif etki bıraktığı ve dolayısıyla turizm gelişimine de destek verdikleri sonucuna varılmıştır. Negatif turizm etkisinin turizm gelişimine destek için negatif bir etki yarattığı belirlenmiştir. Topluluğa bağlılık faktörünün ekonomik bağlılık faktörüne oranla turizm gelişimine destek konusunda daha önemli ve pozitif yönde etkisi olduğu gözlemlenmiştir.
Influence Analysis of Community Resident Support for Sustainable Tourism Development: Hung Lee Tsung, 2012	Tayvan Güneybatısı Cigu Sulak Alan	Amaç, Cigu alanında yaşayan yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumlarını topluluğa bağlılık, toplum katılımı, algılanan faydalar, algılanan maliyetler ve turizm gelişimi desteği gizli değişkenlerini kullanarak belirlemektir.	Topluluğa bağlılık ve toplum katılımı sürdürülebilir turizm gelişimini etkilemede önemli faktörler olduğu sonucuna varılmıştır. Algılanan faydalar değişkeninin topluluğa bağlılık ve turizm gelişimi desteği arasındaki ilişkiyi etkilediği sonucuna varılmıştır.
Nunkoo, GURSOY, G. Chi, 2009	Küçük Adalar	Amaç küçük adalarda yaşayan halkın turizm gelişimine yönelik tutumunu ölçmektir.	Dört bağımsız değişken (Algılanan güç seviyesi, mesleki kimlik, topluluğa bağlılık, turizme bağlılık) cinsiyet ve yerel ekonomi ara bulucu değişken ve iki ek yapıldan (algılanan pozitif ve negatif etkiler) olan bir model öne sürülmüştür.

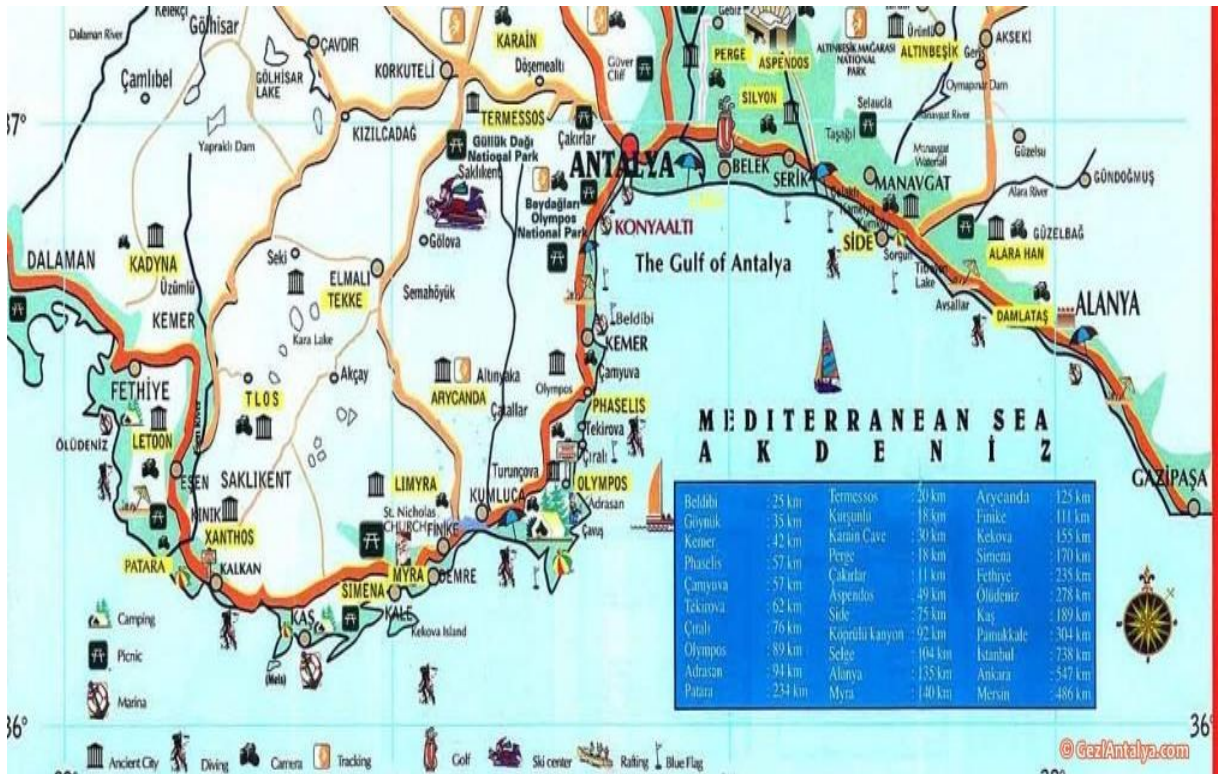
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL HALKIN TURİZM GELİŞİMİNE İLİŞKİN TUTUMLARINI İNCELEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1 Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Tez çalışmasının amacı farklı gelişim düzeylerine sahip olan turizm destinasyonlarında yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu, ele alınan gözlenen değişkenler (turizmin algılanan pozitif etkileri ve turizmin algılanan negatif etkileri, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti) yardımıyla bir model içerisinde test etmektir.

Araştırma kapsamına Antalya ili Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik destinasyonlarında yaşayan yerel halk dâhil edilmiş ve görüşleri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma kapsamına giren Antalya yılın tüm ayı devam eden turizm hareketleri ile ülkemizin en önemli turizm destinasyonlarından biri haline gelmiştir. Ülke genelinde en çok ziyaretçi ağırlayan Antalya, turizm sektörünün öncüsü konumundadır ve Türkiye'nin turizm başkenti olarak bilinmektedir. Ülke turizminin öncüleri arasında yer alan ve turistik potansiyeli yüksek olan Antalya İline her yıl kara, deniz ve özellikle havayolu ile çok sayıda turist gelmektedir. Merkez, Konyaaltı, Döşemealtı, Kepez, Kemer, Serik, Manavgat, Muratpaşa, Alanya ve Demre, Kaş, kalkan ve Gazipaşa ilçelerinde Bakanlar Kurulunca ilan edilmiş toplam 24 adet Turizm Merkezi bulunmaktadır. Kaş, yerli halkın ve sonradan olma yerli ve yabancı "Kaşlıların" yaşadığı, yaklaşık 7200 nüfuslu, sırtını heybetli Toros Dağlarının yamacına dayayıp Akdeniz in mavi sularına kucak açmış küçük ve güzel bir turistik kasabadır (<http://www.kas.bel.tr/kas-belediyesi-kasin-tarihcesi/190>). Kalkan ise Antalya'nın batısında, Kaş'a bağlı turistik bir beldedir. Her yıl binlerce turist ağırlayan Manavgat ilçesinde ise turizm en çok istihdam yaratan iş koludur. Antalya doğusunda yer alan ve Belek, Kadriye, Boğazkent beldelerini barındıran Serik de Antalya'nın önemli bir turizm ve kongre turizmi merkezidir.

Şekil 3.1 Antalya Haritası

Kaynak: www.GeziAntalya.com

Butler 1980 yılında, ziyaretçi sayısı ve alt yapıyı dikkate alarak bir destinasyon bölgesinin gelişimini belli dönemlere ayırmış ve açıklamıştır. Butler turizm gelişimini altı aşamalı yaşam döngü modeli olarak formüle etmiştir. Bu modelde turistik bölgenin yaşam dönemi sırasıyla aşağıdaki evreleri kapsamaktadır. Bunlar: Keşif, Gelişme, Büyüme, Doygunluk ve Durgunluk, Gerileme/Yeniden Canlanma dönemleridir. Bu model ile Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik destinasyonlarının gelişim aşamaları incelenmiştir.

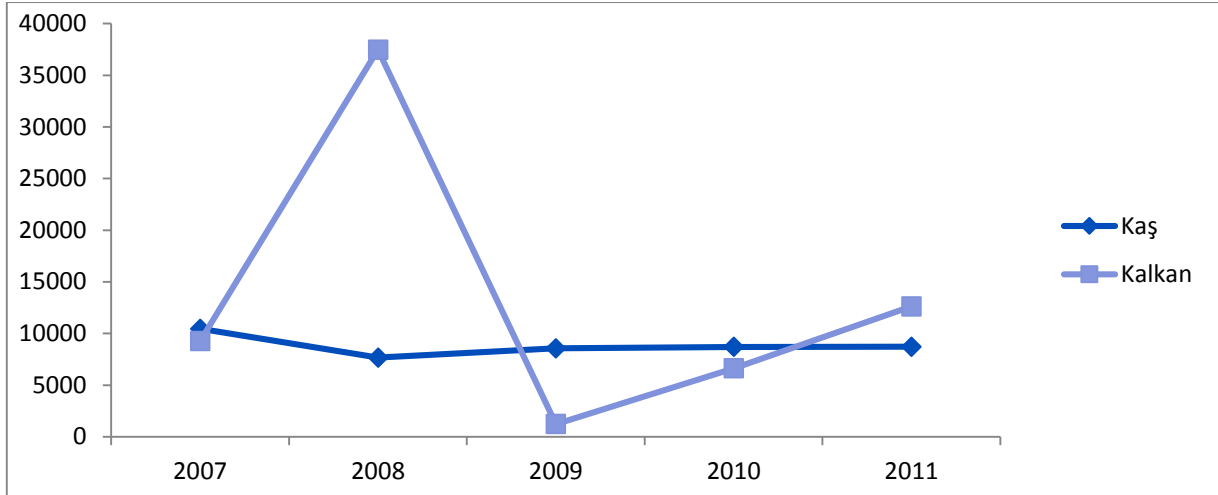
Tablo 3.1 Kaş-Kalkan'a Gelen Turistlerin İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Turist Sayıları

Yıllar	Kaş	Kalkan
2007	10445	9266
2008	7664	37477
2009	8558	1228
2010	8696	6626
2011	8718	12614

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, 2007-2011).

Yukarıdaki Tablo'da Kaş ve Kalkan'da İşletme belgeli tesislerde konaklayan yerli ve yabancı turist sayıları verilmiştir. Buna göre, Kaş'ta 2007 yılında toplamda 10.445, 2008

yılında 7.664, 2009 yılında 8.558, 2010 yılında 8.696, 2011 yılında 8718 yerli ve yabancı turist konaklarken, Kalkan’da 2007 yılında toplamda 9.266, 2008 yılında 37.477, 2009 yılında 1.228, 2010 yılında 6.626 ve 2011 yılında ise 12.614 yerli ve yabancı turist konaklamıştır.

Şekil 3.2 Yıllara Göre Turist Sayısı (Kaş-Kalkan)

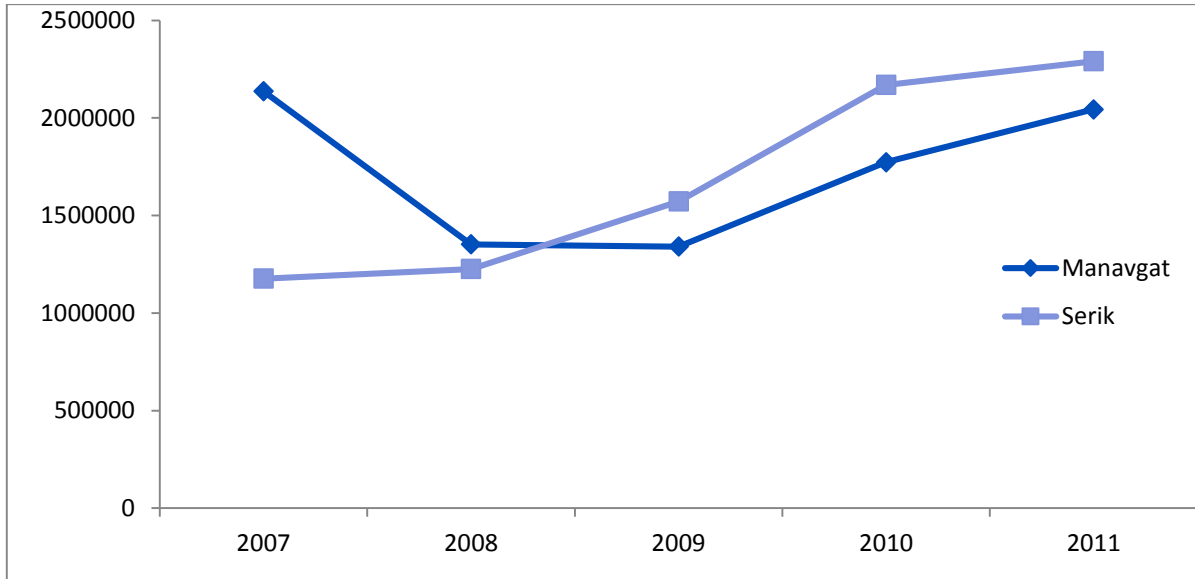
Destinasyon gelişimi aşamasını ayırt etmede Kültür ve Turizm Bakanlığının ilçeleri son beş yılda ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayıları baz alındığında, Kaş ve Kalkan bölgesinin Butler’ın (1980) ifade ettiği gerileme (düşüş) aşamasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 3.2 Manavgat-Serik’e Gelen Turistlerin İşletme Belgeli Konaklama Tesislerindeki Turist Sayıları

Yıllar	Manavgat	Serik
2007	2136391	1176647
2008	1351842	1225969
2009	1341001	1572346
2010	1772856	2168916
2011	2043674	2290524

Kaynak: (Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri,2007-2011).

Yukarıdaki Tablo’da Manavgat ve Serik’te ve Kalkan’da İşletme belgeli tesislerde konaklayan yerli ve yabancı turist sayıları verilmiştir. Buna göre, Manavgat’ta 2007 yılında toplamda 2.136.391, 2008 yılında 1.351.842, 2009 yılında 1.341.001, 2010 yılında 1.772.856, 2011 yılında 2.043.674 yerli ve yabancı turist konaklarken, Serik’te ise 2007 yılında toplamda 1.176.647, 2008 yılında 1.225.969, 2009 yılında 1.572.346, 2010 yılında 2.168.916 ve 2011 yılında ise 2.290.524 yerli ve yabancı turist konaklamıştır.

Şekil 3.3 Yıllara Göre Turist Sayısı (Manavgat-Serik)

Destinasyon gelişimi aşamasını ayırt etmede Kültür ve Turizm Bakanlığı son beş yıllık yerli ve yabancı turist sayıları verileri ölçek olarak kullanıldığında, Manavgat ve Serik bölgesinin gelişme aşamasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu iki turizm destinasyonu Butler'ın (1980) destinasyon yaşam seyri modelindeki belirleyicilerinden turist sayısına göre iki bölgeye ayrılmıştır. Farklı destinasyon yaşam dönemlerinde yer alan iki turizm bölgesinde yaşayan yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu incelemek için bir yapısal eşitlik modeli oluşturulmuş ve ilgili yazından elde edilen bilgiler ışığında oluşturulmuş hipotezler test edilmiştir. Hipotezlerin test edilmesi için Kaş- Kalkan (270 kişi) ve Manavgat- Serik (250 kişi) ilçelerinde yaşayan toplam 520 kişilik bir örneklem kullanılmıştır.

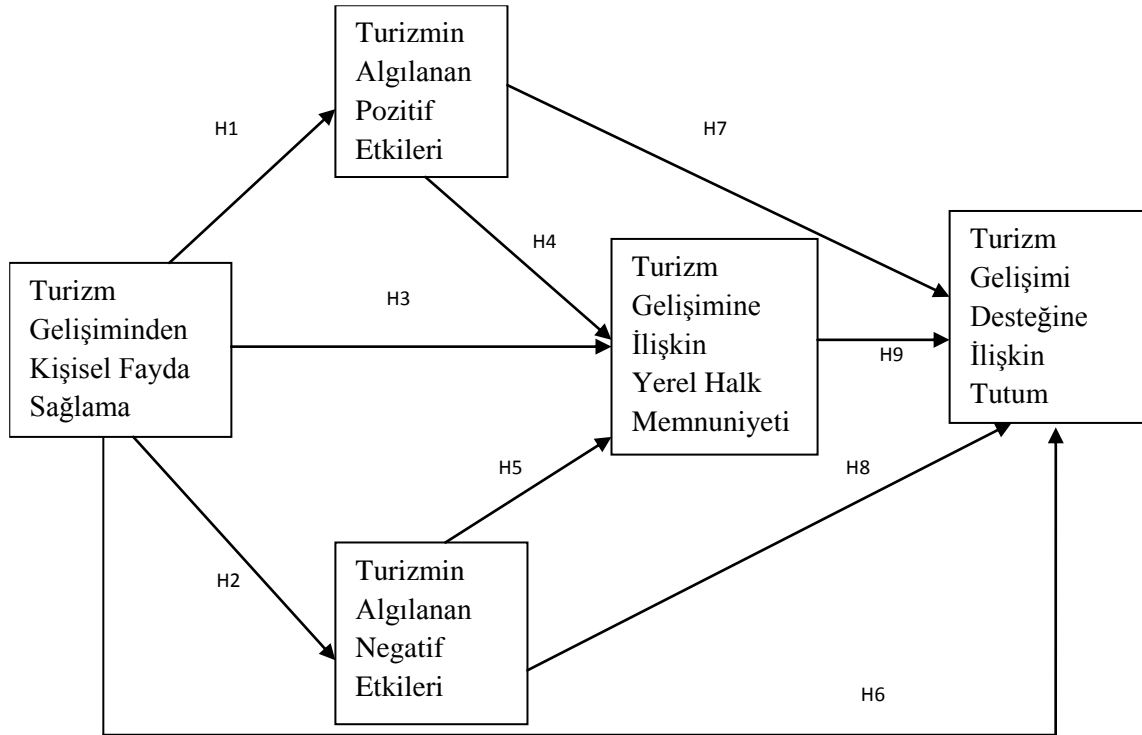
3.2 Araştırmanın Yöntemi

3.2.1 Araştırmanın Modeli ve Değişkenleri

Bu tez çalışmasında turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri ve turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti değişkenlerinin yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum ile nasıl ilişkilendirildiğine dair geliştirilen kuramsal bir model iki bölge için ayrı ayrı test edilmiş ve değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve karşılaştırılmıştır (Şekil 3.4).

Araştırma modelindeki değişkenler arasındaki ilişkiler sosyal değişim teorisi temelini oluşturan turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama faktörü, turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri, turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ve yerel

halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumdur. Şekilde görüldüğü gibi turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizmin algılanan pozitif etkileri ve turizmin algılanan negatif etkileri turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti faktörünün tahmin edicileri durumunda olup, bu yapıların hepsi de yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu belirlemektedir. Araştırmanın hipotezleri ilgili yazın taraması sonucunda aşağıda oluşturulmuştur.

Şekil 3.4 Araştırmanın Modeli

Kaynak: Ko, D. W. ve Stewart, W. P., “A Structural Equation Model of Residents Attitudes for Tourism Development”, *Tourism Management*, 23, (2002). 521-530.

Turizm Gelişiminden Kişisel Fayda Sağlama

Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama değişkeni sosyal değişim teorisinin temelini oluşturmaktadır. Teorinin genel kapsamında “yarar” ilkesinin ön planda olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal değişim teorisi; yerel halkın turizm gelişimine olan desteğinin, turizme yönelik algıladıkları faydanın, turizmin neden olduğu maliyeti geçmediği sürece devam ettiğini ifade eder (Allen vd., 1994; Ap, 1992; Getz, 1994; Jurowski vd., 1997). Yerel halk, turizmi bu açıdan değerlendirdiğinde onlar için önemli olan, onların sağladığı hizmetler karşılığında elde ettikleri fayda ve maliyetlerdir. Algılanan fayda fazla olduğunda, kişiler turizmin algılanan etkileri konusunda pozitif bir tutum sergileyeceklerdir. Algılanan faydalar kabul edilemeyecek seviyeye ulaştığında ise, turizmin negatif algıları ortaya çıkması muhtemeldir.

Sosyal değişim teorisi temelini oluşturan turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama faktörü 1990'lardan beri turizm araştırmacıları tarafından incelenmiş ve çok sayıda çalışma yürütülmüştür (Allen vd., 1993; Andereck vd.,2005; Andriotis ve Vaughan, 2003; Ap, 1990, 1992; Getz, 1994; Gursoy, Jurowski, ve Uysal, 2002; Jurowski vd., 1997; Lindberg ve Johnson, 1997; McGehee ve Andereck, 2004; McGehee, Andereck, & Vogt, 2002; Sirakaya, Teye ve Sönmez, 2001, 2002; Yoon vd.,2001).

Mathieson ve Wall'a (1982) göre, ev sahibi tarafından turistlere karşı hem mekânsal hem zamansal olarak bir tolerans sınırları vardır. Algılanan faydalar ve ekonomik etkiler pozitif olmaya devam ettikçe, destinasyondaki turistlerin varlığı kabul edilmekte ve halk tarafından hoş karşılanmaktadır. Ancak bu sınır aşıldığında, algılanan faydalar kabul edilemeyecek aşamaya geldiğinde ise turizmin algılanan etkileri negatif olmakta ve kızgınlık, öfke, sömürü gibi sayısız negatif tutumlar oluşmaktadır.

Yoon vd., (2001) bu ilişkiyi benzer Şekilde açıklamaktadır; yerel halk kabul edilemeyecek bedeller ödemeksizin değişimden fayda sağlayacaklarına inandıkları zaman değişim ilişkisine girmektedirler. Yerel halk turizm gelişiminden fayda sağlayacaklarını düşündüklerinde, turizmin algılanan etkileri pozitif olacak fakat turizm gelişiminin maliyet yaratacağını düşündüklerinde ise, turizmin algılanan etkileri negatif olacaktır.

Getz (1994) İskoçya'da Spey vadisinde yaptığı çalışmasında, turizmin etkilerine karşı artan negatif tutumunun nedenine değinildiğinde halkın beklediği faydaları elde edemedikleri ya da beklentilerine uymadıkları ortaya çıkmıştır. Vargas-Sanchez, Plaza-Mejia, Porras-Bueno'nun (2009) İşpanya Huelva bölgesinde yaptıkları araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesi, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlayanların turizm etkilerini pozitif algıladıklarıdır. Poh Ling, Jakpar, Johari, Than Myint ve Abdul Rani'nin (2011 yılında Malezya bölgesinde yaptıkları çalışmalarının amacı, turizm gelişimi etkilerinin halkın turizmden sağladıkları kişisel faydaya etkisini belirlemektir. Araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan biri, turizm gelişiminden sağlanan kişisel faydaların turizmin algılanan pozitif etkileri ile pozitif ilişkide olduğudur.

H1: Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan pozitif etkileri arasında bir ilişki vardır.

H2: Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan negatif etkileri arasında bir ilişki vardır.

Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti

Turizm gelişimine yönelik pozitif tutum, yerel halkın memnuniyeti ve ziyaretçi tekrarı için oldukça önemlidir. Turizm paydaşlarının memnuniyeti sosyal değişim için bir gerekçe oluşturmaktadır. Houston ve Gassenheimer (1987) herhangi bir değişime başlama noktasını, memnuniyet ihtiyacı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Ap'a (1992) göre bu değişimin arkasındaki ana motive, halkın ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak ve gelişimini sağlayarak değişimden memnun kalmalarıdır.

Ko ve Stewart (2002) Kore'nin büyük bir iç turizm destinasyonu olan Cheju adasında yaşayan halkın turizm gelişimi algıları ve turizm gelişimine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve yerel halk memnuniyetinin turizm etkileri algısından etkilendikleri ve turizm gelişimi planlamasında faydalı olabileceği sonucuna varılmıştır. Vargas-Sanchez, Plaza-Mejia, Porras-Bueno'nun (2009) İspanya Huelva bölgesinde yaptıkları araştırmada, turizmin algılanan etkileri ile yerel halkın memnuniyet derecesi arasındaki ilişki Yapısal Eşitlik Modeli ile incelenmiştir. Çalışmada Ko ve Stewart (2002) modelinden faydalanılmıştır. Algılanan pozitif etkilerin memnuniyeti olumlu yönde etkilediği ve negatif etkilerin turizm gelişimine destek arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu sonucuna varılmıştır.

H3: Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında bir ilişki vardır.

H4: Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında bir ilişki vardır.

H5: Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında bir ilişki vardır.

Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum

Yerel halkın desteği sürdürülebilir turizm gelişimi için oldukça önemlidir (Chen, 2001; Ramchander, 2004). Turizm bilginleri, turizm endüstrisinin başarılı gelişimi adına yerel halkın desteğini kazanmanın öneminin farkına varmıştır. Turizmin gelişmesi, sürdürülebilir olması ve başarılı bir uygulama için yerli halkın desteği esastır. Turizm endüstrisinde istenilen başarıya ulaşabilmek için yerli halkın turizm gelişimine yönelik tutumlarını nasıl geliştirdiklerini anlamak gerekmektedir (Jurowski vd., 1997).

Cengiz ve Kırkbir'e (2007) göre, yerel halk turizmin farklı etki alanlarındaki sonuçlarının olumlu taraflarının, olumsuz yönlerinden daha fazla olacağı fikrine sahip olursa, turizm gelişim

sürecine dâhil olacak ve turizm gelişimine destek verecektir. Nunkoo ve Ramkissoon (2010), araştırmalarında sosyal değişim teorisi temelinde, Mauritiana' ya bağlı bir kıyı köyü olan Grand-Baie' de yerel halkın turizmin gelişimini desteklemelerine ilişkin yapısal bir model geliştirip test etmişlerdir. Yerel halkın turizme yönelik pozitif ve negatif tutumlarında, komşuluk şartları ve toplumsal hizmetler önemli belirleyiciler olarak tespit edilmiştir. Halkın daha büyük bir kesiminin turizmin pozitif yönlerini algılamaları sebebiyle turizmi destekledikleri belirlenmiştir.

Perdue, Long ve Allen (1990) çalışmasında, daha fazla turisti destinasyonlarına çekmeyi isteyip istemedikleri yerel halka sorularak, halkın turizm gelişimine destekleri ölçülmüştür ve 16 Colorado kırsal topluluklardan edindikleri bilgileri kullanarak bir model geliştirmişlerdir. Çalışmada, turizme karşı pozitif tutum ve turizmden sağladıkları kişisel fayda ile daha fazla turisti çekmeye destek vermeleri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

McGehee vd., (2002) Arizona'da bulunan on iki değişik toplum üzerinde yaptıkları çalışma ile sosyal değişim teorisi kapsamında turizm gelişiminden bireysel fayda sağlama ile turizm gelişimine destek olma faktörleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre turizmden bireysel olarak fayda sağlayan yerel halkın turizm kavramına yönelik olumlu bir algıya sahip oldukları ve turizm gelişim sürecine destek verdikleri belirlenmiştir.

Jurowski vd., (1987) Virginia'da yaptıkları araştırmada değişim maddesi olarak ekonomik kazanç potansiyelinin, halkın gelişim desteği üzerine direkt ve pozitif olarak etkisini bulmuşlardır. Getz (1994) İskoçya'da Spey vadisinde yaptığı çalışmasında, turizm gelişimine karşı artan negatif tutumunun nedenine değinildiğinde halkın beklediği faydaları elde edemedikleri ya da beklentilerine uymadıkları ortaya çıkmıştır.

Altunel (2009) çalışması yerel halkın turizme ve turizmin gelişmesine verdiği faktörleri belirlemek amacıyla Alaçatı Belediyesi'nde gerçekleştirilmiştir. Turizmin gelişmesine verilen destekle turizm faydalarının algısı ve yerel yönetimlerin planlamalarına karşı halkın tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Turizm planlamasına verilen destekle de turizm zararlarının algısı, yerel yönetimlerin planlamalarına karşı halkın tutumu ve turizm gelişmesine verilen destek arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır.

Halk tarafından algılanan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel kaynakların değişimleri yerel halkın turizm gelişimine destek vermesinde önemli bir rol oynamaktadır. Turizm araştırmacıları yerel halkın turizme desteğinin ekonomik (Perdue vd., 1990), sosyal (Fesenmaier vd., 1996), kültürel (Murphy, 1985) ve çevresel (Liu vd., 1987) sonuçlara göre

şekilleneceği kanaatindedirler. Turizm sonucu oluşan etkilerin toplamına “algılanan toplam turizm etkisi” denilir. Toplam turizm etkisi de turizme olan desteği şekillendirir (McCool ve Martin, 1994, s.30). Cengiz ve Kırkbir (2007) Bodrum’ da yaptıkları araştırmada dört turizm etki faktörünün toplam turizm etkisi ve yerel halkın turizme desteği değişkenleri üzerindeki yapısal etkilerini turizm gelişimi bağlamında incelemiştir. Turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkisinin turizmin toplam etkisini pozitif yönde etkilediği ve turizmin toplam etkisinin de yerel halkın turizm desteğini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Oviedo-Garcia, Castellanos-Verdugo ve Martin-Ruiz (2007) çalışmasında amaç, İspanya’nın güneyi Santiponce bölgesinde, turizmden sağlanan kişisel faydanın seviyesinin halkın tutumuna etkilerini ve turizm plan ve gelişimine desteğini belirlemektir. Araştırmada, turizmden direkt olarak fayda sağlayanların, sağlamayanlara göre turizm algılarının daha olumlu oldukları sonucuna varılmıştır. Kişisel fayda sağlayanların turizm gelişimine daha fazla destek verirken, turizm planlamasına beklenen desteği vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dyer, Gursoy, Sharma ve Carter (2006) Avustralya’da yaptıkları çalışmada, negatif sosyo-ekonomik etki, pozitif sosyal etki, negatif sosyal etki, pozitif ekonomik etki ve pozitif kültürel etki faktörlerinin turizm gelişimi desteğine etkisi model olarak kabul edilmiştir. Algılanan pozitif ekonomik etkilerin halkın turizm gelişimine karşı tutumunu belirlemede en etkili değişken olduğu sonucuna varılmıştır.

Poh Ling, Jakpar, Johari, Than Myint ve Abdul Rani’nin (2011) Malezya’nın Georgetown eyaletindeki araştırmalarında, turizm gelişiminden sağlanan kişisel faydaların turizmin algılanan pozitif etkileri ile pozitif ilişkide ve turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine destek arasında pozitif ilişkide oldukları; turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimine destek arasında negatif ilişkide ve turizm gelişiminden sağlanan kişisel faydalar ile turizm gelişimine desteğin pozitif ilişkide oldukları sonucuna varılmıştır.

Belirli negatif etkilere rağmen turizm gelişimi desteği çalışmalarda vurgulanmıştır. (Belisle ve Hoy 1980; Milman ve Pizam 1988; Rothman 1978; Tyrell ve Spaulding 1984). Bu yöndeki araştırmaların sonucuna göre turizmin gelişmesi için yerli halkın turizm gelişimine destek vermesi hayati önem arz etmektedir.

Ko ve Stewart (2002) çalışmasında, beş gizli faktörler arasındaki (turizm gelişiminde bireysel fayda sağlama, algılanan pozitif etkiler, algılanan negatif etkiler, yerel halk memnuniyeti ve turizm gelişimine yönelik destek) ilişkiler analiz edilmiştir. Turizm gelişiminden sağlanan bireysel fayda ile turizm gelişimi desteği arasında pozitif bir ilişki

olduğu ve hem pozitif hem de negatif etkilerin turizm gelişimine yönelik değişen tutumlar üzerinde de direkt etki ettiği vurgulanmıştır. Yerel halk memnuniyetinin turizm etkileri algısından etkilendikleri ve turizm gelişimi desteği ve planlamasında faydalı olabileceği sonucuna varılmıştır.

H6: Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında bir ilişki vardır.

H7: Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında bir ilişki vardır.

H8: Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında bir ilişki vardır.

H9: Turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında bir ilişki vardır.

3.2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırma için verilerinin toplanması için belirlenen ana kütle, Antalya il sınırları içerisinde yer alan Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik ilçelerinde yaşayan yerel halktan oluşmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2013 yılı şubat ayı sonu itibariyle bu dört bölgede toplam 360.000 kişi yaşamaktadır. Araştırmanın örneklem sayısının belirlenmesinde Ryan'ın (1995) geliştirdiği model kullanılmıştır. Bu model şu şekildedir;

$$n = \frac{NPq}{(N-1)B^2 + Pq} \cdot \frac{1}{Z^2}$$

Basit tesadüfi örneklem seçiminde % 5 hata oranı ile ulaşılması gereken sayı 384 kişi olarak ifade belirlenmiştir. Bu doğrultuda veri toplama aracı olan anketler belirtilen dönemde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmaya katılımında gönüllü olan 520 kişiye uygulanmıştır. Örneklem ana kütle temsil gücüne sahiptir.

3.2.3 Veri Toplama Aracı

İlgili yazın incelemesinden sonra çalışma için bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Ölçek, turizmin algılanan pozitif etkilerini, turizmin algılanan negatif etkilerini, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ve turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumu ölçmeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır.

Yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum ölçeği, Turizmin etkileri (13 madde), Kişisel fayda sağlama (3 madde), Yerel halk memnuniyeti (4 madde), Turizm gelişimi desteği (4 madde) ile oluşturulmuştur. Turizm gelişimine ilişkin yerel halkın tutumlarına dair cevaplar 5'li Likert tipi ölçek ile değerlendirilmiştir. Bu ölçekte kullanılan maddeler Hong Long, 2012; Andreck ve Vogt, 2012; Oviedo-Garcia vd., 2007; Long ve Kayat, 2011; Altıntaş, 2010; Yoon vd.; 2001; Chen & Chen 2010; Golzardi vd., 2012; Dyer vd., 2006; Johnson ve Akış, 1993; Oviedo-Garcia vd., 2007; Vargas Sanchez vd., 2009; Ritchie ve Inkari 2006; Lankford ve Howard, 1994 çalışmalarından yararlanılmıştır.

Anket örnekleme uygulanmadan önce, Mart ve Nisan aylarında Antalya il merkezinde yaşayan yerel halk ile (150 kişi) bir pilot çalışması yürütülmüştür. Bu anket maddeleri ve Likert ölçekleri Cronbach's alpha, kayıp veri yüzde oranı, ortalama, Standard sapma, çarpıklık, basıklık, korelasyon katsayıları ve faktör yükleri incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum ölçeği yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların profillerini belirlemek üzere; cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, meslek ve yörede yaşam süreleri, turistlerle etkileşim ile ilgili kapalı uçlu toplamda yedi adet ve doğum yeri ile ilgili bir adet açık uçlu soru oluşturmaktadır. Ankette kullanılan ölçeğin boyutları ve ifadelerin alındığı kaynak çalışmalar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3.3 Ankette Kullanılan Ölçek ve İfadeler

Değişkenler	Kaynak Çalışmalar
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri	
•Turizm, yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır	Andereck ve Vogt, 2012
•Turizm, yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaktadır.	Hong Long, 2012
• Turizm, yerel halka ekonomik kazanç sağlamaktadır.	Andereck & Vogt, 2012
• Turizm, yerel ekonomiyi desteklemede en önemli sektörlerden biridir.	Hong Long, 2012 Yoon vd.; 2001 Chen & Chen 2010
• Turizm, doğal çevrenin korunmasına ve gelişimine katkıda bulunmaktadır.	Hong Long, 2012
• Turizm, gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	Long & Kayat, 2011 Golzardi vd., 2012
Turizmin Algılanan Negatif Etkileri	
• Turizm, yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz etkilemektedir.	Long & Kayat, 2011
• Turizm, yerel halkın kültürel değerlerinin yok olmasına neden olmaktadır.	Hong Long, 2012
• Turizm, suç, fuhuş, uyuşturucu, kumar oynama gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	Hong Long, 2012
• Turizm, yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	Yoon vd.,2001; Chen & Chen, 2010;
• Turizm, aşırı kalabalıklaşma, gürültü, trafik problemleri gibi sorunlar yaratmaktadır.	Dyer vd., 2006; Johnson & Akış, 1993; Hong Long 2012
• Turizm gelişimi, çevresel kirliliğe (çöp, atıklar, hava ve su) neden olmaktadır	Oviedo-Garcia vd., 2007
• Turizm, yörede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	Ritchie ve Inkari, 2006
Turizm Gelişiminden Kişisel Fayda Sağlama	
•Yöredeki turizm gelişiminden genel olarak ben de faydalanmaktayım.	Oviedo-Garcia vd., 2007
• Turizm gelişimi, benim işimi olumlu yönde etkilemektedir.	Altunel, 2009
• Yörede turizm olmazsa işlerim çok azalır.	Altunel, 2009
Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti	
• Turizm ile birlikte gelişen kamu hizmetlerinden memnunum.	Vargas Sanchez vd., 2009
• Turizmin yaratmış olduğu çevresel değişim ve gelişimden memnunum.	Vargas Sanchez vd., 2009
• Turizmin yöremize sağladığı ekonomik gelişmelerden memnunum.	Vargas Sanchez vd., 2009
• Turizmin yöremize sağladığı sosyal imkân ve olanaklardan memnunum.	Vargas Sanchez vd., 2009
Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum	
• Turizm, toplumumuzun önemli bir parçası olmaya devam etmelidir.	Wang vd., 2006
• Yörede, turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	Andereck ve Vogt 2012
• Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir	Andereck ve Vogt 2012 Oviedo-Garcia vd., 2007
• Yöredeki turizm gelişimini destekliyorum.	Hong Long, 2012; Çavuş ve Tanrısevdi, 2003

3.3 Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

3.3.1 Güvenilirlik Analizi

Psikometrik yazında, güvenilirlik ölçülerin hatadan bağımsız kalma derecesi olarak tanımlanır. Bir ölçeğin güvenilirliği söz konusu ölçekte yer alan tesadüfi (random) hatalarla ilgilidir (Hair vd., 1998). Bir değerlendirme aracının kullanılabilmesi için mutlaka bulunması gereken bir özelliği güvenilirliktir. Güvenilirlik deneklerden birinden diğerine ayrımın tutarlı ölçümüdür ve değerlendirme aracının üretkenliğini ve sürekliliğini gösterir. Güvenilir bir ölçek aynı yöntemle her araştırmacı tarafından, ölçülmek istenen özellikte değişiklik olmadığı sürece farklı zamanlarda aynı sonucu vermelidir. Bu çerçevede bir ölçeğin güvenilirliği, bir ölçümün belli bir dizi koşulda yinelenebilir olmasıdır. Bir ölçeğin güvenilirliğini test etmede farklı yöntemler vardır (Nunnally, 1978): test-tekrar test yöntemi (test-retest method), alternatif form yöntemi (alternatif form method) ve iç tutarlılık yöntemi (internal consistency method).

Test-tekrar test yönteminde aynı ölçüm aracı 3-5 hafta ara ile aynı denekler üzerinde uygulanır. Bu ölçüm sonuçları arasındaki korelasyon güvenilirliğin göstergesidir. Zaman içinde aynı sonuçları elde ederek ölçeğin istikrarlılığını değerlendirir. Burada ölçüm zamanları arasında ölçülen değişkenlerin istikrarlı kalması, öte yandan diğer koşulların da buna etki etmemesi zorunluluğu vardır. Bu koşulun her zaman yerine getirilmesi olanaklı olmadığından, test-tekrar test güvenilirliği çoğu kez olduğundan daha düşük düzeyde hesaplanır. Diğer yandan deneklerin ölçeği anımsamaları da test-tekrar test güvenilirliğini bozan bir başka unsurdur ve bu durumda beklenenden daha yüksek düzeyde güvenilirlik elde edilir. Bu yöntemin sosyal bilimler araştırmalarında kullanımı yaygın değildir (Özdamar, 2004). İkinci yöntem ise alternatif form yöntemidir. Bu yöntemde aynı anketin eşdeğer iki formatı geliştirilerek aynı örnekleme farklı zaman aralıklarında uygulanır. İki ölçüm arasındaki korelasyon güvenilirliğin göstergesidir. Bu diğer güvenilirlik ölçütlerinin pratik olmadığı durumlarda uygulanan bir yöntemdir.

İç tutarlılık yöntemi ise ölçek içindeki maddelerin homojenliği ile ilgilidir. Bu yöntemde bir ölçekte yer alan maddelerin korelasyon değerlerine bakılarak içsel tutarlılık analizi yapılır. Öncelikle bir ölçeğin içerdiği maddelerin bir bütün oluşturarak ölçümün üretkenliğini sağlaması gereklidir. Ölçeğin maddeleri birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde olup bir bütün oluşturmalıdırlar. Bunu sınamanın yöntemleri arasında yarıya bölme katsayısı, Kuder-Richardson yöntemi ve Cronbach alfa katsayısı hesaplaması kullanılmaktadır. Bunların hepsi bir ölçeğin içerdiği maddelerin birbirleriyle ilişkilerini gösterir. Yani eğer bir ölçek güvenilir ise, maddelerden elde edilen puanların ve tüm ölçekten elde edilen puanın birbirleriyle pozitif bağıntı göstermesi gereklidir ve güvenilirlik katsayısı yüksek bulunur. Sonuçta ölçeğin

maddelerinin aşağı yukarı aynı şeyi ölçtükleri ortaya konmuş olur. İç tutarlılığı ölçmede kullanılan en yaygın teknik ise, iç tutarlılık kapsamında hesaplanan Cronbach's Alfa değeridir. Bu değer, bir korelasyon katsayısı olarak yorumlanmasından dolayı sıfır ve bir arasında değişir. Ölçeğin güvenilir olduğunun gösterimi için Cronbach's Alfa değerinin 0,70'den büyük olması önerilir (Nunnally, 1978).

Araştırmada ölçeklerin güvenilirliğini göstermek için iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, araştırma verileri, açıklayıcı (exploratory) faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar ve her boyuta ait ifadelerin faktör yükleri, her boyuta (alt ölçeğe) ait Cronbach's Alfa değerleri ve tek boyutun varyansı açıklama oranı Tablo 3.4'te verilmiştir. SPSS programı yardımıyla yapılan güvenilirlik analizi sürecinde ölçeklerin iç tutarlılığını düşüren ve ifade-boyut (item to total) korelasyonunu ve/veya faktör yükleri düşük olan ifadeler ölçeklerden çıkarılmıştır. Bunun nedeni, düşük faktör yüküne ve düşük ifade-boyut (item-to-total) korelasyonuna sahip ifadelerin, ilgili kavramı ölçme olasılığının oldukça düşük olmasıdır (Özdamar, 2004). Bu bağlamda, yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum boyutu için ölçeğin güvenilirliğini düşüren, ifade-boyut korelasyonları ve/veya faktör yükleri düşük olan algılanan pozitif etkiler boyutuna ait 3 ifade, algılanan negatif etkiler boyutuna ait 3 ifade, yerel halk memnuniyeti boyutuna ait 1 ifade ölçekten çıkarılmıştır. Cronbach's Alfa değerleri yazında tavsiye edilen değerleri (0.70 ve üzeri) tatmin edilir derecede yakalamıştır ve ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir (Nunnally, 1978).

Tablo 3.4 Ölçüm Aracının Güvenilirliği İle İlgili Bulgular (Faktör Yükleri, Tek Boyutun Varyansı Açıklama Oranı)

Değişkenler		Faktör Yükleri	Tek boyutun varyansı Açıklama oranı
Turizmin Pozitif Etkileri $\alpha = 0,87$	P1:Turizm yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır .	,858	0,75
	P2:Turizm yerel ekonomiyi desteklemede en önemli sektörlerden biridir.	,878	
	P3: Turizm doğal çevrenin korunmasına ve gelişimine katkıda bulunmaktadır.	,853	
Turizmin Negatif Etkileri $\alpha = 0,82$	N1: Turizm, yerel halkın kültürel değerlerinin yok olmasına neden olmaktadır.	,841	0,64
	N2: Turizm, suç, fuhuş, uyuşturucu, kumar oynama gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	,814	
	N3: Turizm, yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını arttırmaktadır.	,832	
	N4: Turizm gelişimi, çevresel kirliliğe neden olmaktadır .	,718	
Kişisel Fayda Sağlama $\alpha = 0,84$	F1: Yöredeki turizm gelişiminden genel olarak ben de faydalanmaktayım.	,787	0,69
	F2: Turizm gelişimi, benim işimi olumlu yönde etkilemektedir.	,850	
	F3: Yörede turizm olmazsa işlerim çok azalır.	,849	
Yerel Halk Memnuniyeti $\alpha = 0,84$	M1: Turizmin yaratmış olduğu çevresel değişim ve gelişimden memnunum.	,841	0,66
	M2: Turizmin yöremize sağladığı ekonomik gelişmelerden memnunum.	,703	
	M3: Turizmin yöremize sağladığı sosyal imkân ve olanaklardan memnunum.	,874	
Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum $\alpha = 0,89$	D1: Turizm, toplumumuzun önemli bir parçası olmaya devam etmelidir.	,784	0,66
	D2: Yörede turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	,868	
	D3: Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	,855	
	D4: Yöredeki turizm gelişimini destekliyorum.	,736	

3.3.2 Geçerlilik Analizi

Bir ölçeğin güvenilir olması geçerliliğinin garantisi değildir. Geçerlilik için güvenilirlik bir şarttır, ancak yeterli değildir. Bir ölçeğin geçerliliği, ölçmek istenen özelliği ölçebilme niteliğidir (Nunnally, 1978). Yazında birçok geçerlilik ölçütünden söz edilmesine rağmen, en çok kullanılanları dört genel başlık altında toplamak mümkündür:

- Kapsam geçerliliği (Content Validity): Ölçme aracında bulunan ifadelerin ölçülmek istenen olguyu ölçmeye uygunluğu ve olguyu temsil etme gücüne sahip olma derecesi olarak ifade edilir.
- Görünüş geçerliliği (Face Validity): Bir veya birden fazla uzmanın görüşüne başvurularak ölçme aracının kullanılacağı araştırma sorunları için gerekli nitelikte veri toplayacak durumda olup olmadığı yönünde alınan bilgilerdir.
- Yakınsama (Convergent) geçerliliği: Aynı kavrama ilişkin bağımsız ölçütlerin yakınlaştığı ya da yüksek korelasyon gösterdiği durumlardır.
- Ayırışma (Discriminant) geçerliliği: Kavramsal olarak farklı boyutların ölçütlerden ayrılmasıdır.

İçerik ve yüzeysel olarak geçerli bir ölçümün geliştirilmesi, yazın taraması ile etkin bir ifade havuzunun oluşturulmasıyla ve uzmanların değerlendirmeleriyle mümkündür (Nunnally, 1978). Bu çalışmada, uygulanan ölçeklere ait ifadelerin ilgili literatürden alınmış olması, oluşumu ve uygulanması öncesinde öğretim üyelerinin ve yerel halkın görüşleri ve tavsiyelerinden yararlanılması ve ölçeklerin bu yönde geliştirilmesi kapsam ve yüzeysel geçerliliğin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Yakınsama ve ayırışma geçerliliğini test etmek için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve korelasyon analizi birlikte kullanılmıştır. Araştırma verilerine uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, yerel halkın turizme karşı tutumunu belirlemeye yönelik ifadeler beş farklı boyutta toplanmıştır. Bu durum korelasyon yapısı ile de tutarlıdır.

Tablo 3.4'te açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar ve ifadelerin korelasyon değerleri görülmektedir. Aynı faktör (boyut) içindeki ifadeler arasındaki korelasyonun yüksek olması yakınsama geçerliliğinin, değişik faktörler altında bulunan ifadeler arasındaki korelasyonun ise düşük olması ayırışma geçerliliğinin göstergesidir.

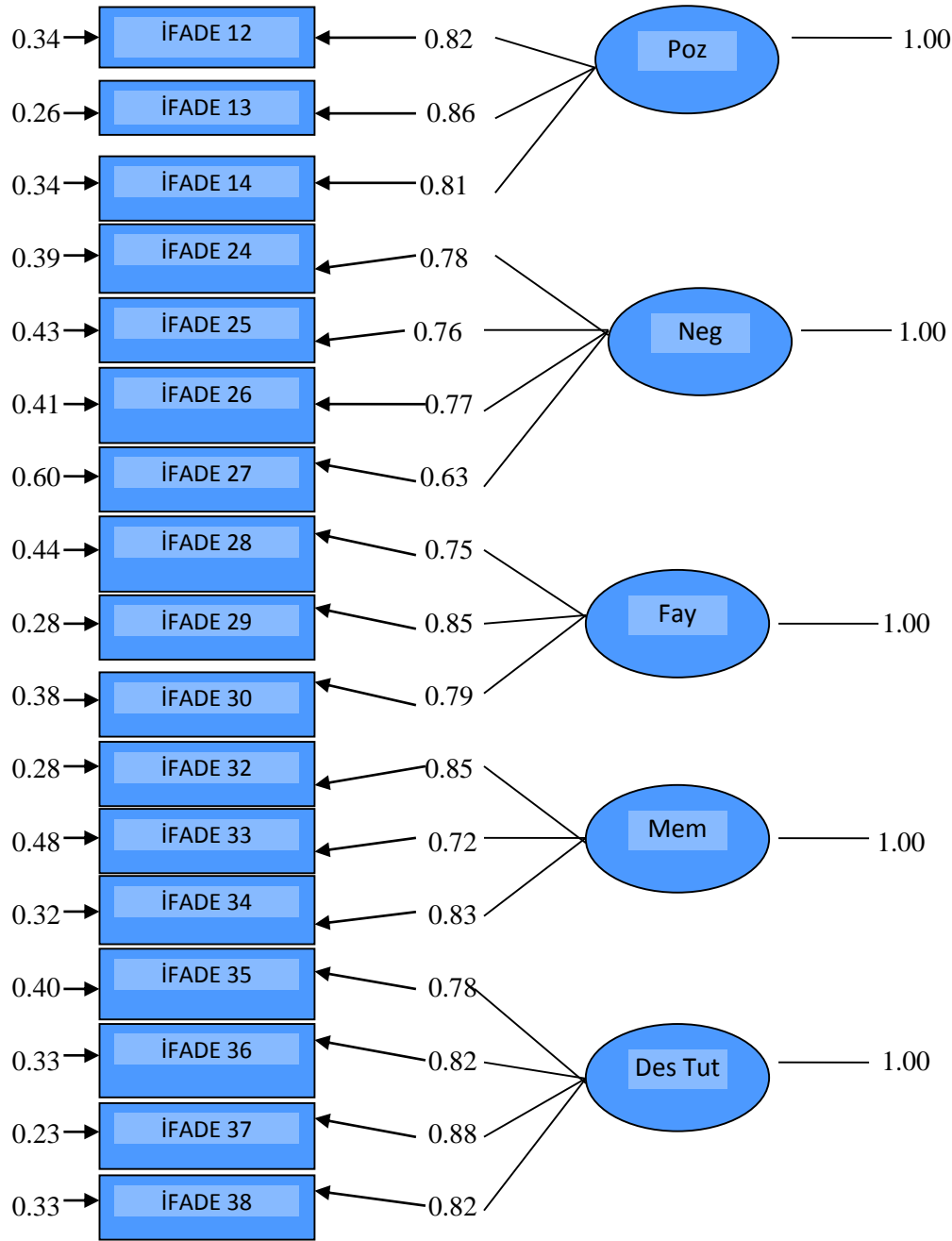
Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan boyutların geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi ile de teyit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, temel olarak faktörlerin verilerle uygunluğuna (fit) odaklıdır (Hair vd., 1998). Doğrulayıcı faktör analizi faktörler ile değişkenler

arasında yeteri düzeyde ilişkinin olup olmadığını, hangi değişkenlerin hangi faktörlerle ilişkili olduğunu ve faktörlerin birbirlerinden bağımsız olup olmadıklarını ortaya koyan katı bir istatistiksel yöntemdir (Özdamar, 2004). Açıklayıcı faktör analizi hangi değişken gruplarının hangi faktör ile yüksek derecede ilişkili olduğunu test etmek, doğrulayıcı faktör analizi ise belirlenen “k” sayıdaki faktöre katkıda bulunan değişken gruplarının bu faktörlerle yeterince temsil edilip edilmediğinin belirlenmesi için kullanılır. LISREL 8.7 programı yardımıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu ölçmeye yönelik hazırlanan ölçek için beş faktör modelinin uygunluğunu belirtmektedir (Şekil 3.5).

Ölçüm modeli, ölçeğin geçerliliğini test etmek için oluşturulmuştur. Şeklin altında yer alan uyum istatistikleri ise ölçüm modelinin kabul edilebilirliğini göstermektedir. Örneğin, modelin uyum iyiliği (GFI) değeri 0.94 ile kabul edilebilir düzeydedir. Normalize edilmiş uyum indeks (Normed fit index-NFI) değeri ise 0.96 ile oldukça tatmin edici düzeydedir. Ortalama kareli yaklaşım hatalarının karekökü (Root mean square error of approximation-RMSEA) değeri de 0.057 ile kabul edilen aralık olan 0.08 ve en üst eşik olan 0.1 ve altı değerler kapsamında yeterli görülmektedir. (Hair vd., 1998,s.634).

Tablo 3.5 Yerel Halkın Turizm Gelişimi Destegine İlişkin Tutum Ölçeği Korelasyon Tablosu

	Algılanan Pozitif Etkiler			Algılanan Negatif Etkiler				Kişisel Fayda Sağlama			Yerel Halk Memnuniyeti			Turizm Gelişim Destegine İlişkin Tutum			
	P1	P2	P3	N1	N2	N3	N4	F1	F2	F3	M1	M2	M3	DT1	DT2	DT3	DT4
P1	1,000	,702	,660	,057	,086	,026	,111	,270	,196	,170	,186	,218	,224	,269	,240	,257	,286
P2	,702	1,000	,699	,076	,112	,050	,164	,271	,171	,168	,139	,214	,137	,293	,297	,254	,274
P3	,660	,699	1,000	,039	,062	,067	,128	,295	,178	,229	,135	,262	,143	,332	,276	,289	,263
N1	,057	,076	,039	1,000	,610	,603	,476	,021	,041	,085	,161	,138	,163	,007	,018	,043	,032
N2	,086	,112	,062	,610	1,000	,571	,460	,018	,085	,108	,200	,142	,155	,032	,025	,042	,077
N3	,026	,050	,067	,603	,571	1,000	,506	,040	,027	,108	,212	,081	,198	,004	,011	,028	,055
N4	,111	,164	,128	,476	,460	,506	1,000	,021	,001	,057	,182	,174	,173	,061	,045	,069	,107
F1	,270	,271	,295	,021	,018	,040	,021	1,000	,631	,584	,281	,301	,273	,363	,316	,313	,427
F2	,196	,171	,178	,041	,085	,027	,001	,631	1,000	,677	,285	,267	,202	,357	,347	,378	,412
F3	,170	,168	,229	,085	,108	,108	,057	,584	,677	1,000	,246	,239	,208	,365	,239	,308	,358
M1	,186	,139	,135	,161	,200	,212	,182	,281	,285	,246	1,000	,588	,719	,340	,345	,379	,472
M2	,218	,214	,262	,138	,142	,081	,174	,301	,267	,239	,588	1,000	,590	,481	,395	,472	,464
M3	,224	,137	,143	,163	,155	,198	,173	,273	,202	,208	,719	,590	1,000	,320	,299	,375	,428
DT1	,269	,293	,332	,007	,032	,004	,061	,363	,357	,365	,340	,481	,320	1,000	,674	,662	,612
DT2	,240	,297	,276	,018	,025	,011	,045	,316	,347	,239	,345	,299	,674	1,000	,738	,641	,641
DT3	,257	,254	,289	,043	,042	,028	,069	,313	,378	,308	,379	,472	,375	,738	1,000	,730	,730
DT4	,286	,274	,263	,032	,077	,055	,107	,427	,412	,358	,472	,428	,641	,641	,730	1,000	,000

Ki-Kare= 295.23, df= 109, P-değeri= 0.00000, RMSEA=0.057, CFI= 0.98, NFI=0.96, GFI=0.94, AGFI=0.91

Şekil 3.5 Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum İfadeleri İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırma verilerine uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu belirlemeye yönelik ifadeler beş farklı faktörde (boyut) toplanmıştır. Tablo 3.5'te açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar ve ifadelerin korelasyon değerleri görülmektedir. Tabloda görülen korelasyon değerleri ayırışma ve yakınsama geçerliliğinin kanıtıdır.

3.4 Verilerin Analizi

Verilerin analizi ve tanımlayıcı istatistikleri için SPSS for Windows 19.0 paket programı kullanılmıştır. Hipotezlerin test edilmesi için oluşturulan hipotetik path modeli ise LISREL 8.7 ile analiz edilmiştir. Model parametrelerinin kestiriminde, maximum likelihood (en fazla olabilirlik) hesaplanmıştır. Veri setindeki eksik verilerin yerine serilerin ortalamaları yerleştirilmiştir. Ayrıca, veri setinde uç/aykırı değerler olup olmadığı incelenerek uç/aykırı değerlerin bulunmadığı gözlenmiş ve analizler 520 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

3.5 Araştırmanın Bulguları

3.5.1 Demografik Bulgular

Bu bölümde öncelikle araştırmaya katılan yerel halka ilişkin demografik bulgular sunulmuştur. Demografik değişkenlere ilişkin bulgular aşağıda Tablo 3.6.'da yüzde ve frekans dağılımları şeklinde sunulmuştur. Tablonun ardından demografik bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.6 Ankete Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

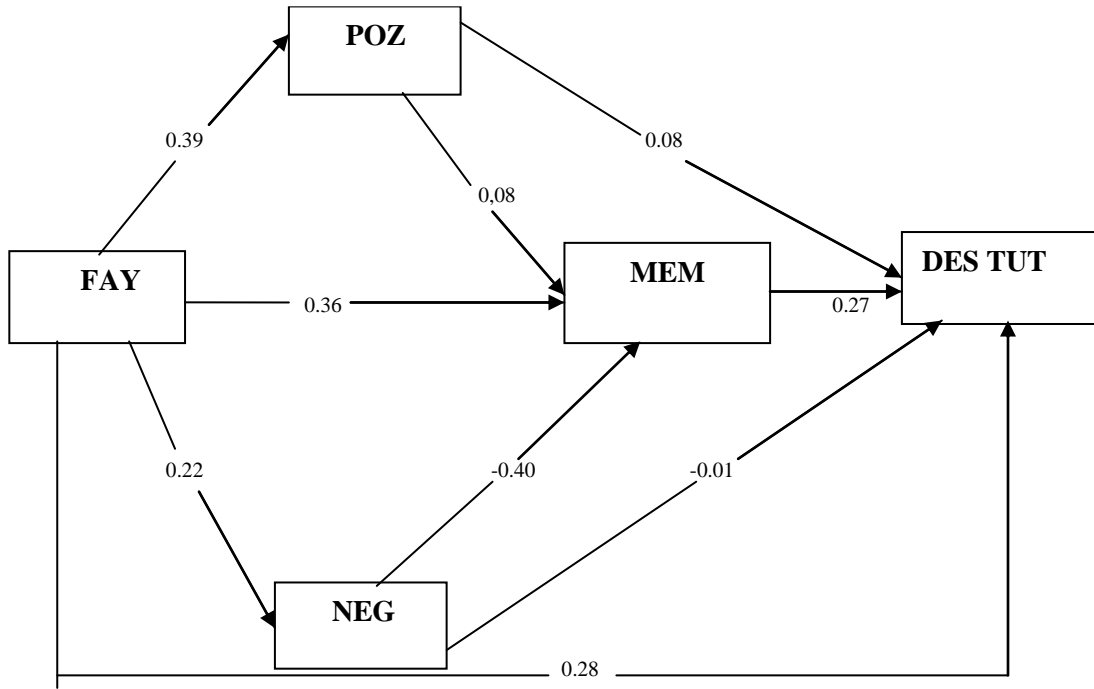
CİNSİYET			MESLEK		
	Sayı	Yüzde %		Sayı	Yüzde %
Kadın	183	35,2	Turizmle İlgili	281	54,0
Erkek	337	64,8	Turizmle İlgili Değil	239	46,0
Toplam	520	100,0	Toplam	520	100,0
MEDENİ DURUM			YAŞAM SÜRESİ		
	Sayı	Yüzde %		Sayı	Yüzde %
Evli	254	48,8	1 yıldan az	32	6,2
Bekâr	266	51,2	1-5 yıl	79	15,2
Toplam	520	100,0	6-10 yıl	75	14,4
YAŞ			11-15 yıl	70	13,5
	Sayı	Yüzde %	16-20 yıl	83	16,0
20 ve daha az	70	13,5	21 yıl ve üstü	181	34,8
21-30 yaş	190	36,5	Toplam	520	100,0
31-40 yaş	130	25,0	TURİSTLERLE ETKİLEŞİM		
41-50 yaş	81	15,6		Sayı	Yüzde %
51 yaş ve üstü	49	9,4	Evet	429	82,5
Toplam	520	100,0	Hayır	91	17,5
EĞİTİM			Toplam	520	100,0
	Sayı	Yüzde %	DOĞUM YERİ		
İlköğretim	66	12,7		Sayı	Yüzde %
Lise	233	44,8	Kaş-Kalkan	148	28,5
Üniversite	195	37,5	Manavgat-Serik	123	23,7
Yüksek Lisans	26	5,0	Diğer	249	47,8
Toplam	520	100,0	Toplam	520	100,0

Ankete katılan 520 kişinin %64,8'i erkek, %35,2'si ise kadındır. Ankete katılanların %51,2'si bekâr, %48,8'i evli durumdadır. Ankete katılan 520 kişinin %36,5'ini 21-30 yaş

aralığı, %25,0'ını 31-40 yaş aralığı, %15,6'sını 41-50 yaş aralığı, %13,5'ini 20 yaş ve daha altı ve %9,4'ünü ise 51 yaş ve üstü kişiler oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde ise, %44,8'inin Lise mezunu, %37,5'inin Üniversite mezunu, %12,7'sinin İlköğretim ve sadece %5,0'ının Yüksek Lisans mezunu oldukları görülmektedir. Ankete katılan yerel halkın meslekleri incelendiğinde ise, katılımcıların %54,0'ının mesleğinin turizmle ilgili olduğu, %46,0'ının ise mesleğinin turizmle ilgili olmadığı görülmektedir. Yaşam süreleri incelenen katılımcıların %34,8'inin 21 yıl ve üstü, %16,0'ının 16-20 yıl, %13,5'inin 11-15 yıl, %14,4'ünün 6-10 yıl, %15,2'sinin 1-5 yıl ve sadece %6,2'sinin 1 yıldan az bir sürede buldukları yörede yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Yörede uzun süreli yaşayanların sıklıklarının fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların turistlerle etkileşimde bulunup bulunmadıkları sorulduğunda ise, %82,5'inin evet cevabını ve %17,5'lik kısmın hayır cevabını verdikleri görülmektedir. Yöredeki yerel halkın turistlerle etkileşimlerinin fazla olduğu görülmektedir. Doğum yerleri incelenen katılımcıların %28,5'ini Kaş-Kalkan doğumlu, %23,7'sinin Manavgat-Serik doğumlu olduğu ve %47,8'inin ise diğer şehirlerde doğdukları sonucuna varılmıştır.

3.5.2 Model Bulguları

Bu çalışmada, ilgili yazında yerel halkın turizm gelişimi desteğine yönelik tutumu üzerinde etkileri olduğu belirtilen değişkenler (turizmin algılanan pozitif etkileri ve turizmin algılanan negatif etkileri, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti) arasındaki ilişkiler yapısal denklem modelleme ile ölçülmüştür. Araştırma kapsamına alınan turistik destinasyonlar (Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik) Butler'ın (1980) destinasyon yaşam seyri modelindeki belirleyicilerden biri olan yöreyi ziyaret eden turist sayısındaki değişim baz alınarak iki bölgeye ayrılmıştır. Aynı model örnekleme yer alan iki bölge için ayrı ayrı test edilmiş ve sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 3.6 Kaş ve Kalkan LISREL Path Modeli

Sekilde Geçen Kısaltmalar

POZ (Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri)

NEG (Turizmin Algılanan Negatif Etkileri)

FAY (Turizm Gelişiminden Kişisel Fayda Sağlama)

MEM (Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti)

DESTUT (Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutum)

Tablo 3.7 Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Kaş ve Kalkan)

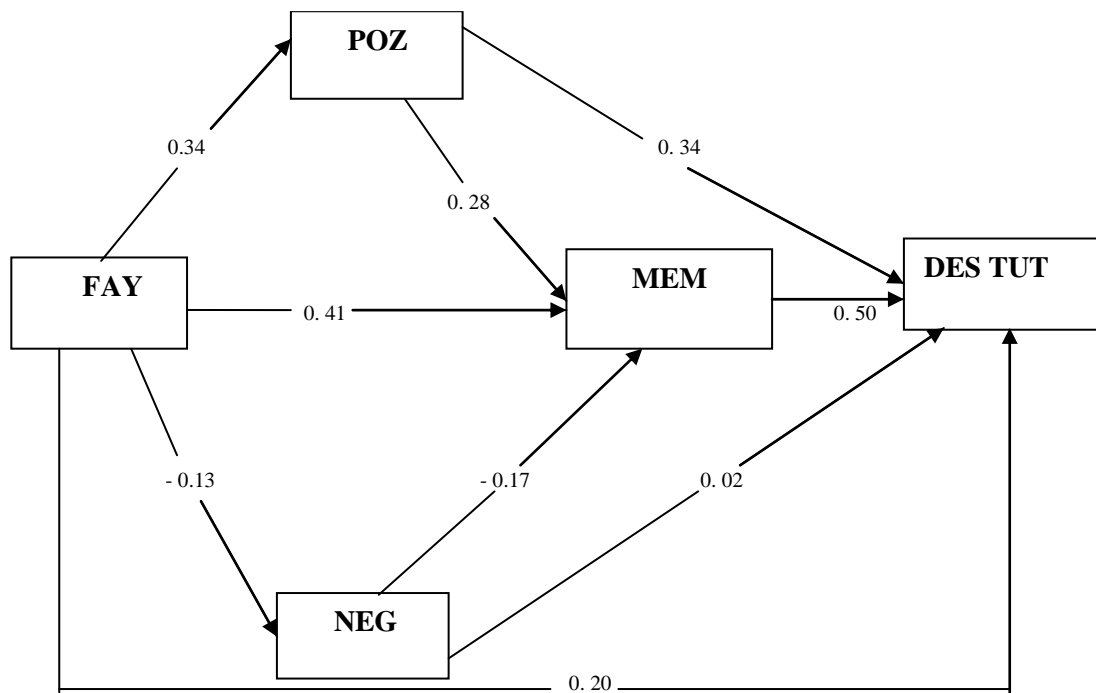
Değişkenler Arası İlişkiler	ÖE	
	β	T
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizmin algılanan pozitif etkileri	0.39	5.58
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizmin algılanan negatif etkileri	0.22	3.04
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → yerel halk memnuniyeti	0.36	4.86
Turizmin algılanan pozitif etkileri → yerel halk memnuniyeti	0.08	1.10
Turizmin algılanan negatif etkileri → yerel halk memnuniyeti	- 0.40	-5.87
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.28	3.56
Turizmin pozitif etkileri → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.08	1.17
Turizmin negatif etkileri → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	-0.01	-0.10
Yerel halk memnuniyeti → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.27	3.66
χ^2		250.86
d.f		110
P değeri		0.000
RMSEA		0.069
GFI		0.96
AGFI		0.90
NFI		0.93
NNFI		0.95
CFI		0.96
IFI		0.96

Tablo 3.7’de yapısal modele ilişkin uyum indekslerinin, $\chi^2_{(4)}=250.86$, $\chi^2/sd=2,280$, RMSEA=0.069, GFI=0.96, AGFI=0.90, NFI=0.93, NNFI=0.95, CFI=0.96 ve IFI= 0.96 olduğu gözlenmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde, her iki grupta da χ^2 ve serbestlik derecesi oranının 3’ün altında olduğu, RMSEA değerinin 0.069 olduğu, GFI, AGFI, NFI, değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu ve NNFI CFI ve IFI değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu görülmüştür. Uyum indekslerini incelemek üzere, modele ait uyum indekslerine genel olarak bakıldığında başta χ^2/sd oranı olmak üzere tümünün uyum indeksinin kabul değeri koşullarını karşıladığı görülmektedir (Hair ve ark., 1998).

Tüm bu sonuçlara bağlı olarak Kaş-Kalkan bölgesi için oluşturulan modelde, “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan pozitif etkileri arasında bir ilişki vardır” şeklinde ifade edilen birinci hipotez, “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan negatif etkileri arasında bir ilişki vardır” şeklinde ifade edilen ikinci hipotez ve “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında bir ilişki vardır” şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezin doğrulandığı görülmektedir. Standardize edilmiş yol katsayıları ve t değerleri ise sırasıyla; $\beta = 0.39$; $t = 5.58$; $p < 0.05$; $\beta = 0.22$; $t = 3.04$; $p < 0.05$; $\beta = 0.36$; $t = 4.86$ olarak hesaplanmıştır. Aynı zamanda ikinci hipotezin iki değişkeni arasındaki ilişkinin düşük düzeyde ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = 0.22$; $t = 3.04$; $p < 0.05$). H1, H2, H3 kabul edilmiştir.

Araştırmanın Kaş-Kalkan bölgesi için oluşturulan “Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen beşinci hipotezi, “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen altıncı hipotezi, “Turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dokuzuncu doğrulanmıştır. Standardize edilmiş yol katsayıları ve t değerleri ise sırasıyla; $\beta = -0.40$; $t = -5.87$; $p < 0.05$; $\beta = 0.28$; $t = 3.56$; $p < 0.05$; $\beta = 0.27$; $t = 3.66$ olarak hesaplanmıştır. H5, H6 ve H9 kabul edilmiştir. Aynı zamanda modele göre, beşinci hipotezin iki değişkeni arasındaki ilişkinin negatif ve anlamlı ilişkide olduğu anlaşılmaktadır. Modele göre, Kaş-Kalkan bölgesindeki yerel halkın turizm gelişiminden algıladıkları negatif etkileri arttıkça memnuniyet algı seviyelerinin de azaldığı sonucuna varılmaktadır ($\beta = -0.40$; $t = -5.87$; $p < 0.05$). Bu değer, “algılanan negatif etkiler” deki bir puanlık artışın “memnuniyet”te 0.40 puanlık azalışa neden olacağını ifade etmektedir.

Araştırmanın Kaş-Kalkan bölgesi için oluşturulan “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dördüncü hipotezi, “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen yedinci hipotezi, “Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen sekizinci hipotezi ise doğrulanmamış yani değişkenler arasında ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Standardize edilmiş yol katsayıları ve t değerleri ise sırasıyla; $\beta = 0.08$; $t = 1.10$; $p > 0.05$; $\beta = 0.08$; $t = 1.17$; $p > 0.05$; $\beta = -0.01$; $t = -0.10$; $p > 0.05$ olarak hesaplanmıştır. H4, H7 ve H8 reddedilmiştir.

Şekil 3.7 Manavgat ve Serik LISREL Path Modeli

Tablo 3.8 Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri (Manavgat-Serik)

Değişkenler Arası İlişkiler	ÖE	
	β	T
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizmin algılanan pozitif etkileri	0.34	4.60
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizmin algılanan negatif etkileri	-0.13	-1.61
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → yerel halk memnuniyeti	0.41	5.41
Turizmin pozitif etkileri → yerel halk memnuniyeti	0.28	3.85
Turizmin algılanan negatif etkileri → yerel halk memnuniyeti	-0.17	-2.48
Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.20	3.09
Turizmin pozitif etkileri → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.34	5.53
Turizmin negatif etkileri → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.02	0.38
Yerel halk memnuniyeti → turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum	0.50	6.44
	χ^2	241.90
	d.f	110
	P değeri	0.000
	RMSEA	0.069
	GFI	0.96
	AGFI	0.90
	NFI	0.94
	NNFI	0.96
	CFI	0.97
	IFI	0.97

Tablo 3.8’de yapısal modele ilişkin uyum indekslerinin, $\chi^2_{(4)}=241,90$, $\chi^2/sd=2,199$ RMSEA=0.069, GFI=0.96, AGFI=0.90, NFI=0.94, NNFI=0,96, CFI=0,97 ve IFI= 0,97 olduğu gözlenmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde, her iki grupta da χ^2 ve serbestlik derecesi oranının 3’ün altında olduğu, RMSEA değerinin 0.069 olduğu, GFI, AGFI, NFI, değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu ve NNFI CFI ve IFI değerlerinin 0.90’ın üzerinde olduğu görülmüştür. Uyum indekslerini incelemek üzere, modele ait uyum indekslerine genel olarak bakıldığında başta χ^2/sd oranı olmak üzere tümünün uyum indeksinin kabul değeri koşullarını karşıladığı görülmüştür (Hair ve ark., 1998).

Araştırmanın “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan pozitif etkileri arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen birinci hipotezi ($\beta = 0.34$, $t = 4.60$, $p < 0.05$), “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezi ($\beta = 0.41$, $t = 5.41$, $p < 0.05$), “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dördüncü hipotezi ($\beta = 0.28$, $t = 3.85$, $p < 0.05$), “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen altıncı hipotezi ($\beta = 0.20$, $t = 3.09$, $p < 0.05$), “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen yedinci hipotezi ($\beta = 0.34$, $t = 5.53$, $p < 0.05$), “Turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dokuzuncu hipotezi ($\beta = 0.50$, $t = 6.44$, $p < 0.05$) doğrulanmıştır. H1, H3, H4, H6, H7 ve H9 kabul edilmiştir.

Bununla birlikte Manavgat-Serik bölgesi için oluşturulan modelde, “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan negatif etkileri arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen ikinci hipotezi ($\beta = - 0.13$, $t = - 1.61$, $p > 0.05$), “Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen beşinci hipotezi ($\beta = - 0.17$, $t = - 2.48$, $p > 0.05$), “Turizmin algılanan negatif etkiler ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen sekizinci hipotezi ($\beta = 0.02$, $t = 0.38$, $p > 0.05$) doğrulanmamış yani değişkenler arasında ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. H2, H5 ve H8 reddedilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Antalya ilinin önemli turistik destinasyonlarından olan Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik ilçelerinde yaşayan yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumu, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri ve turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti değişkenleri ile ilişkilendirilmiştir. İlgili yazın desteği ile oluşturulmuş hipotetik model turistik ürün yaşam seyri farklı olan iki turizm destinasyonu için yapısal eşitlik modeli ile ayrı ayrı test edilmiştir. Bulguların incelenmesi sonucunda iki önemli sonuca ulaşılmıştır. Bunlardan birincisi ilgili yazın taraması sonucunda oluşturulan modelin iki farklı bölge içinde geçerli olduğu, ikincisi ise turistik ürün yaşam seyri farklı olan iki destinasyondaki yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu açıklayan değişkenler arasındaki ilişkilerin farklılaştığıdır.

Araştırma modelindeki “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan pozitif etkileri arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen birinci hipotez iki bölge açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde turizmden fayda sağlayan yerel halkın, algılanan olumlu etkilere yönelik algı ve tutumu artmaktadır. Her iki bölge için H1 hipotezi kabul edilmiş ve model değerlendirildiğinde sosyal değişim teorisi ile uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada kurulan ilişki içindeki standardize edilmiş β katsayıları Kaş-Kalkan bölgesi için $\beta = 0.39$ ve Manavgat-Serik bölgesi ise $\beta = 0.34$ olarak hesaplanmıştır. Her iki bölge halkının da turizmden fayda sağladıkça turizmin pozitif etkileri algı seviyelerinin arttığı görülmektedir. İlişki katsayılarında küçük farklılık olmasına rağmen farklı yaşam dönemlerinde olan iki destinasyonda yaşayan yerel halkın turizmden fayda sağladığı sürece turizmin pozitif etki algısının da yükseldiği görülmektedir. Bulgular ilgili yazındaki diğer çalışmalarla uyumluluk göstermektedir. Yapılan çalışmalarda turizm gelişiminden fayda sağlayan halkın turizmin pozitif etkilerini algılamada daha istekli oldukları sonucuna varılmıştır (Perdue, Long ve Allen, 1990; Poh Ling vd., 2011; McGehee vd., 2002; Oviedo-Garcia vd., 2007; Ko ve Stewart, 2002; Duran ve Özkul, 2012; Vargas-Sanchez vd., 2009; Latkova ve Vogt, 2012).

Kişisel fayda sağlama değişkeni sosyal değişim teorisinin temelini oluşturmaktadır. Teorinin genel kapsamında “yarar” ilkesi ön plandadır ve yerel halk turizmi sosyal değişim teorisi ile değerlendirdiğinde onlar için önemli olan, onların sağladığı hizmetler karşılığında elde ettikleri fayda ve maliyetlerdir. Değişimin ana motivesi halkın algıladıkları faydaların gelişimidir. Sosyal değişim teorisine göre, algılanan faydalar maliyetlerden fazla olduğunda, kişiler

turizmin pozitif etkileri konusunda olumlu bir tutum sergileyeceklerdir. Örnek çalışmalarda da turizm gelişiminden fayda sağlayan yerel halkın turizmin pozitif etkileri algılarının olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Yani, ekonomik, kültürel, sosyal veya çevresel fayda sağlayan halk turizmin pozitif etkileri algılarını pozitif olarak algılamaktadır.

Araştırma modelinde yer alan “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizmin algılanan negatif etkileri arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen ikinci hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan bölgesi için test edilen modelde iki değişken arasında $\beta=0.22$ pozitif bir ilişki vardır. Bu durum yerel halkın turizm gelişiminden bireysel fayda sağlasa da turizm gelişiminin yol açtığı negatif etki algısının arttığını göstermektedir. Bu durum ilgili yazında bazı yazarlar tarafından da saptanmıştır (Ko ve Stewart, 2002; Poh Ling vd., 2011; Vargas-Sanchez vd., 2009; Latkova ve Vogt, 2012). Turizmi gerileme aşamasında olan Kaş-Kalkan’daki yerel halk turizmden kişisel fayda sağlasa da turizmin çevresel, kültürel ve sosyal etkilerinden olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu durumun sebebi olarak bölgenin turizm gelişiminin plansızlığı gösterilebilir. Manavgat-Serik bölgesi modeli incelendiğinde ise, fayda sağlama ile algılanan negatif etkiler arasında bir ilişki bulunamamış ve H2 hipotezi reddedilmiştir. Bu iki değişken arasındaki ilişkilere yönelik yazında yer alan bulgular da değişkendir. Bazı araştırmacılar (Getz, 1994; Perdue vd., 1990; McGehee vd., 2002) algılanan fayda ile turizmin negatif etkileri arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Yani, yerel halkın turizm gelişiminden sağladıkları fayda arttıkça, algıladıkları negatif etkilerin daha az olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma modelinde yer alan “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen üçüncü hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları fayda arttıkça, memnuniyet seviyeleri de artmaktadır. Her iki bölge için H3 hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmada kurulan ilişki içindeki standardize edilmiş β katsayıları incelendiğinde Kaş-Kalkan bölgesi için ($\beta = 0.36$) ve Manavgat-Serik bölgesi ($\beta = 0.41$) olduğu görülmektedir. Manavgat-Serik bölgesindeki katsayının Kaş-Kalkan bölgesinden göreceli olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bir diğer ifade ile destinasyon yaşam seyri gelişim aşamasında olan Manavgat-Serik bölgesinin yerel halkın turizm gelişiminden bireysel fayda sağlama düzeyi ve turizm gelişiminden memnuniyet düzeyi, gerileme aşamasında olan Kaş-Kalkan bölgesinin yerel halkından daha yüksektir. Dyer vd., (2006) çalışmasında, destinasyon yaşam seyri gelişim aşamasında olan Avustralya Queensland sahilindeki yerel halkın turizm gelişimine ilişkin tutumu incelenmiş ve turizm gelişiminden kişisel fayda sağlayan yerel halkın turizm gelişiminden memnun oldukları ve turizm gelişimine

destek verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Pennington-Gray (2011) çalışmasında da, destinasyon yaşam seyri gerileme aşamasında olan Florida’da bulunan Daytona ve Ormond sahilinde yaşayan yerel halkın turizm gelişimi desteğine yönelik tutumu incelenmiş ve sonuç olarak turizm gelişimine destek verdikleri görülmüştür.

Modelde ifade edilen “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” dördüncü hipotezi iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları pozitif etkiler ve memnuniyetleri ilişkisine yönelik algı ve tutumu farklılık göstermektedir. Kaş-Kalkan bölgesi için oluşturulan yapısal eşitlik modeli incelendiğinde, algılanan pozitif etkiler ile memnuniyet arasında bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. H4 hipotezi reddedilmiştir. Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları pozitif etkiler arttıkça, memnuniyet algı seviyelerinin de arttığı görülmektedir. Yani bu iki değişken arasındaki ilişkinin düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü olduğu görülmektedir ve H4 hipotezi kabul edilmiştir. Bu bulgular, Ko ve Stewart (2002) ve Vargas-Sanchez vd., (2009) araştırmaları ile uyumluluk göstermektedir. Farklı destinasyon yaşam seyirlerine sahip iki bölgedeki algılanan turizmin pozitif etkileri ve turizm gelişiminden memnuniyet ilişkisinin farklı olduğu görülmektedir. Destinasyon yaşam seyri gelişme aşamasında olan Manavgat-Serik halkının turizmin gelişmesi ile birlikte algıladıkları pozitif etkiler artmakta ve bu durum turizm gelişiminden memnuniyetlerine yansımaktadır.

Modeldeki “Turizmin algılanan negatif etkiler ile turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen beşinci hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan bölgesi modeli incelendiğinde, algılanan negatif etkiler ile memnuniyet arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bölgeye ait modeldeki standardize edilmiş yol katsayısı $\beta = -0.40$ olarak bulunmuştur. Bu iki değişken arasındaki ilişkinin orta düzeyde, anlamlı ve negatif yönlü olduğu görülmüş ve H5 hipotezi kabul edilmiştir. ($\beta=-0.40$; $t=-5.87$; $p<0.05$). Bu değer, “algılanan negatif etkiler” değişkenindeki bir puanlık artışın “memnuniyet”te 0.40 puanlık azalışa neden olacağını ifade etmektedir. Yani, Kaş-Kalkan bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları negatif etkiler arttıkça, memnuniyet algı seviyelerinin de azaldığı görülmektedir. Bu çalışma, Ko ve Stewart (2002) çalışması ile uyumluluk göstermektedir. Manavgat-Serik modeli incelendiğinde ise bu hipotezin reddedildiği görülmektedir. Algılanan negatif etkiler ile memnuniyet arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu çalışma, Vargas-Sanchez vd., (2009) çalışması ile uyumluluk göstermektedir. Aynı zamanda, bu modellerde farklı destinasyon yaşam seyirlerine sahip iki bölgedeki yerel halkın tutumunun da farklı olduğu görülmektedir. Bu durum şu şekilde

yorumlanabilir. Destinasyon yaşam seyri gerileme aşamasında olan Kaş-Kalkan bölgesinin halkı fayda maliyet analizi yapmakta ve turizmin negatif etkileri ağır basmaktadır. Algılanan memnuniyet sevilerinin düşük olmasının nedenleri çarpık kentleşme, yaşam maliyetlerindeki artış ve kültürel yozlaşma olabilir.

Araştırma modelinde yer alan “Turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen altıncı hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları fayda ile turizm gelişimi desteği arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Her iki bölge için H6 hipotezi kabul edilmiştir. Bu bulgular ilgili yazında yer alan çalışmaların bulguları ile uyumluluk göstermiştir (Poh Ling vd., 2011; McGehee vd., 2002; Oviedo-Garcia vd., 2007; Ko ve Stewart, 2002; Duran ve Özkul, 2012; Vargas-Sanchez vd., 2009; Latkova ve Vogt (2012), Ap (1990), Perdue vd., (1990), Cengiz ve Kırkbir (2007), Hung ve Lee, 2012; Vargas-Sanchez vd., 2009. Bu durum destinasyonların yaşam dönemleri farklı bile olsa turistik destinasyonlardaki yerel halkın turizmden fayda sağlama düzeyi arttıkça turizm gelişimine desteklerinin arttığını göstermektedir.

Modeldeki “Turizmin algılanan pozitif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen yedinci hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları pozitif etkiler ve turizm gelişimi desteği ilişkisine yönelik algı ve tutumları farklılık göstermektedir. Kaş-Kalkan bölgesi modeli incelendiğinde, algılanan pozitif etkiler ile destek arasında bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. H7 hipotezi reddedilmiştir. Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları pozitif etkileri arttıkça, destek algı seviyelerinin de arttığı görülmektedir. Yani bu iki değişken arasındaki ilişkinin düşük düzeyde, anlamlı ve pozitif yönlü olduğu görülmektedir ve H7 hipotezi kabul edilmiştir. Bu bulgular yazında birçok araştırma ile uyumludur. (Poh-Ling vd., 2011); McGehee vd., 2002; Vargas-Sanchez vd., 2009; Latkova ve Vogt, 2012; Ap, 1990; Perdue vd., 1990; Ko ve Stewart, 2002; Chen ve Chen, 2010; Jurowski vd., 1997; Lindberg ve Johnson 1997; Gürsoy vd., 2002; Long ve Kayat, 2011; Gürsoy ve Rutherford, 2004 ve Nunkoo vd., 2009. Aynı zamanda, farklı destinasyon yaşam seyirlerine sahip turizm bölgelerinin yerel halkın tutumlarının da farklı olduğu görülmektedir.

Modeldeki “Turizmin algılanan negatif etkileri ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen sekizinci hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın

algıladıkları negatif etkiler ile turizm gelişimine destek arasında herhangi bir ilişki bulunamamış ve her iki bölge için H8 hipotezi reddedilmiştir. Bu çalışma sadece Poh-Ling vd., (2011) çalışması ile uyumluluk göstermektedir. Long ve Kayat (2011) çalışması algılanan negatif etkiler ile destek arasında pozitif bir ilişki bulmuşken; McGehee vd., 2002; Vargas-Sanchez vd., 2009; Latkova ve Vogt, 2012; Perdue vd., 1990; Ko ve Stewart, 2002 ve Chen ve Chen, 2010 algılanan negatif etkiler ile destek arasında negatif ilişki bulmuşlardır.

Bu tez çalışmasının modelindeki “Turizm gelişimine ilişkin yerel halk memnuniyeti ile turizm gelişimi desteğine ilişkin tutum arasında ilişki vardır” şeklinde ifade edilen dokuzuncu hipotez iki bölge açısından değerlendirilmiştir. Kaş-Kalkan ve Manavgat-Serik bölgesinde yaşayan yerel halkın algıladıkları memnuniyetleri arttıkça, turizm gelişimine destek seviyeleri de artmaktadır. Her iki bölge için H9 hipotezi kabul edilmiştir. Bu çalışmada kurulan ilişki içindeki standardize edilmiş β katsayıları Kaş-Kalkan bölgesi için ($\beta = 0.27$) ve Manavgat-Serik bölgesi ($\beta = 0.50$) için ayrı ayrı incelendiğinde, Manavgat-Serik bölgesindeki katsayının Kaş-Kalkan bölgesinden çok yüksek olduğu görülmektedir. Yani Manavgat-Serik halkının turizmden memnuniyeti arttıkça turizm gelişimine çok daha fazla destek verecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Ko ve Stewart (2002) çalışmalarında memnuniyet ile destek arasında negatif ama anlamsız ilişki bulmuşlardır ve Vargas-Sanchez vd., (2009) ise çalışmalarında memnuniyet ile destek arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Manavgat-Serik bölgesi örneği gibi yapılan bazı çalışmalarda da destinasyon yaşam dönemleri gelişme aşamasında olan turizm destinasyonlarında yaşayan yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumu olumlu olmakta ve turizm gelişimine destek vermektedirler. Mason ve Cheyne (2000) çalışması incelendiğinde, destinasyon yaşam seyri gelişim aşamasında olan Yeni Zelanda’da yerel halkın turizm gelişiminden memnuniyet duydukları ve turizm gelişimini destekledikleri sonucuna varılmıştır. Marzuki (2011) çalışması incelendiğinde destinasyon yaşam seyri gelişim aşamasında olan Langkawi adalarında yaşayan yerel halkın tutumunun olumlu yönde olduğu ve gelişime destek verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ryan, Scotland ve Montgomery (1998) çalışmalarında da, iki farklı destinasyon yaşam seyirlerine sahip bölgelerdeki yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumu incelenmiştir. Gelişim aşamasında olan bölgedeki halkın turizmi coşku ile karşıladıkları ve turizm gelişimine destek verdikleri, olgunluk aşamasında olan bölgedeki yerel halkın da turizme karşı tutumlarının olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu tez çalışmasında, Antalya ilinin destinasyon yaşam seyirleri farklı iki bölgesinde yaşayan yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumu incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada, yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumunu etkileyen değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkiler sayısal olarak görünmesine rağmen, ilişkilerin nasıl ve neden ortaya çıktığı nitel yöntemlerle incelenebilir. Ayrıca, yerel halkın turizm gelişimi desteğine etki ettiği ilgili yazın tarafından vurgulanan topluluğa bağlılık, toplumun katılımı, destinasyon yaşam seyri gibi farklı değişkenler de araştırma modeline eklenip ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, S., “ Restructuring Seaside Tourism: The Resort Lifecycle”, *Annals of Tourism Research*, 29 (1), (2002), 25-55.
- Agarwal, S., “The Resort Cycle Revisited: Implications for Resorts. In *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, C. P. Cooper and A. Lockwood, Wiley: Chichester, 5, (1994) , 194-208ç
- Ahmed, S.A., “Understanding Residents' Reaction to Tourism Marketing Strategies”, *Journal of Travel Research*, 25 (2), (1986), 13-18.
- Akis, S., Peristians N. ve Warner J.. “Residents’ Attitudes to Tourism Development: The Case of Cyprus”, *Tourism Management*, 17 (7), (1996), 481–494.
- Akova, O., “Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2 (1), (2006), 1-34.
- Allen L. R., Hafer H. R., Long R. ve Perdue R.R., "Rural Residents' Attitudes Toward Recreation and Tourism Development", *Journal of Travel Research*, 31 (4): (1993), 27-33.
- Allen, A., Hafer, A., Long, T. ve Perdue, A., “Rural Residents' Attitudes Toward Recreation and Tourism Development”, *Journal of Travel Research*, 31, (1993), 27-35.
- Allen, L., Hafer, R.H.R., Long, P.T. ve Perdue, R.R., “Rural Residents’ Attitudes Toward Recreation and Tourism Development”, *Journal of Travel Research*, 31 (4), (1993), 27-33.
- Allport, G., *Attitudes in the History of Social psychology*. In: N. Warren; M. Jahoda, Eds. *Attitudes*, Middlesex, England: Penguin, Harmondsworth, 1966.
- Al-Masroori, R.S., *Destination Competitiveness: Interrelationships Between Destination Planning and Development Strategies and Stakeholders’ Support in Enhancing Oman’s Tourism Industry*. Griffith Üniversitesi, Uluslararası İşletme ve Asya Çalışmaları Bölümü, Doktora Tezi, 2006.
- Altunel, M.C., *Yerel Halkın Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteği Etkileyen Faktörlerin Sosyal Değişim Teorisi Açısından İncelenmesi: Alaçatı Örneği*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Alvares, D. ve Lourenço, J., “Life Cycle Modelling for Tourism Areas”, 14th European Colloquium on Theoretical and Quantitative Geography, 9-13 Eylül 2005, Tomar, Portekiz.
- Ambroz, M., “Attitudes of Local Residents Towards the Development of Tourism in Slovenia: The Case of the Primorska, Dolenjska, Gorenjska and Ljubljana Regions”, *Anthropological Notebooks*, 14 (1), (2008), 63-79.
- Andereck, K. L. ve Vogt C. A., “The Relationship Between Residents' Attitudes Toward Tourism and Tourism Development Options”, *Journal of Travel Research*, 39 (1): (2000), 27-36.

Andereck, K.L., Valentine, K.M., Knopf, R.C. ve Vogt, C.A., "Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts", *Annals of Tourism Research*, 32, (2005), 1056–1076.

Andriotis, K. ve Vaughan B., "Urban Residents' Attitudes Towards Tourism Development: The Case of Crete", *Journal of Travel Research*, 42: (2003), 172–185.

Andriotis, K., "Community Groups' Perceptions of and Preferences for Tourism Development: Evidence From Crete", *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 29, (2005), 79.

Ap, J. ve Crompton, J. L., "Developing and Testing A Tourism Impact Scale", *Journal of Travel Research*, 37 (2): (1998), 120-131.

Ap, J., "Residents' Perceptions on Tourism Impacts", *Annals of Tourism Research*, 19, (1992), 665-690.

Avcıkurt, C., Karaman S. ve Köroğlu A., "Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri", (ed. Melih Bulu, İ. Hakkı Eraslan), *Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları, Yayın No: 2007/1, İstanbul, Aralık 2007.

Avcıkurt, C., *Turizm Sosyolojisi; Turist-Yerel Halk Etkileşimi*. Detay Yayınları, Ankara, 2003.

Ayres, J.S. ve Potter, H.R., "Attitude Toward Community Change: A Comparison Between Rural Leaders and Residents", *Journal of The Community Development Society*, 20, No.1, (1989), 1-18.

Bachleitner, R. ve Andreas H. Z., "Cultural Tourism in Rural Communities: The Residents Perspective", *Journal of Business Research*, 44, (1999), 199-209.

Baloğlu, S. ve Uysal, M., "Market Segments of Push and Pull Motivations: A Canonical Correlation Approach", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8 (3), (1996), 32-38.

Baum, T.G.. "Taking The Exit Route: Extending the Tourism Area Life Cycle Model", *Current Issues in Tourism*, 1 (2), (1998), 167-175.

Baykan, E., *Turizmin Yerel Kültür Üzerindeki Etkilerinin Yöre Halkı Tarafından Algılanması (Ürgüp Yöresinde Bir Uygulama)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Baysan, S., "Didim Kıyı Alanı Örneğinde Turizmin Çevresel Etkileri Konusunda Yerli Halkın Tutumları", *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları IV. Ulusal Konferansı*, (2002), 599-608.

Belisle, F. J. ve Hoy D. R., "The Perceived Impact of Tourism By Residents: A Case Study in Santa Marta, Columbia", *Annals of Tourism Research* 7, (1980), 83-101.

Berber, Ş., "Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9: (2003), 205-221.

Berry, E.N., *An Application of Butler's (1980) Tourism Area Life Cycle Theory to the Cairns Region, Australia*: James Cook University, Unpublished Phd Thesis, Cairns, 2001.

- Bertan, S., "Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, Bahar, (2009), 204-214.
- Besculides, M., Lee E. ve McCormick P. J., "Residents' Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism", *Annals of Tourism Research*, 29 (2), (2002), 303-319.
- Blau, P. M., *Exchange and Power in Social Life*. New York: Wiley, 1964.
- Braunlich, C.G.. "Lessons From The Atlantic City Casino Experiment", *Journal of Travel Research*, 34 (3), (1996) ,46-62.
- Brooker, E. ve Burgess, J., "Marketing Destination Niagara Effectively Through the Tourism Life Cycle", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 20, No. 3, (2008), 279-93.
- Brooker, E. ve Go, F., "The Relationship Between Branding and Innovation: The SMTE Perspective", In Keller, P. And Bieger, T. (Eds), *Marketing Efficiency in Tourism*, Erich Schmidt Verlag, Berlin, (2006), 53-63.
- Brougham, J. ve Butler, R., "A Segmentation Analysis of Resident Attitudes to Social Impacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, 7 (4), (1981), 569-90.
- Brougham, J.E. ve Butler, R.W., *The Applicability of the Asymptotic Curve to the Forecasting of Tourism Development Paper Presented to the Research Workshop, Travel Research Association, 4th Annual Conference, Quebec, 1972.*
- Brunt, P. ve Courtney, P., "Host Perceptions of Sociocultural Impacts", *Annals of Tourism Research*, Vol. 26,3: (1999), 493-515.
- Bull, A., *The Economics Of Travel and Tourism*, Longman Cheshire, Melbourne, 1991.
- Burns, P. ve Holden, A., (1995), *Tourism: A New Perspective*, Prentice Hall, London; New York, s.142.
- Butler, R.W. The Origins of the Tourism Area Life Cycle, in Butler, R.W. (Ed) *The Tourism Area Life Cycle Volume 1 Applications and Modifications*, Clevedon: Channelview Publications, 2006. 10.03.2013.
- Butler, R.W., "Tourism in the Future: Cycles, Waves or Wheels?", 41, (2009). 01.02.2013. http://www.sciencedirect.com/science?_ob=articleurl&_udi=b6v654tyjv2p9&_user=10&_cov_erdte=08%2f31%2f2009&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchstrid=1437482936&_rerunorigin=google&_acct=c000050221&_version=1&_urlversion=0&_userid=10&md5=017de80e4bb6e523b7e24dc4b4706800.
- Butler, R.W., "Evolution of Tourism in the Scottish Highlands", *Annals of Tourism Research*, 12 (2), (1985), 371-391.
- Butler, R.W., "The Concept of the Tourist Area Life-Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources", *Canadian Geographer* 24 (1), (1980), 5-12.
- Butler, R.W., *The Tourism Area Life Cycle, Volume 1 Applications and Modifications*, Clevedon: Channelview Publications, 2006. 10.03.2013.

Butler, R.W., *Tourism Area Life Cycle*, Contemporary Tourism Reviews, Goodfellow Publishers Ltd, Oxford, 2011.

Butler, W., "Tourism As An Agent of Social Change in Tourism As A Factor in National and Regional Development", Occasional Paper 4, Department of Geography, Trent University, Peterborough, (1975), 85-90.

Carmichael, B., "A Matrix Model for Resident Attitudes and Behaviors in A Rapidly Changing Tourist Area.", *Tourism Management*, 21: (2000), 601–611.

Cengiz, E. ve Kırkbir F., "Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi ile Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi", *Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.7, Sayı.1, (2007), 19-37.

Chen C.F. ve Chen P.C., "Resident Attitudes Toward Heritage Tourism Development", *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 12:4, (2010), 525-545.

Choy, D., "Life Cycle Models for Pacific Island Destinations", *Journal of Travel Research*, 30 (3), (1992), 26–31.

Choy, D.J.L., "Life Cycle Models for Pacific Island Destinations", *Journal of Travel Research*, 30 (3), (1992), 26-32.

Christaller, W., *Some Considerations of Tourism Location in Europe: The Peripheral Regions – Underdeveloped Countries – Recreation Area*. Regional Science Association Papers, 1963.
Coltman M. M., *Tourism Marketing*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1989.

Cooper, C. ve Jackson, S., "Destination Life Cycle The Isle of Man Case Study", *Annals of Tourism Research*, 16 (3), (1989) , 377-398.

Cooper, C.P., *The Destination Life Cycle: An Update*, In A.V.Seaton, C.L.Jenkins,R.C.Wood, P.Dieke, M.M.Bennett, L.R.Maclellan and R.Smith (Eds) *Tourism The State of The Art*, Brisbane: John Wiley & Sons, 1994.

Çalhan, H., *Tüketici Odaklı Yaklaşımla Destinasyon Performansının Değerlendirilmesi: Kapadokya Örneği*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Çalışkan, U. ve Tütüncü, Ö., "Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması", IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Kitapçığı, 23–27 Nisan, Belek, Antalya, (2008), 127-148.

Çavuş, S., ve Tanrısevdi, A., "Residents Attitudes Toward Tourism: A Case Study Of Kuşadası, Turkey", *Tourism Analysis*. 7: (2002), 259-268.

Davis D., Allen J. ve Cosenza R., "Segmenting Local Residents By Their Attitudes. Interests and Opinions Toward Tourism", *Journal of Travel Research*, 27 (2): (1988), 2-8.

Diamond, N., *A Strategy for Cold Water Resorts in the Year 2000*. University of Surrey, Unpublished Msc Thesis, 1988.

Diedrich, A. ve Garcia-Buades, E., “Local Perceptions of Tourism As Indicators of Destination Decline”, *Tourism Management*, 30, (2009), 512–521.

Dimitrios, B., “Marketing The Competitive Destination of Future”, *Tourism Management*, (21), (2000), 97-116.

Dönmezer, S., *Sosyoloji. Savaş Yayınları*, Ankara, 1984.

Duffield, B. ve Long J., “Reward and Conflict Associated with Tourism in the Highlands and Islands of Scotland” , Tenth Conference of The European Society for Sociology, Cordoba, (1979).

Duran, E. ve Özkul, E., “Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Akçakoca Örneği Üzerinden Bir Yapısal Model”, *International Journal of Human Sciences*, Volume: 9 Issue: 2: (2012), 500-520.

Durgun, A., *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 2006.

Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. ve Carter, J., “Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia”, *Tourism Management*, 28, (2007), 409-422.

Eagly, A. ve Chaiken S., *The Psychology of Attitudes*. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich, 1993.

Emekli, G., *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri*. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, 2001.

Emerson, R. M., 1972a. 'Exchange Theory, Part I: A Psychological Basis for Social Exchange'. In *Sociological Theories in Progress*, Volume Two. Edited by J. Berger, M. Zelditch and B. Anderson. 38-57. Boston: Houghton Mifflin Company, 1972.

Ersun, N. ve Arslan, K., “Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel Unsurlar ve Pazarlama Stratejileri”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* , 31, (2), (2011), 229-248.

Faulkner, B. ve Tideswell, C., “A Framework for Monitoring Community Impacts of Tourism”, *Journal Of Sustainable Tourism*, Vol. 5, No. 1, (1997), 3-28.

Faulkner, B., “Rejuvenating A Maturing Tourist Destination: The Case of the Gold Coast”, *Current Issues in Tourism*, 5 (6), (2002), 472-520.

Fesenmaier, D. R., O'leary, J. ve Uysal, M., *Advances in Tourism Marketing Methodologies*. New York: Haworth Press, Inc., 1996.

Frederick H. B., Oscar B. M. ve Wilkening E. A., “Size of Place and Community Attachment: A Reconsideration”, *Social Indicators Research*, Volume 6, Issue 4, (1979), 475-485.

Fredline, E. ve Faulkner, B., “Host Community Reactions: A Cluster Analysis”, *Annals of Tourism Research*, 27 (3), (2000), 763-784.

Fuller, D., Wilde, S.J., Hanlan, J., Mason, S. ve Armstrong, B., "Destination Choice -Visitor Behaviours in A Coastal Tourism Destination Australia's East Coast", Paper Presented to the 2nd International Conference on Destination Branding and Marketing, Macau S.A.R (China), (2007), 17-19.

Getz, D., "Models in Tourism Planning: Towards Integration of Theory and Practice", *Tourism Management*, 7: (1986), 31-32.

Getz, D., "Residents' Attitudes Toward Tourism: A Longitudinal Study in Spey Valley, Scotland", *Tourism Management*, 15 (4), (1994), 247-258.

Getz, D., "Tourism Planning and Destination Life-Cycle" , *Annals of Tourism Research*, 19 (4), (1992), 757-770.

Gilbert, E. W., "The Growth of Inland and Seaside Health Resorts in England", *Scottish Geographical Magazine*, 55, (1939), 16-35.

Goeldner, C. R. ve Ritchie, J.R. B., "Tourism Principles, Practices, Philosophies, 10. Baskı, John Wiley and Sons, New Jersey, 2006.

Gonçalves, V.F. ve Águas P.M., "The Concept of Life Cycle: An Application to the Tourist Product", *Journal of Travel Research*, (1997), 12-22.

Grabler, K., " Cities and Destination Life Cycle. in J.A. Mazanec (Ed.), *International City Tourism*, London: Pinter, 1997.

Gray P. L., "Resident Attitudes Towards Tourism in a Destination in The Stagnation Stage of the Tourism Life Cycle" *Sustainable Development and Planning II*, Vol. 2, (2005), 1411-1418.

Gunn, C. A., *Tourism Planning: Taylor and Francis Second Edition*, New York, 1988.

Gursoy, D. ve Rutherford, D., "Host Attitudes Toward Tourism: An Improved Structural Modeling Approach", *Annals of Tourism Research* 31 (3): (2004), 495-516.

Gursoy, D., Chi, C. G. ve Dyer, P., "Local's Attitudes Toward Mass and Alternative Tourism: The Case of Sunshine Coast, Australia", *Journal of Travel Research*, 49, (2010), 381-394.

Gursoy, D.J., Jurowski, C. ve Uysal, M., "Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach", *Annals of Tourism Research*, 29 (1): (2002), 79-105.

Gümüş, N. ve Özüpekçe, S., "Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri", *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, (2009), 398-417.

Gürbüz A., "Kastamonu'ya Gelen Turistlerin Profilini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı. 2, (2005), 75-91.

Gürbüz, A., "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi üzerine Bir Araştırma", *Teknoloji*, Yıl 5, Sayı1-2, (2002), 49-59.

Gürkan, M. İ., “Turizmin Toplumlar Üzerinde Oluşturduğu Etkiler: Turizmin Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri” , *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Mart – Haziran 1996, Yıl:7 Sayı:1-2, (1996), 112 – 119.

Hair, J., Anderson, R.E., Tatham, R.L. and Black, W.C *Multivariate Data Analysis*, Fifth Edition, Prentice Hall Inc, New Jersey, 1998.

Haralambopoulos N. ve Pizam A., “Perceived Impacts of Tourism - The Case of Samos”, *Annals of Tourism Research*, 23 (3), (1996), 503-526 .

Harrill, R. ve Potts, T.D., “Tourism Planning in Historic Districts: Attitudes Toward Tourism Development in Charleston”, *Journal of The American Planning Association*, 69 (3), (2003), 233-244.

Haywood, K. M., “Can the Tourist-Area Life Cycle Be Made Operational?”, *Tourism Management*, Vol. 7, No. 3, (1986), 154-167.

Hernandez, S. A., Cohen, J. ve Garcia, H. J., “Residents Attitudes Towards An Instant Resort Enclave”, *Annals of Tourism Research*, 23 (4), (1996), 754-779.

Hitchcock, M. ve Putra, D., “The Bali Bombings: Tourism Crisis Management and Conflict Avoidance”, *Current Issues in Tourism*, 8 (1), (2005), 62-76.

Hobbs, C., “The Ruin or The Redemption of Lake Quinsigamond”, *The Worcester Magazine* February, (1913). 35-38.

Homans, G. C.. *Social Behavior: Its Elementary Forms*. New York: Harcourt Brace, 1961.

Houston, F. S. ve Gassenheimer, J. B., “Marketing and Exchange”, *Journal of Marketing*, 51 (4), (1987), 3-18.

Hovinen, G., “A Tourist Cycle in Lancaster County, Pennsylvania”, *Canadian Geographer*, 15 (3), (1981), 283-286.

Huang, Y. ve Stewart, W. P., “Rural Tourism Development: Shifting Basis of Community Solidarity”, *Journal of Travel Research*, 36 (4), (1996). 26-31.

Hughes G.. “Environmental Indicators”, *Annals of Tourism Research*, 29 (2): (2002), 457–477.

Huh, C. ve Vogt, C.A., “Changes in Residents’ Attitudes Toward Tourism Over Time: A Cohort Analytical Approach”, *Journal of Travel Research*, 46 (4), (2008), 446-455.

İçöz, O., *Turizm Planlaması Bakımından Turistik Bölgelerin Yaşam Eğrileri ve Ege Bölgesinin Başlıca Turizm Merkezleri*, V.Ulusal Turizm Kongresi, Kuşadası, Güven Ofset, Aydın, 1994.

Jafari J., *The Scientification of Tourism*. In *Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st century*, Edited by Valene L. Smith and Maryann Brent, Elmsford, New York: Cognizant Communication Corporation, 2001.

Jurowski, C. Uysal, M., ve Williams, R.D., “A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism”, *Journal of Travel Research*, 36 (2): (1997), 3-11.

- Jurowski, C. ve Gursoy, D., "Distance Effects on Residents' Attitudes Toward Tourism", *Annals Of Tourism Research*, 31 (2): (2004), 296-312.
- Kahraman, N. ve Oğuz T., *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Karaman, S. ve Avcıkurt, C., "Turizmin Halk Üzerine Etkileri (Samsun Örneği)", *Samsun Sempozyumu*, (2011), 521-530.
- Keogh, B., "Public Participation in Community Tourism Planning", *Annals of Tourism Research*, 17, (1990), 449-465.
- Keyser, H., *Tourism Development*. Cape Town: Oxford University Press, 2002.
- Kim, K., *The Effects of Tourism Impacts Upon Quality of Life Residents in the Community*. Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia, 2002.
- King, B., Pizam A. ve Milman A., "Social Impacts of Tourism: Host Perceptions" *Annals of Tourism Research* 20: (1993), 650-665.
- Kitnuntaviwat, V. ve Tang, C. S. J., "Residents' Attitudes, Perception and Support for Sustainable Tourism Development", *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 5(1), (2008), 45-60.
- Knowles, T., *Corporate Strategy for Hospitality* Longman, Harlow, 1996.
- Ko, D. W. ve Stewart, W. P., "A Structural Equation Model of residents Attitudes for Tourism Development", *Tourism Management*, 23, (2002). 521-530.
- Komninos I. (2002), *Product Lifecycle Management*. 01.02.2013.
http://urenio.org/tools/en/product_life_cycle_management.pdf.2002.
- Korça, K., "Resident Perceptions of Tourism in A Resort Town", *Leisure Sciences, An Interdisciplinary Journal*, 20, (1998), 193-212.
- Kotler, P., *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control*. New Jersey: Prentice-Hall International Inc., 2003.
- Kotler, P., "Marketing Management", Prentice Hall, Uluslararası Basım, 11.Baskı, 2003.
- Kozak, M. ve Martin D., "Tourism Life Cycle and Sustainability Analysis: Profit-Focused Strategies for Mature Destinations", *Tourism Management*, 33, (2012), 188-194.
- Kozak, N., Kozak M. A. ve Kozak M., *Genel Turizm: İlkeler- Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Kuvan, Y. ve Akan, P., "Residents' Attitudes Toward General and Forest-Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya", *Tourism Management*, 26 (5), (2005), 691-706.
- Lagiewski, R.M., "The Application of the TALC Model: A Literature Survey in Butler, R.W. (Ed.) *The Tourism Area Life Cycle, Volume 1 Applications and Modifications*, Clevedon: Channelview Publications, 2006.

- Lankford, S., "Attitudes and Perceptions Toward Tourism and Rural Regional Development", *Journal of Travel Research*, 32 (3): (1994), 35–43.
- Lankford, S.V. ve Howard D.R., "Developing A Tourism Impact Attitude Scale", *Annals of Tourism Research*, 21: (1994), 121-139.
- Lanquar, R., *Turizm-Seyahat Sosyolojisi, Çeviren: Gülsel Öztunalı Kayır, İstanbul: İletişim Yayınları*, 1991.
- Latkova, P., *An Examination of Factors Predicting Residents' Support for Tourism Development. USA: Michigan State University, Phd Thesis*, 2008.
- Leiper, N., "The Framework of Tourism: Towards A Definition of Tourism, Tourist and Tourist Industry" Stephen Williams (Ed.), *Tourism: Critical Concepts in the Social Sciences*, London, (2004), 25-44.
- Lévis -Strauss, C., *The Elementary Structures of Kinship*, Beacon Press, Boston, MA: *Beacon Press*, 1969.
- Lindberg, K. ve Johnson R.L., " Modeling Resident Attitudes Toward Tourism", *Annals of Tourism Research*, 24 (2): (1997), 402-24.
- Lindberg, K. ve Johnson, R.L., "The Economic Values of Tourism' S Social Impacts", *Annals of Tourism Research*, Vol.24, 1: (1997), 90-116.
- Lindberg, K., Dellaert B. ve Rassing C., "Resident Trade-Offs. A Choice Modeling Approach", *Annals of Tourism Research*, 26 (3): (1999), 554-69.
- Liu, J., Pauline, C., Sheldon J. ve Var, T., "Resident Perception of the Environmental Impacts of Tourism", *Annals of Tourism Research*, 14 (1), (1987), 17-34.
- Liu, J.L. ve Var T., "Resident Attitudes to Tourism Impacts İn Hawaii." *Annals of Tourism Research*, 13: (1986), 193-214.
- Long, P. H. ve Kayat, K., "Residents' Perceptions of Tourism Impact and Their Support For Tourism Development: The Case Study of Cuc Phuong National Park, Ninh Binh Province, Vietnam", *Journal of Tourism Research*, 4 (2), (2011), 123-146.
- Long, P.T., Perdue R. ve Allen L., "Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes By Community Level of Tourism", *Journal of Travel Research*, 23 (9): (1990), 3–9.
- Madrigal R., "Residents' Perceptions and The Role of Government", *Annals of Tourism Research*, 22: (1995), 86-102.
- Martin, B. S. ve Uysal, M., "An Examination of the Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle: Management and Policy Implications", *Journal of Environmental Management*, 31, (1990), 327-333.
- Mason, P. ve Cheyne, J., "Residents' Attitudes to Proposed Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, 27 (2), (2000), 391 – 411.
- Mason, P., *Tourism Impacts, Planning and Management*, Butterworth Heinemann, Amsterdam; Boston, 2003.

Mathieson, A. ve Wall, G., *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. New York: Longman, 1982.

Mbaiwa J., "The Socio-Economic and Environmental Impacts of Tourism Development on the Okavango Delta, North-Western Botswana", *Journal of Arid Environments*, 54 (2): (2003), 447–467.

McCool, S. F. ve Martin, S. R., "Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development", *Journal of Travel Research*, Winter, (1994), 29-34.

McDougall, G. ve Munro, H., "Scaling and Attitude Measurement in Tourism and Travel Research", In: Ritchie B., Goeldner C., Eds. *Travel, Tourism and Hospitality Research*, (1987), 87-100.

McGehee, N. ve Andereck, K., "Factors Predicting Rural Residents Support of Tourism", *Journal of Travel Research*, 43, (2004), 131-142.

McGehee, N., Andereck K. L. ve Vogt C. A., "An Examination of Factors Influencing Resident Attitudes Toward Tourism in Twelve Arizona Communities", Presented At The 2002 Travel and Tourism Research Association Conference. Travel and Tourism Research Association, Arlington, Va. June 2002. In *Proceedings of The 2002 Travel and Tourism Research Association Conference*. Boise, Id: Travel and Tourism Research Association, 2002.

McIntosh, R.W. ve Goeldner G.R., *Tourism: Principles, Practices, Philosophies* (5th Ed.). New York: Wiley, 1986.

McIntosh, R.W., Charles R. G. ve Ritchie J.R.B., *Tourism:Principles, Practices, Philosophies*, John Wiley & Sons, New York, 1995.

Mercan, Ş. O. ve Usta M., "The Socio-Cultural Effects of Tourist -Resident Interactions", *International Tourism Biennial, Çanakkale*, (2007).

Milman, A. ve Pizam, A., "Social Impact of Tourism on Central Florida", *Annals of Tourism Research*, 15 (2): (1988), 191-204.

Murphy, P. E., *Tourism: A Community Approach*. London: Routledge. 1985.

Murphy, P., Pritchard M. ve Smith J., "The Destination Product and Its Impact On Traveler Perceptions", *Tourism Management*, Sayı:27, (2000), 43-52.

Nunkoo, R. ve Ramkissoon, H., "Modeling Community Support for A Proposed İntegrated Resort Project", *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (2), (2010), 257–277.

Nunkoo, R., Ramkissoon, H., Gursoy, D. ve Chi, C., "A Model for Understanding Residents' Support for Tourism in Small Islands", Paper Read at Hospitality and Tourism Management ICHRIE Annual Conference, San Francisco, 29 July- 1 August, (2009), 1-8.

Nunnally, J.C, *Psychometric Theory*, Mcgraw-Hill, New York, 1978.

O'Hare, G. ve Barrett, H., "The Destination Life Cycle – International Tourism in Peru", *Scottish Geographical Magazine*, 113 (2), (1997), 66-73.

Osti, L., Brida, J.G. ve Faccioli, M., “Residents’ Perception and Attitudes Towards Tourism Impacts: A Case Study of the Mountain Community of Folgaria (Trentino – Italy)”, *Benchmarking: An International Journal* in Press, 2009.

Oviedo-García, M. A., Castellano-Verdugo, M. ve Martín-Ruiz, D., “Gaining Residents’ Support for Tourism and Planning”, *International Journal of Tourism Research*, 10 (2), (2008), 95-109.

Ozan B. ve Kozak, M., *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005.

Özdamar, K. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 2004.

Özdemir, Gökçe; *Destinasyon Yönetimi ve Pazarlama Temelleri: İzmir İçin Bir Destinasyon Model Önerisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2007.

Page, S., *Urban Tourism*. Routledge: London and New York, 1995.

Pearce, P. L., Moscardo, G. ve Ross, G., *Tourism Community Relationships*. Tunbridge Wells, Uk: Pergamon, 1996.

Perdue, R. R., Long, P. T. ve Allen, L., “Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes”, *Annals of Tourism Research*, 14, (1987), 420-429.

Perdue, R.R., Long P.T. ve Allen L., “Resident Support for Tourism Development”, *Annals of Tourism Research*, 17(4): (1990), 586-99.

Petrzelka, P., Krannich, R.S., Brehm, J. ve Trentelman, C. K., “Rural Tourism and Gendered Nuances”, *Annals of Tourism Research*, 32 (4): (2005), 121-1137.

Pike, S., *Destination Marketing An Integrated Marketing Communicated Research*, 2008. 07.02.2013.[http://www.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=aooniwalmxcc&oi=fnd&pg=pp2&dq=:+pike,+s.\(2008\)+destination+marketing,+oxford:+butterworth+heinemann&ots=o6-cclapf5&sig=x_3gx6ue0wric0_cmbztaju-ade&redir_esc=y](http://www.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=aooniwalmxcc&oi=fnd&pg=pp2&dq=:+pike,+s.(2008)+destination+marketing,+oxford:+butterworth+heinemann&ots=o6-cclapf5&sig=x_3gx6ue0wric0_cmbztaju-ade&redir_esc=y).

Pizam, A. ve Milmon A., “The Social Impacts of Tourism”, *Tourism Recreation Research*, Cilt:11, Sayı:1, (1986), 112-118.

Pizam, A., “Tourism’s Impacts: The Social Costs to the Destination Community As Perceived By Its Residents”, *Journal of Travel Research*, (1978), 8-12.

Pizam, A., Milman, A. ve King, B., “The perceptions of tourism employees and their families towards tourism: A cross- cultural comparison”, *Tourism Management*, 15 (1), (1994), 53-61.

Plog, S.C., “Why Destinations Areas Rise and Fall in Popularity?”, *Cornell Hotel and Restaurant Association Quarterly*, 13, (1973), 6-13.

Poh Ling, L., Jakpar, S., Johari, A., Than Myint, K. ve Abdul Rani, N. S., "An Evaluation on The Attitudes of Residents in Georgetown Towards The Impacts of Tourism Development", *International Journal of Business and Social Science*, 2, 1, (2011), 264-277.

Pornphol, P. ve McGrath, G. M., *Implementation of the Tourism Area Life Cycle Model As An Advisory Decision Support System Centre for Tourism and Services Research*, Victoria University, Melbourne, Australia, 2010.

Prentice, R., "Community-Driven Tourism Planning and Residents' Preferences", *Tourism Management*, 14: (1993), 218-27.

Ramchander, P., *Towards the Responsible Management of the Socio-Cultural Impacts of Township Tourism*, Phd Thesis. Pretoria: University of Pretoria, 2004.

Redhouse Sözlük. 30.01.2013.< <http://www.redhouse.com.tr/v2/lang/tr/pg/dictionaryresult>>.

Reisenger, Y., "Social Contact Between Tourist and Hosts Of Different Cultural Backgrounds", *Tourism The State of The Art*, Ed. A.V. Stean ; C.L. Jenkins ; R. C.Wood, Johnwiley & Sonsinc, England, (1994), 743-754.

Ritchie, J. R. B., "Consensus Policy Formulation in Tourism: Measuring Resident Views Via Survey Research", *Tourism Management*, 9 (3): (1988), 199-212.

Ritchie, J. R. B., "Consensus Policy Formulation in Tourism", *Tourism Management*, 9 (3), (1988), 199-216.

Rodriguez J.R.O., Lopez E. P. ve Estevez V. Y., "The Sustainability of Island Destinations: Tourism Area Life Cycle and Teleological Perspectives. The Case of Tenerife", *Tourism Management*, 29, (2008), 53-65.

Russell, R., ve Faulkner, B., "Reliving the Destination Lifecycle in Coolangatta. An Historical Perspective on the Rise, Decline and Rejuvenation of An Australian Seaside Resort" In: Laws, E., Faulkner, B. and Moscardo, G. (eds) *Embracing and Managing Change in Tourism: International Case Studies*. Routledge, London, (1998).

Ryan, C. ve Montgomery, D., "The Attitudes of Bakewell Residents to Tourism and Issues in Community Responsive Tourism", *Tourism Management*, 15: (1994), 35-369.

Ryan, C., Scotland A. ve Montgomery D., "Resident Attitudes to Tourism Development - A Comparative Study Between The Rangitikei, New Zealand and Bakewell, United Kingdom", *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 4 (2): (1998), 115-130.

Schofield, P., "City Resident Attitudes to Proposed Tourism Development and Its Impacts on The Community", *International Journal of Tourism Research*, (May/June 2011), 218-233.

Sethna, R. J., ve Richmond, B., "U.S. Virgin Islanders' Perceptions of Tourism", *Journal of Travel Research*, 17: (1978), 30-31.

Sharpley, R. ve David, J. T., *Tourism and Development: Concept and Issues*, Channel View Publications, Clevedon: Buffalo. 2002.

Sharpley, R., *Tourism, Tourists and Society*, Elm Publications, London, 1994.

Shaw, M., Morris, S. V., Hospitality Sales, A Marketing Approach, 2000.

Sheldon, P.J. ve Abenoja, T., "Resident Attitudes in A Mature Destination: The Case of Waikiki", *Tourism Management*, 22 (5): (2001), 435-443.

Sheldon, P.J. ve Var T., "Residents Attitudes to Tourism In North Wales", *Tourism Management*, 5 (1): (1984), 40-48.

Sherlock, K., "The Role Of Community in Tourism Studies", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 11, (1999), 126-127.

Simmons, D.G., "Community Participation In Tourism Planning", *Tourism Management*, 15 (2): (1994), 98-99.

Skidmore, R. A., *Social Work Administration: Dynamic Management and Human Relationships*: Allyn & Bacon, 1975.

Smith M. D. ve Krannich R. S., "Tourism Dependence and Resident Attitudes", *Annals of Tourism Research*, 25 (4), (1998), 783 – 802.

Snaith, T. ve A. Haley J., "Tourism's Impact On Host Lifestyle Realities", *Tourism, The State of The Art*, Edited By A.V. Seaton. Newyork: Wiley, (1995), 826-35.

Sorokin, A. P., "Social and Cultural Mobility" First Free Press Raporback Edition, New York, 1964.

Stansfield, C.A., "Atlantic City and The Resort Cycle. Background to the Legalisation of Gambling", *Annals of Tourism Research*, 5 (2), (1978), 238-251.

Steven E. M., Chuck, R. ve Charles B. W., "An Empirical Test of Butler's Resort Product Life Cycle: Forecasting Casino Winnings", *Journal of Travel Research* 41: 393, (2003).

Sutton, W. A., "Travel and Understanding: Notes on the Social Structure of Touring.", *International Journal of Comparative Sociology*, 8: (1967), 218-223.

Takano, A., *Türkiye'de Turizm ve Kültür: Beypazarı'nda Turizm Gelişme Sürecinde Yerli Halk İle Turist Yabancılar Arasındaki Etkileşim Üzerine Etnolojik Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Tayfun A. ve Kılıçlar, A., "Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turistlere Bakışı", *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), (2004), 1-17.

Teye, V., Sönmez, S. F. ve Sırakaya, E., "Residents' Attitudes Towards Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, 29, (3), (2002), 668-688.

Thomason, P., Crompton, J.L. ve Kamp, D.B., "A Study of the Attitudes of Impacted Groups Within A Host Community Toward Prolonged Stay Tourist Visitors", *Journal of Travel Research*, 17 (3), (1979), 2-6.

Tinsley, R. ve Lynch, P., "Small Tourism Business Networks and Destination Development", *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 20, No.4, (2001), 367-378.

- Toh, R.S., Khan H. ve Koh, A., “A Travel Balance Approach for Examining Tourism Area Life Cycles: The Case of Singapore”, *Journal of Travel Research*, 39, (2001), 426-432,
- Tomljenovic, R., ve Faulkner B., “Tourism and Older Residents in a Sunbelt Resort” , *Annals of Tourism Research*, 27 (1): (2000), 93-114.
- Tooman, L. A., “Application of the Lifecycle Model in Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 24 (1), (1997), 214–234.
- Tooman, L. A., “Multipliers and Life Cycles: A Comparison of Methods for Evaluating Tourism and Its Impacts” , *Journal of Econ, Issues*, 31 (4), (1997), 917-933.
- Tosun, C., “Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study”, *Annals of Tourism Research*, 29: (2002), 231–253.
- Turco, D.M., “Host Residents’ Perceived Social Costs and Benefits Toward A Staged Tourist Attraction”, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 7 (1), (1998), 21-30.
- Tyrrell, T. ve Spaulding P., “A Survey of Attitudes Toward Tourism Growth in Rhode Island”, *Hospitality Education and Research Journal*, 8: (1984), 22–23.
- Um, S. ve Crompton J. L., “Measuring Resident’s Attachment Levels in A Host Community”, *Journal of Travel Research*, 26 (2): (1987), 27–29.
- Urry, J., “The Sociology of Tourism. Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management, 3: (1991), 48-57.
- Usal, A. ve Kuşluvan Z., *Davranış bilimleri: Sosyal Psikoloji, Barış yayınları fakülteler Kitabevi*, 4. Basım, İzmir, 2002.
- Usta, Ö., *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2009.
- Vanhove, N., *The Economics of Tourism Destinations*, Elsevier Butterworth, Amsterdam; Boston. 2005.
- Var, T., Kendall K. W. ve Tarakçıoğlu E., “Resident Attitudes Towards Tourists in A Turkish Resort Town”, *Annals of Tourism Research*, 12, 4: (1985), 652-58.
- Vargas-Sánchez, A., Plaza-Mejía, M. A. ve Porras-Bueno, N., “Understanding Residents’ Attitudes toward the Development of Industrial Tourism in a Former Mining Community”, *Journal of Travel Research*, 47, (2009), 373-387.
- Vargas-Sánchez, A., Plaza-Mejía, M. A., & Porras-Bueno, N., “Residents’ Attitudes Towards Tourism Development in the Spanish Province of Huelva”, *Narodnostopanski Arhiv, International Edition*, (2009), 31-63.
- Vesey, C.M. ve Dimanche, F., “Urban Residents’ Perceptions of Tourism and Its Impacts”, *Unpublished Manuscript*, University of New Orleans, LA. (2000).

Volkan A., Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2010.

Walpole, M. ve Goodwin, H., “Local Economic Impacts of Dragon Tourism in Indonesia”, *Annals of Tourism Research*, 27 (3): (2000), 559-576.

Wang, Philip., *Tourism After Devastation: The Case of Taiwan’s Redevelopment From An Earthquake*, Kent State University, Eleventh Canadian Congress on Leisure Research, 2005.

Wang, Y., Pfister, E.R. ve Morais, B.D., “Residents’ Attitudes Toward Tourism Development: A Case Study of Washington”, *Proceedings of the Northeastern Recreation Research Symposium*, (2006), 411-418.

Ward, C. ve Berno, T., “Beyond Social Exchange Theory: Attitudes Toward Tourists”, *Annals of Tourism Research*, 38 (4), (2011), 1556–1569.

Weaver, D. B. ve Lawton L. J., “Resident Perceptions of Tourism in the Urban-Rural Fringe”, *Annals of Tourism Research*, 28 (2): 2001), 439-58.

Webster, A.G., “The Evolution of Mt Desert The Nation”, 92 (256), (1914), 347-348.

Williams, J. ve Lawson, R., “Community Issues and Resident Opinions of Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 28 (2), (2001), 269-290.

Williams, S., *Tourism Geographies*, New York, Routledge, 1998.

World Tourism Organization. (2007). *A Practical Guide to Destination Management*, Madrid.30.01.2013.<http://pub.unwto.org/webroot/store/shops/infoshop/4745/8bce/ad9a/eca8/048b/c0a8/0164/0b7a/071115_practical_guide_destination_management_excerpt.pdf>.

Yang. X. Z., Lu, L., Zhang. G. S., Lu, S. ve Xuan G. F., “Relationship Between Resort Life Cycle and Evolution of Tourism Product Structure Taking Putuoshan Mountain As An Example”, *Chinese Geographical Science*, Volume 14, Number 1, (2004), 90-96.

Yazıcı, E., “Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikâyesi”, *Yeni Türkiye (Cumhuriyet Özel Sayısı)*, (Eylül-Aralık 1988), 1834.

Yoon, Y., Chen, J. ve Gürsoy, D., “An Investigation of the Relationship Between Tourism Impact and Host Communities’ Characteristics”, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 10 (1), (1999), 29-44.

Yoon, Y., Gursoy, D. ve Chen, J., “Validating A Tourism Development Theory With Structural Equation Modelling”, *Tourism Management*, 22: (2000), 363-372.

Young, B., “Touristisation of Traditional Maltese Fishing-Farming Villages”, *Tourism Management*. 4 (1), (1983), 35-41.

Zhang, J., Inbakaran, R. J. ve Jackson, M. S., “Understanding Community Attitudes Towards Tourism and Host-Guest Interaction in the Urban-Rural Border Region”, *Tourism Geographies*, 8 (2), (2006), 182-204.

Zhong L., Deng J. ve Xiang B., “ Tourism Development and The Tourism Area Life-Cycle Model: A Case Study of Zhangjiajie National Forest Park, China”, *Tourism Management*, 29 ,(2008), 841–856.

Zimmermann, F., *Future Perspectives of Tourism: Traditional Versus New Destinations* În Oppermann, M. (Ed) *Pacific Rim Tourism*, ,CAB International: Wallingford, 1997.

<http://www.geziantalya.com/harita.asp?id=65&HaritaADI=Antalya%20Turistik%20Harita>. 03.10.2012.

<http://www.kas.bel.tr/kas-belediyesi-kasin-tarihcesi/190>. 03.10.2012.

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html>. 10.10.2012.

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9857/isletme-belgeli-tesisler.html>. 10.10.2012.

EK 1 - Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışmayla sizlerin turizm gelişimine ilişkin tutumunuzu ve turizm gelişimine destek konusunda fikirlerinizi belirlemeyi amaçlamaktayız. Anket formunun cevaplandırılmasında, düşüncelerinizi samimi olarak belirtmeniz, araştırma sonuçlarının doğruluk ve geçerlilik derecesi için büyük önemi bulunmaktadır. Yanıtlar tamamıyla akademik çalışma içerisinde yer alacak ve başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Göstereceğiniz duyarlılıktan dolayı şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Arş. Gör. Remziye EKİCİ
Akdeniz Üniversitesi
Turizm Fakültesi

1. Aşağıdaki Turizmin Etkileri İfadelerine Katılım Derecenizi Belirtiniz.
Lütfen her soru için, tek bir seçenek işaretleyiniz.

1) Tamamen Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum (4) Katılıyorum (5) Tamamen Katılıyorum	1	2	3	4	5
Turizmin Algılanan Pozitif Etkileri					
• Turizm, yerel halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, yerel halkın yaşam kalitesini artırmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, yerel halka ekonomik kazanç sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, yerel ekonomiyi desteklemede en önemli sektörlerden biridir.	1	2	3	4	5
• Turizm, doğal çevrenin korunmasına ve gelişimine katkıda bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, gelecek nesiller için çevre kalitesini iyileştirmektedir.	1	2	3	4	5
Turizmin Algılanan Negatif Etkileri					
• Turizm, yerel halkın tutum ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
• Turizm, yerel halkın kültürel değerlerinin yok olmasına neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, suç, fuhuş, uyuşturucu, kumar gibi sosyal problemlere neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, yöredeki ürün ve hizmet fiyatlarını artırmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, aşırı kalabalıklaşma, gürültü, trafik problemleri gibi sorunlar yaratmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm gelişimi, çevresel kirliliğe (çöp, atıklar, hava ve su) neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
• Turizm, yörede hayat pahalılığına neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
1) Tamamen Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum (4) Katılıyorum (5) Tamamen Katılıyorum					
•Turizm Gelişiminden Kişisel Fayda Sağlama					
• Yöredeki turizm gelişiminden genel olarak ben de faydalanmaktayım.	1	2	3	4	5
• Turizm gelişimi, benim işimi olumlu yönde etkilemektedir.	1	2	3	4	5
• Yörede turizm olmazsa işlerim çok azalır.	1	2	3	4	5
• Turizm Gelişimine İlişkin Yerel Halk Memnuniyeti					
• Turizm ile birlikte gelişen kamu hizmetlerinden memnunum.	1	2	3	4	5
• Turizmin yaratmış olduğu çevresel değişim ve gelişimden memnunum.	1	2	3	4	5
• Turizmin yöremize sağladığı ekonomik gelişmelerden memnunum.	1	2	3	4	5
• Turizmin yöremize sağladığı sosyal imkân ve olanaklardan memnunum.	1	2	3	4	5
•Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin tutum					
• Turizm, toplumumuzun önemli bir parçası olmaya devam etmelidir.	1	2	3	4	5
• Yörede, turizm yatırımları artarak devam etmelidir.	1	2	3	4	5
• Yörede, turizmin daha fazla gelişimi için çaba sarf edilmelidir.	1	2	3	4	5
• Yöredeki turizm gelişimini destekliyorum.	1	2	3	4	5

1. Cinsiyetiniz?
☐ Kadın ☐ Erkek
2. Medeni Durumunuz?
☐ Evli ☐ Bekâr
3. Yaşınız?
☐ 20 ve daha az ☐ 21-30 yaş ☐ 31-40 yaş ☐ 41-50 yaş ☐ 51 yaş ve üstü
4. Eğitim Durumunuz?
☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans
5. Mesleğiniz?
☐ Turizmle ilgili ☐ Turizmle ilgili değil
6- Yörenizde Yaşam Süreniz?
☐ 1 yıldan az ☐ 1-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 16-20 yıl ☐ 21 yıl ve üstü
7. Yörenizi Ziyaret Eden Turistlerle Etkileşimde Bulunuyor musunuz? (Konuşma, Sohbet, Alışveriş)
☐ Evet ☐ Hayır
8. Doğum Yeriniz?

TEŞEKKÜRLER

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Remziye EKİCİ

Doğum Tarihi -Yeri : 01/05/1986 - İSKENDERUN

Eğitim Durumu

Mezun olduğu Lise : Ticaret ve Sanayi Odası Yabancı Dil Ağırlıklı Süper Lisesi, 2004

Lisans Diploması : Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turist Rehberliği Bölümü,
2010

Yabancı Dil : İngilizce, İspanyolca

İş Denevimi

2007 (Haziran-Eylül) : Leonardo Da Vinci Staj Programı Sevilla - İspanya

2008 (Mayıs-Ekim) : Ela Quality Resort Otel (Misafir İlişkileri Departmanı)
Belek/Antalya

2009 (Mayıs-Eylül) : Corinthia Club Otel (Resepsiyonist) Tekirova/Antalya

2011 (Ocak-Aralık) : Evdir Travel Seyahat Acentesi (Turist Rehberliği)

2012 (Eylül-.....) : Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve
Otelcilik Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

Aldığı Belge ve Sertifikalar

Akdeniz Üniversitesi 3.Akdeniz Kalite Sempozyumu-2013

13.Ulusal Turizm Kongresi Katılım Sertifikası-2012

11. Ulusal Turizm Kongresi Katılım Sertifikası-2008

Akdeniz Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Hizmet içi Eğitim Semineri

Profesyonel Turist Rehberi Kokart Belgesi İNGİLİZCE-2012

Mesleki Turizm Eğitiminde Sınırların Ötesi Hareketlilik Projesi Sertifikası

İspanyolca Kursu (İspanya-Sevilla) ve İspanyolca Sertifikası

E-Mail : remziyeekici@akdeniz.edu.tr